SÁNDOR MÁRAI

Moștenirea Eszterei

Curtea veche

SÁNDOR MÁRAI

Moştenirea Eszterei

Traducere din limba maghiară de
ANAMARIA POP

BUCUREŞTI, 2006

I

Nu ştiu ce-mi mai rezervă Dumnezeu, dar înainte să mor vreau să aştern pe hârtie tot ce s-a întâmplat în ziua aceea când Lajos a fost ultima dată la mine şi m-a jefuit. Au trecut deja trei ani de când tot amân acest lucru. Dar acum simt că o voce împotriva căreia nu mă pot apăra mă grăbeşte să notez evenimentele petrecute atunci – la fel, tot ce ştiu despre Lajos –, pentru că sunt datoare cu acest lucru, şi nu mai am mult timp. Vocea aceasta este cât se poate de clară. Tocmai din cauza asta, în numele lui Dumnezeu, trebuie să mă supun.

Deja nu mai sunt tânără, nici sănătoasă nu sunt, şi nu peste mult timp va trebui să mor. Mi-e încă frică de moarte...? În duminica aceea când Lajos a fost pentru ultima dată la noi m-am vindecat inclusiv de frica morţii. Poate timpul, care n-a fost milostiv cu mine, poate amintirea, aproape la fel de cumplită ca şi timpul, poate o îndurare deosebită de care, conform învăţăturilor crezului meu, uneori au parte inclusiv cei nevrednici şi încăpăţânaţi, poate pur şi simplu experienţa şi bătrâneţea mă ajută să fiu calmă în faţa morţii. Viaţa mi-a dăruit atâtea lucruri minunate şi m-a jefuit la fel de minunat... la ce mă mai pot aştepta? Trebuie să mor, pentru că asta-i legea, pentru că mi-am îndeplinit obligaţia.

Ştiu, sunt cuvinte mari, iar acum sunt chiar speriată puţin când le văd aşternute pe hârtie. Sunt cuvinte trufaşe, pentru care trebuie să dai socoteală cândva, în faţa cuiva. Doamne, cât de mult a durat până când mi-am acceptat obligaţia, şi cu câtă împotrivire m-am supus, da, ţipând şi protestând cu disperare. Atunci am simţit pentru prima dată că moartea poate fi o mântuire, atunci am aflat că moartea este dezlegare şi tihnă. Numai viaţa este

luptă şi batjocură. Cât de ciudată fusese această luptă! Cine o comandase, de ce nu s-a putut evita? Am făcut tot ce era posibil să evadez din faţa ei. Dar duşmanul a venit după mine. Acum ştiu deja că nu putea să facă altfel; suntem legaţi de duşmanii noştri şi nici ei nu se pot refugia din faţa noastră.

II

Dacă vreau să fiu sinceră – altfel ce rost ar mai avea aceste însemnări? –, trebuie să mărturisesc că în viaţa mea şi în faptele mele nu descopăr nicio urmă a acelei pizme biblice, a vehemenţei, da, aşa cum spun, dar nici măcar a fermităţii şi a exigenţei care au caracterizat în faţa străinilor opiniile mele în privinţa lui Lajos şi a destinului meu, opinii susţinute în repetate rânduri. „Să-mi îndeplinesc obligaţia” – ce cuvinte dure şi teatrale! Omul trăieşte... apoi într-o bună zi îşi dă seama că „şi-a îndeplinit” sau că „nu şi-a îndeplinit” obligaţiile. Încep să cred că acele decizii mari şi fatale care ne trasează linia specifică a destinului sunt mult mai puţin conştiente decât avem impresia mai târziu, în orele amintirilor, când le analizăm retrospectiv. Nu-l mai văzusem pe Lajos deja de douăzeci de ani şi am crezut că sunt imună în faţa amintirilor. Apoi într-o zi i-am primit telegrama al cărei text era ca un libret de operă, la fel de teatral, primejdios de infantil şi mincinos, asemenea tuturor vorbelor pe care mi le-a spus sau scris mie şi altora în urmă cu douăzeci de ani, poate chiar şi mai demult... Era un fel de declaraţie promiţătoare, misterioasă şi vizibil mincinoasă, mincinoasă! Am pornit cu telegrama în mână spre Nunu care era în grădină, apoi m-am oprit pe cerdac şi i-am spus cu voce tare:

— Lajos se întoarce!

Nu ştiu cum îmi era vocea în secunda respectivă. Probabil că nu ţipam de fericire. Probabil că vorbisem ca o somnambulă care tocmai fusese trezită. Acest somnambulism ţinuse douăzeci de ani. Douăzeci de ani umblasem cu paşi uniformi, calmă şi zâmbind, undeva pe

marginea prăpastiei. Acum m-am trezit şi am văzut realitatea. Dar deja nu mai ameţeam. Realitatea, fie ea a vieţii sau a morţii, are ceva liniştitor. Nunu lega tufele de trandafiri. Mă privea de jos, dintre trandafiri, îşi mijea ochii spre soare, bătrâneşte şi calm:

— Fireşte, mi-a spus.

Apoi şi-a văzut de treabă, a legat în continuare trandafirii, dar m-a mai întrebat:

— Când vine?

— Mâine, i-am răspuns.

— Bine, mi-a spus. O să ascund argintăria.

Am început să râd, dar Nunu a rămas serioasă. M-am aşezat pe băncuţa de piatră din grădină, mai târziu a venit şi ea lângă mine, apoi a citit telegrama. „Sosim cu automobilul" – scria Lajos. Din verbul folosit la plural am tras concluzia că-i aduce şi pe copii. „Vom fi cinci" continua în textul telegramei. Nunu se gândea la puii de găină, la lapte, la spuma de fructe. Oare cine sunt celelalte două persoane? – ne miram în tăcere. „Rămânem până seara" – anunţa telegrama, apoi urma o risipă de cuvinte patetice, vorbe goale, cu care Lajos niciodată n-a ştiut să fie econom, nici măcar atunci când era vorba de o telegramă. „Cinci persoane – spuse Nunu –, sosesc înainte de masă, devreme, şi rămân până seara." Îşi mişca în tăcere buzele bătrâne, anemice, număra, aduna. Făcea socoteala cât o să coste masa de prânz şi cina. Apoi spuse:

— Ştiam că o să mai vină o dată. Nu mai are curajul să vină singur! îşi aduce ajutoare, pe copii, persoane străine. Dar aici n-a mai rămas nimic.

Stăteam în grădină şi ne uitam una la cealaltă. Nunu are impresia că ştie totul despre mine. Poate că într-adevăr cunoaşte adevărul, acel adevăr final şi simplu pe care o viaţă întreagă îl tot ascundem sub o mulţime de gioarse. Întotdeauna m-a deranjat puţin la Nunu calitatea ei de „atotştiutoare". Dar fusese atât de bună cu mine,

fusese bună la modul sec şi înţelept! În final, întotdeauna mă predam în faţa ei. În ceaţa aceea invizibilă şi umedă care-mi învăluise viaţa în ultimii ani, Nunu era felinarul, o lumină slabă şi blândă, după ale cărei raze reuşeam să mă orientez. Ştiam că nici acum nu-i trece prin cap că se vor ivi situaţii atât de înspăimântătoare şi de periculoase cum bănuiam eu, ştiam că glumeşte atunci când, auzind conţinutul telegramei, s-a gândit de îndată la argintăria care trebuia pusă sub cheie, pentru că sosea Lajos. Exagerează, mă gândeam, Nunu e ironică. În acelaşi timp ştiam că în final, în ultima clipă, Nunu într-adevăr o să ascundă argintăria, iar şi mai târziu, când nu o să se mai pună problema nici unei argintării, când o să fie vorba despre tot şi despre toate care nu mai pot fi ascunse, Nunu va fi undeva pe aici, în apropierea mea, cu cheile în mână, plină de riduri, tăcută şi cu o prudenţă ascunsă, îmbrăcată în rochia-i neagră, de sărbătoare. Dar la fel de bine ştiam că în secunda asta deja nicio făptură omenească nu mă mai poate ajuta. Nici măcar Nunu.

Şi totuşi, în zadar „ştiam" toate astea; am devenit dintr-odată veselă, de parcă nu m-ar fi ameninţat niciun pericol. Îmi amintesc că am glumit cu Nunu. Stăteam în grădină, ascultam bâzâitul viespilor îmbătate de aromele toamnei, apoi am povestit îndelung despre Lajos, despre copii, despre moartea Vilmei, sora mea mai mare. Stăteam în faţa casei, sub fereastra îndărătul jaluzelelor cărora în urmă cu douăzeci şi cinci de ani murise mama. Stăteam în faţa teilor, vizavi de stupăria tatei, dar stupăria era deja goală. Lui Nunu nu-i plăcuse albinăritul, era o treabă prea migăloasă pentru ea, astfel că într-o bună zi am vândut toţi cei optsprezece stupi. Era septembrie, zile blânde şi călduţe. Stăteam învăluite într-o stare de siguranţă cunoscută, o siguranţă specifică întrucâtva naufragiului şi fericirii lipsite de doruri. Prostii, mă gândeam în sinea mea, ce ar mai putea

să ia de aici Lajos?... Argintăria? O bănuială ridicolă, cât valorează acele câteva linguri turtite? Apoi am calculat că Lajos e trecut deja de cincizeci. În vara acelui an împlinise cincizeci şi trei de ani. Lingurile din argint abia dacă-l mai puteau ajuta, dar dacă totuşi aşa era, atunci să le ia. Probabil că şi Nunu se gândea la aceleaşi lucruri. În final a oftat, s-a ridicat, a intrat în casă, dar din pragul cerdacului mi-a mai spus:

— Să nu rămâi prea mult timp numai cu el. Invită-i la masă pe Laci, pe nenea Endre, pe Tibor, la fel ca-n celelalte duminici, când sunteţi cu toţii împreună şi vă distraţi cu spiritele. Lui Lajos întotdeauna i-a fost teamă de Endre, cred că-i mai datorează şi ceva bani. Dar cui nu-i datorează? a întrebat râzând.

— Au uitat deja, i-am răspuns, râzând şi eu.

Deja îl apăram. Dar ce puteam să fac altceva? Era singurul om din viaţa mea pe care-l iubisem.

III

Telegrama care conţinea o veste, nu ştiu dacă alarmantă sau bună, sosise sâmbătă în jurul prânzului. Îmi amintesc ca prin ceaţă de după-amiaza şi de noaptea de dinaintea sosirii lui Lajos. Nu, Nunu avea dreptate, deja nu-mi mai era frică de Lajos. Ne poate fi frică de cineva pe care-l iubim sau îl urâm, care este foarte bun sau foarte rău, sau care s-a purtat josnic cu noi în mod conştient. Dar Lajos niciodată nu a fost rău cu mine, e adevărat, nici bun nu a fost, cel puţin în înţelesul în care este bunătatea explicată în manualele şcolare. A fost josnic? Niciodată nu am simţit că ar fi fost astfel. E adevărat, a minţit tot timpul; minţea la fel cum şuieră vântul, cu o vigoare şi cu o veselie naturale. E incredibil cât de colorat ştia să mintă. Pe mine, de exemplu, m-a minţit că mă iubeşte, că numai pe mine mă iubeşte. Apoi s-a însurat cu Vilma, sora mea mai mare. Dar mai târziu mi-am dat seama că toate astea nu le plănuise dinainte, că Lajos nu fusese niciodată un intrigant, un om perfid sau rău intenţionat. Mi-a spus că pe mine mă iubeşte – şi nici azi nu-i pun la îndoială vorbele –, numai că s-a întâmplat să se însoare cu Vilma, poate pentru că era mai frumoasă, sau poate că în ziua respectivă vântul sufla tocmai dinspre est, sau pentru că aşa voise Vilma; niciodată nu mi-a spus motivul.

În noaptea dinaintea sosirii lui Lajos – ştiam că vine pentru ultima dată – am rămas trează până târziu, am aranjat mici suveniruri, mă pregăteam pentru vizită, iar înainte să adorm am recitit vechile scrisori primite de la el. Chiar şi azi mai cred la modul superstiţios – iar în timp ce reciteam vechile scrisori am simţit din nou, cu o forţă convingătoare, acest mister – că în Lajos era

ascuns un izvor de energie, la fel ca acele cursuri de apă din marile lanţuri muntoase, care împânzesc peste tot muntele, apoi se pierd fără urmă şi fără niciun rost în adâncurile peşterilor. Nimeni nu a folosit şi nu a îndrumat această energie. Acum, când în ajunul vizitei sale fantomatice îi citeam scrisorile, m-am mirat de zelul acestei energii lipsite de orice scop. În fiecare dintre scrisorile lui mi se adresa cu o forţă atât de mare, o forţă care punea în mişcare nu numai o singură persoană – pe deasupra, o femeie sentimentală! –, ci un întreg grup, poate chiar o masă întreagă de oameni. Mesajul din scrisorile lui nu era „profund” în mod special, în aceste epistole n-am descoperit nici măcar urmă de talent literar, folosea epitete banale şi un stil neglijent – dar felul în care mi se adresa prin intermediul acestor rânduri era inconfundabil, era al lui, numai al lui! Întotdeauna mi-a scris despre realitate, o realitate imaginată de el, pe care tocmai o cunoscuse şi voia urgent să mi-o comunice şi mie.

Nu mi-a scris niciodată despre sentimentele lui, nici măcar despre planurile pe care, eventual, le-ar fi avut – descria oraşul în care tocmai se afla, dar cu o forţă atât de însufleţitoare, încât persoana care-i citea scrisoarea vedea străzile, camera în care Lajos scria, auzea vocile oamenilor care-i spuseseră cu o zi înainte ceva hazliu sau vreo vorbă deşteaptă, îşi schiţa cu convingere proiectele care tocmai îl preocupau atunci, şi toate astea prindeau viaţă cu un realism minunat în epistolele lui. Numai că nimic nu era adevărat – iar acest lucru putea fi observat chiar şi de o persoană neiniţiată –, mai exact, scrisorile conţineau un altfel de adevăr, iar oraşul pe care Lajos îl prezenta cu minuţiozitatea şi fidelitatea unui cartograf exista, desigur, doar pe Lună. În scrisorile sale, conferea viaţă acestei realităţi mincinoase, cu atenţie şi migală. Cu aceeaşi seriozitate şi acurateţe descria portrete umane şi peisaje.

Citeam aceste scrisori şi m-a copleşit duioşia. Poate, poate că am fost prea slabi pentru el, mă gândeam. Pe la miezul nopţii am simţit că o vijelie puternică dă târcoale casei; m-am ridicat din pat şi am închis obloanele ferestrei. Cu o slăbiciune specific feminină, pe care de altfel nu vreau să mi-o scuz, m-am oprit în acest ceas de noapte în faţa oglinzii mari care strălucise odinioară deasupra mesei de toaletă a mamei şi m-am privit îndelung, temeinic. Ştiam că încă nu sunt bătrână. Datorită unui privilegiu deosebit, coclit al destinului, cei douăzeci de ani trecuţi au lăsat puţine urme pe exteriorul meu. Nu am fost niciodată urâtă, dar nici acel gen de frumuseţe care atrage bărbaţii; mai degrabă stârneam în ei respectul şi o dorinţă timidă. Nu m-am îngrăşat, asta mulţumită grădinăritului sau naturii organismului meu: eram înaltă, dreaptă şi bine proporţionată. În ultimii ani începusem să încărunţesc, dar firele albe se pierdeau discret în părul meu blond deschis, care fusese întotdeauna cea mai pregnantă particularitate a mea. Timpul desenase în jurul ochilor şi a gurii nişte riduri mărunte, foarte fine, nici mâinile nu-mi mai erau ca odinioară, le cam înăsprise munca zilnică din gospodărie. Cu toate astea, acum mă priveam în oglindă asemenea unei femei care-şi aşteaptă iubitul. Firește, situaţia era hilară, trecusem de patruzeci şi cinci de ani, Lajos trăia deja de mult cu altcineva, poate că s-o fi şi însurat. În ultimii ani n-am mai auzit nimic despre el. Înainte, uneori îi mai apărea numele prin ziare, la un moment dat în legătură cu un scandal politic care mirosea a proces. Nu m-aş fi mirat dacă într-o bună zi numele lui Lajos s-ar fi răspândit – într-un context pozitiv sau negativ – din nou peste tot. Dar zgomotul din jurul scandalului s-a potolit repede; apoi am mai citit o dată că s-a duelat undeva, în curtea unei cazărmi, a tras în aer şi n-a fost rănit! – toate astea i se potriveau de minune, duelul, la fel şi faptul că nu a fost rănit. Nu am cunoştinţă că ar

fi suferit vreodată de o boală mai serioasă. Are un alt destin, mă gândeam. Apoi m-am culcat înapoi în pat, împreună cu scrisorile mele, cu amintirile mele şi cu conştiinţa sălcie că-mi ratasem tinereţea.

Aş minţi dacă aş mărturisi că în acea clipă mă simţeam nefericită în mod deosebit. Au fost ani, da, în urmă cu douăzeci, douăzeci şi doi de ani, când fusesem nefericită. Apoi sentimentul mi s-a închegat, aşa cum se încheagă sângele pe o rană. Îmi era necunoscută forţa care mi-a oblojit clocotul durerii. Există răni pe care nu „le vindecă timpul”. Ştiam că nici eu nu mă vindecasem. Abia după câţiva ani de la „despărţire” – mi-e foarte greu să găsesc cuvintele care să exprime cu exactitate ce anume s-a întâmplat între mine şi Lajos –, insuportabilul devenise subit mai firesc, mai simplu. Deja nu mai simţeam nevoia permanentă să chem pe cineva să mă ajute, n-am strigat după poliţist, nici după medic sau preot. Am trăit cumva... Într-o bună zi s-au adunat din nou în jurul meu oameni, oameni care mă asigurau că au nevoie de mine. Apoi m-au cerut de nevastă, chiar şi de două ori; Tibor, care-i mai tânăr cu câţiva ani decât mine, şi Endre, căruia numai Nunu îi spune „nene”, deşi nu-i mai bătrân decât Lajos. Am aplanat cumva şi acest intermezzo sensibil, accidental. Cei care mă ceruseră în căsătorie mi-au rămas buni prieteni. În noaptea aceea am ajuns la concluzia că viaţa, într-un mod miraculos, a fost mai milostivă cu mine decât sperasem.

IV

După miezul nopţii, Nunu a intrat în camera mea. În casa noastră nici acum nu este încă introdus curentul electric – mama nu acceptase această invenţie, iar mai târziu, după ce a murit, am tot amânat să ne ocupăm de asta, evident, din motive financiare –, şi de aceea vizitele nocturne ale lui Nunu sunt puţin teatrale. Şi acum stătea în mijlocul camerei, cu o lumânare în mână, cu păru-i cărunt, ciufulit, în cămaşă de noapte, asemenea unei vedenii. „Lady Macbeth – i-am spus zâmbind. Vino mai aproape, aşază-te lângă mine.” Ştiam că o să mă viziteze în noaptea aceea.

Nunu este ruda care a preluat în casă rolul tuturor rudelor. Sosise în urmă cu treizeci de ani, cu ocazia acelui exod al familiei care apare drept ispită în toate legendele rudelor: sosise din preistorie, din complicatele relaţii tribale ale mătuşelor şi verişoarelor, venise într-o vizită, pentru câteva săptămâni. Apoi a rămas aici, pentru că era nevoie de ea. Mai târziu iarăşi a rămas aici, pentru că în ierarhia familiei muriseră toţi înaintea ei, iar Nunu, de-a lungul deceniilor, a avansat încetul cu încetul, la fel ca într-o instituţie, obţinând toate rangurile. Într-o zi a ocupat locul bunicii, s-a mutat în camera de la etaj şi a preluat rolul decedatei. După câţiva ani a murit mama, apoi Vilma. La un moment dat, Nunu şi-a dat seama că nu mai „înlocuieşte” pe nimeni, şi-a dat seama că ea e venetica, şi tot ea e tot ce a mai rămas, adevărata familie.

Niciodată nu i se urcase la cap succesul avut în această carieră complicată. Nunu nu voise niciodată să fie pentru mine „mamă” şi nici nu jucase rolul de salvatoare a familiei. Cu trecerea anilor devenise tot mai scumpă la vorbă, mai

lucidă, de o luciditate atât de seacă şi de cumplită, de parcă ar fi gustat deja totul din aventurile vieţii, la fel, de o indiferenţă atât de materială, de parcă ar fi fost o mobilă. Laci a şi spus la un moment dat că Nunu e deja lăcuită şi lustruită ca un dulap vechi, din lemn de nuc. Întotdeauna se îmbrăca la fel, atât iarna, cât şi vara, într-o rochie dintr-un material negru, neted, care nu era nici mătase, dar nici pănură, impresionându-mă mereu cu o anume solemnitate, dar nu numai pe mine, ci şi pe străini. În ultimii ani rostea deja numai cuvintele absolut necesare. Niciodată nu mi-a povestit nimic despre viaţa ei. Ştiam că are pretenţia la partea ei din toate problemele mele, din toată jalea mea, dar pretindea acest lucru în tăcere, iar când în final începea să vorbească, aveam impresia că ne-am fi contrazis cu vehemenţă deja de luni de zile în legătură cu acelaşi lucru, iar la sfârşitul unei controverse îndelungate, Nunu era cea care avea ultimul cuvânt, printr-o replică scurtă. Tot aşa mi-a spus şi acum, după ce se aşezase pe marginea patului:

— Ai dus la verificat inelul?

M-am ridicat în capul oaselor şi mi-am masat tâmplele. Ştiam la ce se gândeşte, la fel cum ştiam că are dreptate: niciodată nu-i vorbisem despre asta, cred că nici nu-i arătasem vreodată inelul, dar ştiam că şi de data asta avea dreptate, că inelul e fals, cum bănuisem, de fapt, şi eu. În treburile astea Nunu era de-a dreptul sinistră. Oare când auzise despre inel? – m-am mirat în sinea mea, apoi am renunţat la întrebare pentru că era cât se poate de firesc ca Nunu să ştie despre tot ce avea legătură cu casa, cu familia, cu persoana şi viaţa mea, despre tot ce era ascuns în pivniţă, în pod sau în viaţa surorii mele decedate; aşa că ştia şi despre inel. Eu aproape că şi uitasem istoria acestuia, nu-mi făcea plăcere să mă gândesc la povestea inelului. După ce murise Vilma, Lajos mi-a dăruit mie această bijuterie, inelul bunicii. Inelul din platină cu un diamant de mărime mijlocie fusese

singurul obiect de valoare al familiei. Habar nu am cum de a rămas în posesia noastră – până şi tata îl aprecia, îl aprecia cu o prudenţă superstiţioasă, tata, cel care se despărţise cu atâta uşurinţă de moşie şi de toate celelalte obiecte de valoare. Acest „inel" fusese păstrat de patru generaţii în familia noastră, la fel cum păstrează familiile regale renumitele diamante *Koh-i-Noor* sau alte pietre preţioase la valorificarea efectivă a cărora nu se gândeşte nimeni, fiind bune doar să strălucească pe degetul sau pe fruntea vreunei distinse persoane când se sărbătoreşte ziua oficială a dinastiei. Niciodată n-am ştiut adevărata valoare a acestei pietre. În tot cazul, cred că avea una considerabilă, chiar dacă nu era o piatră atât de preţioasă precum ne învăţase legenda familiei. După moartea bunicii, inelul ajunsese la mama, după moartea mamei, la Vilma. După ce murise şi Vilma, Lajos m-a convins, într-unul din momentele sale duioase şi patetice, să-l accept eu.

Îmi amintesc perfect de momentul respectiv. Vilma fusese înmormântată după-amiază. După ce ne-am întors de la cimitir, fiind extrem de obosită, m-am culcat pe o canapea în camera întunecoasă. A intrat Lajos, în doliu din cap până-n picioare – îşi alesese cu atâta minuţiozitate veşmintele, mai ceva ca un ofiţer care se pregăteşte de paradă, îmi amintesc, îşi comandase pentru această ocazie până şi butoni negri pentru manşetele de la cămaşă – şi mi-a oferit inelul, însoţindu-şi gestul cu câteva cuvinte triste. Eram atât de obosită şi de tulburată, încât n-am prea înţeles ce-mi spune; mă uitam distrată cum pune inelul pe măsuţa de lângă canapea, apoi fără să opun rezistenţă l-am lăsat să-mi atragă atenţia asupra inelului şi să mi-l pună pe deget. „Ţie ţi se cuvine inelul" – mi-a spus sumbru şi cu patos. Mi-am revenit abia mai târziu. Fireşte, inelul i se cuvine Évei, inelul e al fiicei surorii mele decedate, nu încape nicio îndoială, e cât se poate de normal să fie aşa. Dar Lajos m-a contrazis

cu o vehemenţă ieşită din comun. Un asemenea inel, mi-a spus, nu este un obiect de valoare, ci un simbol, simbolul unei ierarhii de familie. Deci, după moartea mamei şi a Vilmei, mi se cuvine mie. N-am avut puterea să-l contrazic.

Am tăcut şi am pus bine inelul. Bineînţeles că nici măcar pentru o secundă n-am vrut să păstrez pentru mine acest obiect de valoare. Mi-e martoră conştiinţa, la fel şi scrisoarea pe care am scris-o în caz că voi muri – am pus-o lângă inel, în sertarul cu lenjerie –, că am păstrat inelul pentru Éva, aşa încât să-l primească după moartea mea. Apoi am decis că am să i-l trimit Évei, fiica Vilmei, cu ocazia logodnei sau a nunţii, în caz că se va mărita. În scrisoarea-testament, în care am inventariat modestele mele obiecte de valoare, i-am numit clar şi răspicat drept moştenitori pe orfanii Vilmei, cu condiţia că n-au voie să vândă casa şi grădina cât trăieşte Nunu. (Îmi imaginam că Nunu o să trăiască foarte mulţi ani încă – la urma urmei, de ce nu?, nu are niciun motiv să moară, la fel cum nu are niciun motiv special să trăiască! –, astfel că mai mult ca sigur o să-mi supravieţuiască. Pentru mine acest sentiment e încărcat de aventură, şi în acelaşi timp mă linişteşte.) Am acceptat deci inelul, pentru că nu voiam să-l contrazic pe Lajos, dar şi pentru că simţeam că în traiul pe care-l duceam, acest modest obiect de valoare putea fi totuşi, la un moment dat, de un real ajutor cuiva – cred că din preţul primit în urma vânzării inelului s-ar fi acoperit costurile necesare pentru zestrea unei tinere –, prin urmare, la mine va fi păstrat în condiţii incomparabil mai sigure decât dacă ar fi rămas la Lajos, în jurul căruia se răspândea dezordinea cu o abundenţă cât se poate de firească, asemenea bălăriilor când le prieşte clima. O să-l vândă, o să-l piardă la cărţi, mă gândeam; eram într-un fel impresionată că mi-l dăduse mie. Iar în momentele când – Doamne Dumnezeule, dă-mi putere să fiu sinceră! –, da, în momentele când

sicriul surorii mele mai mari aluneca încet în pământ, într-adevăr pâlpâia în mine speranţa că viaţa lui Lajos, viaţa copiilor, eventual chiar şi propria-mi viaţă ar putea să intre pe un făgaş bun. Inelul nu mai conta prea mult, era vorba despre tot... Astfel am păstrat inelul. Astfel l-am adus cu mine aici, mai târziu, când ne-am despărţit, şi l-am pus lângă testamentul meu şi lângă celelalte mici suveniruri care-mi aparţineau.

Iar între timp, de-a lungul anilor, când deja nu-l mai vedeam pe Lajos, nu m-am uitat niciodată la acest inel, ştiam, ştiam cu precizia somnambulilor că inelul e fals.

„Ştiam" – ce cuvânt ciudat! Niciodată n-am luat în mână inelul. Îmi era teamă de el. Îmi era teamă de ceea ce ştiam, astfel că niciodată n-am vorbit sau scris despre asta. Trebuia să fi ştiut că tot ce este atins de mâinile lui Lajos îşi pierde forma iniţială, se descompune, se schimbă, asemenea metalelor preţioase în retortele magicienilor de odinioară... Trebuia să fi ştiut că Lajos e în stare să falsifice inclusiv persoane, nu numai simple pietre şi metale. Trebuia să fi ştiut că în mâinile lui Lajos un inel nu-şi poate păstra inocenţa nobiliară; Vilma zăcuse mult timp bolnavă, nu se putea îngriji de treburile casei, Lajos dispunea de tot ce era în casă fără să fie supravegheat, a pus mâna pe inel... în secunda în care Nunu rostise întrebarea, ştiam adevărul. Lajos mă înşelase cu acest inel, la fel cum mă înşelase cu tot şi cu toate. M-am ridicat în capul oaselor, devenind palidă:

— Tu l-ai dus la verificat?

— Da, mi-a răspuns Nunu liniştită. Odată, când nu erai acasă şi mi-ai încredinţat cheile. L-am dus la bijutier. A schimbat şi montura de platină. A înlocuit-o cu ceva metal alb, care n-are valoarea platinei. Aur alb, aşa mi-a spus. A schimbat şi piatra. Aşa cum e acum, inelul pe care-l păstrezi de ani de zile nu valorează nici măcar cinci creiţari.

— Nu-i adevărat, i-am spus.

Nunu a ridicat din umeri:

— Vezi-ţi de treabă, Eszter, mi-a spus cu dezaprobare şi severitate.

Tăceam şi priveam flacăra lumânării. Fireşte, dacă spune Nunu, înseamnă că-i adevărat. La urma urmei de ce aş nega în faţa propriei mele persoane că întotdeauna bănuisem ceva asemănător, încă odinioară, în secunda în care Lajos îmi dăduse inelul, întotdeauna am bănuit că-i fals. Tot ce atinge el devine fals. Iar respiraţia lui, asemenea ciumei, mă gândeam; degetele ambelor mâini mi s-au încleştat, doi pumni. Nu din cauza inelului... ce mai conta pentru mine unul sau mai multe inele? Totul devine fals sub atingerea lui, mă gândeam. Apoi m-am mai gândit la ceva şi am rostit:

— Poate că mi l-a dat cu un gând anume? Îi fusese teamă că-l vor lua la rost, că la un moment dat copiii sau altcineva o să caute inelul... şi pentru că inelul era deja fals, mi l-a dat mie în ideea să-l caute aici? Iar dacă se descoperă că-i fals, să fiu eu cea suspectată?...

Îmi rosteam gândurile cu glas tare, ca de obicei când eram în prezenţa lui Nunu. Dacă îl cunoaşte cineva pe Lajos, apoi Nunu chiar că-l cunoaşte până-n măduva oaselor, îi citeşte toate gândurile, chiar şi ce nu îndrăzneşte să gândească la modul sincer. Nunu întotdeauna este dreaptă. Mi-a spus pe un ton blajin şi sec:

— Nu ştiu. Poate. Dar asta ar fi deja o josnicie prea mare. Lajos nu este atât de calculat. Lajos niciodată n-a comis vreun act criminal. Iar pe tine, chiar te-a şi iubit. Nu cred că te-ar fi atras în vreo afacere murdară cu acest inel. Pur şi simplu l-a vândut, pentru că avea nevoie de bani, apoi n-a avut curajul să-ţi spună. Deci, a comandat o copie după inelul iniţial. Iar inelul fără nicio valoare ţi l-a oferit ţie... de ce? Dintr-un calcul premeditat? Din josnicie? Poate a vrut să fie doar mărinimos. Momentul fusese atât de extraordinar: am sosit

acasă de la înmormântarea Vilmei, iar el, Lajos, primul lucru la care s-a gândit a fost să-ţi ofere ţie singurul obiect de valoare al familiei. Când mi-ai povestit scena, superbă de altfel, mi s-a părut dintr-o dată suspect totul. Tocmai de aceea l-am dus mai târziu la verificat. E fals. Fals, mi-a spus pe un ton cenuşiu, mecanic.

Apoi am întrebat-o:

— De ce-mi spui abia acum?

Nunu şi-a netezit şuviţele albe de pe frunte.

— Nu trebuie spus totul chiar imediat, mi-a replicat aproape zâmbind. Şi aşa ai primit destul de multe lovituri de la Lajos.

M-am ridicat din pat, am mers la dulap şi am căutat inelul în sertarul secret. M-a ajutat şi Nunu, la flacăra tremurândă a lumânării. Apoi am ţinut piatra la lumina lumânării şi am cercetat-o cu atenţie. Nu mă pricep la pietre.

— Zgârie eu ea sticla oglinzii, mi-a spus Nunu.

Dar piatra n-a lăsat nicio urmă pe sticlă. Mi-am tras inelul pe deget, mă uitam la el. Piatra lucea rece, cu o strălucire goală. Era o imitaţie perfectă, fusese opera unui maestru.

O vreme am mai stat amândouă pe marginea patului, admiram inelul. Apoi Nunu m-a sărutat pe frunte, a oftat adânc şi a plecat fără să scoată o vorbă. Am rămas mult timp dusă pe gânduri, privind piatra falsă. Mă gândeam că Lajos încă nici nu sosise, dar îmi şi luase deja ceva. Se pare că nu poate altfel. Asta-i legea, asta-i legea lui. O lege îngrozitoare, mă gândeam, şi am început să tremur. Am adormit aşa, cu pielea ca de găină, cu inelul fals pe deget, buimacă, asemenea unei persoane care a trăit mult timp într-o încăpere închisă, respirând duhoare, şi care ameţeşte subit din cauza aerului cumplit de puternic care se prăvăleşte peste ea, din cauza şocului produs de vijelia realităţii.

V

Ziua în care Lajos revenise la noi fusese o duminică de la sfârşitul lunii septembrie. Era o zi superbă, călduţă, transparentă ca o sticlă; funigei înotau printre copaci, iar aerul strălucea curat, nu era nici urmă de aburi, acoperind obiectele cu o soluţie atât de pură şi diluată, asemenea unui smalţ nobil, de parcă tot ce se vedea pe linia orizontului, întregul cer ar fi fost trasat cu o pensulă subţire, înmuiată în acuarelă. Dimineaţa devreme am ieşit în grădină şi am adunat un braţ de dalii pentru trei vaze. Grădina noastră nu este prea mare, dar înconjoară toată casa. Cred că era încă înainte de ora opt. Stăteam în liniştea care mă copleşise, în grădina plină de rouă, şi auzeam ce se vorbeşte la masa din cerdac. Am recunoscut vocea fratelui meu mai mare şi vocea lui Tibor. Vorbeau încet, dar în muţenia dimineţii distingeam clar fiecare cuvânt, de parcă ar fi fost ecoul unor difuzoare invizibile.

În primele clipe aş fi dorit să intervin şi eu în discuţia lor, să le dau de veste că-i aud, că nu sunt singuri. Dar deja prima propoziţie rostită cu o voce înăbuşită m-a determinat să rămân mută. Laci, fratele meu mai mare, a întrebat:

— De ce n-ai luat-o de nevastă pe Eszter?

— Pentru că n-a vrut să se mărite cu mine, s-a auzit răspunsul.

I-am recunoscut vocea lui Tibor şi inima a început să-mi bată mai tare. Da, acesta era el, Tibor, această voce tihnită şi calmă, acest adevăr puţin trist şi plin de bunătate, care-i înnobilează toate vorbele, această răbdare şi obiectivitate. De ce întreabă aşa ceva Laci? mă gândeam jignită şi tulburată. Întrebările fratelui meu mai mare întotdeauna conţin o anume luare la rost, sunt

intolerabil de confidenţiale şi agresive. Laci nu acceptă ca în jurul lui să existe secrete. Dar oamenii îşi apără secretele. Poate că o altă persoană ar răspunde evaziv la o astfel de întrebare, sau pur şi simplu ar protesta în faţa acestui abuz de confidenţialitate. Dar Tibor a răspuns calm, atât de exact şi de sincer, de parcă cineva s-ar fi interesat de mersul trenurilor.

— De ce n-a vrut să se mărite cu tine? am auzit vocea provocatoare a fratelui meu mai mare.

— Pentru că iubea pe altcineva.

— Pe cine? a răsunat înfundat întrebarea cumplită.

— Pe Lajos.

Pentru moment s-a lăsat o tăcere adâncă. Am auzit sfârâitul unui chibrit, cineva îşi aprinsese o ţigară. În liniştea apăsătoare am auzit cum Tibor stinge flacăra chibritului. Întrebarea pe care o aşteptam venise cu precizia cu care urmează tunetul după un fulger. Laci a continuat seria întrebărilor:

— Ştii că azi vine aici?

— Ştiu.

— Ce mai vrea aici?

— Nu ştiu.

— Şi ţie ţi-e dator cu bani?

— Să lăsăm asta, a răspuns vocea indispusă. A trecut mult timp de atunci. Nu mai are importanţă.

— Pentru că mie mi-e dator, a spus Laci cu o mândrie copilăroasă, lăudându-se. A cerut până şi ceasul de aur care fusese al tatălui meu. Mi l-a cerut împrumut pentru o săptămână. Cred că de atunci au trecut zece ani. Nu, stai puţin, doişpe. Poate şi mai mulţi. Dar tot nu mi l-a dat încă înapoi. La un moment dat a luat cu el toate lexicoanele. Niciodată nu le-am mai revăzut. Odată mi-a cerut trei sute de coroane. Dar nu i-am dat, a spus vocea cu o satisfacţie de copil.

Iar vocea mai adâncă, mai liniştită, cealaltă voce, i-a răspuns apatic:

— N-ar fi fost o mare nenorocire chiar dacă i-ai fi dat.

— Crezi? l-a întrebat ruşinat Laci. Stăteam printre straturile cu flori şi parcă vedeam cum i se înroşeşte chipul lui de copil bătrân, cum rânjeşte tulburat. Ce crezi, o mai iubeşte pe Eszter...?

Răspunsul la această întrebare a întârziat mult timp. Acum aş fi dorit să intervin, dar întârziasem. În situaţia asta ridicolă, singură, îmbătrânită, printre florile grădinii mele, ca într-o poezie arhaică, în dimineaţa zilei când aşteptam vizita acelui bărbat care mă înşelase şi mă jefuise, în casa unde s-au întâmplat toate astea, unde păstrez într-un sertar scrisorile Vilmei şi pe cele ale lui Lajos, la fel şi inelul despre care începând din noaptea trecută ştiam cu precizie ceea ce întotdeauna bănuisem doar: că este fals – deci, trăgând cu urechea într-o astfel de situaţie teatrală, mi-am dat seama subit că răspunsul la această întrebare, la singura întrebare care mă mai poate interesa, întârzie. Tibor, judecătorul conştiincios, îşi cântărea cuvintele.

— Nu ştiu, a spus într-un târziu. Nu ştiu, a repetat liniştit, de parcă ar fi polemizat cu cineva. Iubirile lipsite de speranţă nu se sting niciodată, a spus în final.

Vorbeau încet, apoi au intrat în casă. I-am mai auzit cum mă caută. Am pus florile pe băncuţa de piatră, m-am dus în fundul grădinii, la fântână, m-am aşezat pe banca pe care în urmă cu douăzeci şi doi de ani Lajos mă ceruse de nevastă, mi-am încrucişat braţele deasupra inimii, mi-am strâns şalul tricotat în jurul pieptului pentru că-mi era frig, am privit spre şosea şi mi-am dat seama subit că nu înţeleg întrebarea lui Laci.

VI

Când Lajos venise la noi prima oară, în urmă cu foarte mulţi ani, Laci a fost primul care l-a întâmpinat cu o simpatie plină de pasiune. Pe vremea respectivă, cei doi reprezentau pentru familie „două mari promisiuni”. Nimeni nu putea să spună exact ce anume „promit” cei doi, Laci şi Lajos, dar adevărul e că dacă asculta cineva discursurile lor, fără îndoială că promiteau multe lucruri. Elementele comune ale caracterului lor, lipsa totală de simţ al realităţii, înclinaţia spre o reverie exagerată, nevoia inconştientă de minciună, toate astea îi apropiau cu o forţă irezistibilă, de parcă ar fi fost vorba de doi îndrăgostiţi. Laci fusese foarte mândru când l-a introdus pe Lajos în familia noastră. Semănau până şi la înfăţişare: chipul ambilor era împodobit de acel ceva romantic, bucălat, din secolul trecut, acel ceva care-mi era atât de drag în cazul lui Laci, şi pe care l-am regăsit cu deosebită simpatie la Lajos. Într-o vreme se îmbrăcau la fel, iar oraşul vuia de aventurile lor frivole şi gălăgioase. Dar toată lumea le ierta totul, pentru că erau simpatici, tineri, iar la urma urmei n-au comis niciodată vreo faptă necinstită. Asemănarea dintre cei doi, la trup şi la suflet, era cutremurătoare.

Această prietenie, care în anii de facultate dădea deja semnele unei intimităţi alarmante, n-a încetat nici când pe Lajos a început să-l intereseze persoana mea; deci n-a încetat, ci s-a metamorfozat doar într-un mod ciudat. Până şi un orb putea să vadă că Laci era de o gelozie ridicolă, era gelos pe Lajos; făcuse totul ca să-l introducă pe prietenul lui în familia noastră, dar în acelaşi timp nu privea cu ochi buni faptul că Lajos îmi făcea curte, ne deranja, pe cât posibil, întrevederile

timide, îşi bătea joc de semnele sfioase, dar tot mai vizibile ale afecţiunii existente între noi. Laci era gelos, dar într-un mod miraculos, sau poate nu tocmai atât de miraculos, această gelozie era îndreptată doar spre persoana mea; când Lajos s-a însurat cu Vilma, Laci s-a bucurat teribil că s-a întâmplat acest lucru, prin urmare, cu mine s-a purtat tot timpul cu o delicateţe şi cu un devotament aparte. Toţi din familie ştiau că sunt preferata lui Laci, „slăbiciunea" lui. Mai târziu m-am gândit chiar şi la faptul că poate Laci, cu atracţia şi antipatia pe care le stârnea, jucase un anume rol în lipsa de fidelitate de care dăduse dovadă Lajos. Dar n-am putut demonstra niciodată această bănuială, nici măcar în faţa sufletului meu.

Cei doi oameni atât de asemănători, cele două caractere aproape identice concurau unul pentru prietenia celuilalt. Într-o perioadă, după ce Laci şi-a primit partea de moştenire, au locuit împreună într-un apartament fastuos din capitală, pe care eu nu l-am văzut niciodată, dar după cum mi-a descris-o Laci, locuinţa asta fusese locul celor mai importante întâlniri ale vieţii sociale şi intelectuale din epoca respectivă. Am toate motivele să mă îndoiesc de importanţa acestei vieţi sociale. În tot cazul, locuiau împreună, aveau bani – la vremea aceea Lajos era aproape bogat, astfel că Laci îşi poate aminti, cu o îmbufnare copilăroasă, de ceasul de aur şi de bancnotele de o sută împrumutate, pentru că Lajos, în perioada bunăstării trecătoare, trăia pe picior mare, plătea tuturor, inclusiv amicului său –, şi au pus ochii pe câţiva tineri complezenţi şi fără grija zilei de mâine din societatea celor fericiţi şi indolenţi de la sfârşitul secolului, trăind ca-n romane, cel puţin după aprecierile mele ulterioare. Nu se pune problema că ar fi chefuit tot timpul. Lui Lajos, de exemplu, nu-i plăcea în mod deosebit vinul, iar Laci evita petrecerile prelungite până-n zori. Mai degrabă presupun că-şi petreceau zilele într-o

anume trândăvie costisitoare, complicată şi pretenţioasă, pe care cei neiniţiaţi, de pe margine, o confundau cu o activitate fermă, profundă, cu un mod de trai elegant sau tocmai cu noul „stil de viaţă” – acesta era cuvântul preferat de Lajos –, pentru concretizarea căruia s-au asociat doi tineri deosebit de talentaţi. În realitate minţeau şi visau. Dar acest lucru l-am aflat mult mai târziu.

Odată cu Lajos, cu noul prieten, casa noastră fusese invadată de o anume agitaţie. Contempla cu o indulgenţă binevoitoare modul nostru de viaţă, distracţiile noastre provinciale, clătinând din cap cu condescendenţă. Îi simţeam superioritatea şi ne străduiam cu timiditate să ne remediem lipsurile. Am început subit să „citim”, mai ales operele autorilor asupra importanţei cărora Lajos atrăgea atenţia membrilor familiei – „citeam” cu o silinţă atât de mare, ruşinaţi, de parcă ne-am fi pregătit pentru examenul decisiv al vieţii. Abia mai târziu am aflat că Lajos nu citise niciodată, sau, eventual, doar superficial, textele acestor autori şi gânditori asupra scrierilor şi ideilor cărora ne atrăsese atenţia cu atâta insistenţă şi cu o severitate atât de binevoitoare, dojenindu-ne blând. Vraja lui avusese un efect teribil şi imediat, de parcă ne-ar fi deocheat cineva la iarmaroc. Biata mama, ea fusese prima pe care o ameţise narcoza asta. „Citeam” cu toţii neîncetat sub efectul lui Lajos şi din consideraţie pentru el, apoi am început să ne „îmbrăcăm” complet altfel decât înainte, trăiam o „viaţă de societate” mult diferită de cea de până atunci; am schimbat până şi mobilele din casă. Toate astea au costat o groază de bani, iar noi nu eram bogaţi. Mama îl aştepta tot timpul pe Lajos, se pregătea pentru aceste vizite de parcă s-ar fi pregătit pentru un examen. Învăţa pe dinafară operele filosofilor germani din epoca modernă, pentru că la un moment dat Lajos ne întrebase cam dezamăgit dacă am citit operele unui anume B. din Heidelberg. Nu, da’ de unde, nu le citisem. Prin

urmare, am început urgent să citim teoriile ideologice, puţin cam complicate şi confuze, despre viaţă şi moarte. În perioada asta, inclusiv tata îşi schimbase felul de a fi. Şi-a redus consumul de băutură, avea grijă în mod deosebit de felul cum arată când soseau oaspeţii, ascunzându-şi viaţa lui tristă şi peticită în faţa lui Lajos, care-l cerceta cu ochi de copoi. Oaspeţii, fratele meu mai mare şi Lajos, ne vizitau la sfârşitul fiecărei săptămâni. În asemenea ocazii casa era plină de multă lume gălăgioasă. Vechea cameră de zi se transformase într-o încăpere gen „salon", unde Lajos întâmpina persoanele mai interesante din oraş, persoane care iniţial fuseseră mai degrabă dubioase pentru noi, nicidecum interesante, da, pe care până atunci nici nu-i primisem în casă. Iar acum au obţinut subit intrare liberă. Tata, îmbrăcat în redingota-i ponosită, mima o amabilitate demodată, umbla timid şi fără niciun rost prin grupul oaspeţilor sfârşitului de săptămână – n-avea curajul nici măcar să-şi aprindă pipa... Lajos îi primea pe oaspeţi, acorda audienţe, mustra sau aproba din priviri, recompensa, ridica în ceruri sau trimitea în iad. Acest gen de viaţă a durat trei ani.

Fratele meu mai mare şi prietenul său original nu erau nişte flăcăi cheflii şi mârlani ordinari. La sfârşitul primului an, până şi un străin putea să-şi dea seama că Laci ajunsese să fie dependent de Lajos precum ajunseseră şi mama, şi Vilma, iar mai târziu chiar şi eu. Acum, după atâţia ani, aş putea să mărturisesc că eu am fost cel mai mult timp lucidă şi imună în faţa acestei iluzii haine; dar ce rost ar avea să mă amăgesc cu un triumf atât de modest? Da, pe Lajos l-am „citit" din prima clipă; dar oare nu m-am grăbit să-l servesc, orbeşte şi lacom? Era atât de serios şi de tandru. A trebuit să constatăm destul de repede că atât Laci, cât şi el, îşi întrerupseseră studiile universitare; mi-a spus – îmi amintesc de cuvintele lui, stătea la ceasul

amurgului lângă fereastră, avea fruntea plină de cârlionţi, iar vorbele îi erau atât de resemnate, de parcă ar fi fost rostite de cineva care şi-a asumat un mare sacrificiu – „Trebuie să schimb liniştea şi acea singurătate prolifică, proprie unei camere de lucru, cu şansele pline de zgomot şi pericole ale câmpului de luptă al vieţii.” Întotdeauna rostea cuvintele cu o voce de parcă le-ar fi citit dintr-o carte. Afirmaţia lui m-a impresionat, m-a tulburat. Simţeam că Lajos renunţă la vocaţia lui în interesul unui scop măreţ, dar puţin neclar, luptând pentru cineva – probabil pentru omenire – cu mijloacele concrete ale luptei, nu ale cunoaşterii. Sacrificiul mă neliniştea, pentru că în familia noastră era preferat ca băieţii să-şi termine studiile înainte să iasă pe „câmpul de luptă al vieţii”. Dar aveam încredere în Lajos, drumul lui era altul, mijloacele lui se deosebeau de ale celorlalţi. Fireşte, pe drumul ales l-a urmat de-îndată şi Laci. Au părăsit facultatea când au ajuns în anul trei. Pe vremea aceea eram doar o fetişcană. Mai târziu, Laci s-a reîntors în „lumea spirituală”; cu ultimele posibilităţi de credit ale familiei a deschis în oraş o librărie, iar după planurile însufleţitoare ale oricărui început şi-a trăit viaţa de pe azi pe mâine: vindea manuale şcolare şi rechizite. Lajos l-a mustrat vehement pentru această decizie. Apoi, când politica ne-a răpit idealurile, n-am mai auzit de el.

Niciodată nu am cunoscut destul de bine opiniile politice ale lui Lajos. Tibor, pe care l-am întrebat de multe ori despre aceste opinii, a ridicat mereu din umeri şi mi-a spus că Lajos nu are niciun fel de convingeri politice, că este pur şi simplu un fluieră-vânt care caută aventura acolo unde oamenii sunt preocupaţi să-şi împartă puterea. Această învinuire putea fi adevărată, deşi nu era chiar aşa. Bănuiesc că Lajos este într-adevăr capabil să se sacrifice pentru umanitate sau pentru idealurile umanităţii – întotdeauna a iubit mai mult

idealurile decât realitatea, probabil pentru că acestea sunt mai puţin periculoase, e mai uşor să închei un compromis cu ele –, iar când „caută aventura” în politică, e dispus să-şi pună până şi pielea în saramură, nu atât ca să obţină un câştig, ci mai degrabă pentru elanul aventurii, al cărei patos îl resimte apoi cu profunzime, suferind cu întreaga sa fiinţă. Pe Lajos îl cunoşteam ca fiind o persoană care începe cu minciuna, apoi, în timp ce minte, se ambalează şi începe să plângă; minte în continuare cu lacrimi în ochi, iar în final, spre surprinderea tuturor, spune deja adevărul cu aceeaşi convingere cu care iniţial minţise... Fireşte, această calitate nu l-a împiedicat să se prezinte în deceniul trecut drept fruntaşul diferitelor partide extremiste, cu convingeri diametral opuse; în scurt timp i-au dat papucii de peste tot. Noroc că Laci nu l-a urmat pe acest drum. A rămas în „lumea spirituală”, în atmosfera puţin mucezită a rechizitelor pentru orele de desen şi a manualelor şcolare uzate, cu colţul paginilor îndoite. Iar Lajos s-a pierdut printre primejdii; nimeni n-a putut să numească la modul concret aceste „primejdii”, numai că toată lumea se gândea mereu la el, de aici, din depărtare, ca la o persoană care trăia într-un loc furtunos, în apropierea fulgerelor.

După moartea Vilmei şi după ce între noi intervenise despărţirea, Lajos a dispărut din orizontul familiei. Atunci am revenit acasă, în această căsuţă sărăcăcioasă, ca ultim loc de refugiu. Aici nu mă aştepta nimic, doar un pat şi pâine uscată. Dar cel care soseşte din furtună e fericit că are un acoperiş deasupra capului.

VII

Acest acoperiş era cam şubred – cel puţin aşa mi s-a părut la început. După ce murise tata, Tibor şi Endre, prietenii familiei, au verificat cu minuţiozitate moştenirea. Endre, care era notar, fusese obligat chiar din oficiu să facă această verificare. Pentru început, situaţia noastră financiară părea disperată. Tot ce mai rămăsese după ultimele nenorociri abătute asupra noastră – haosul în care ni se afla averea, administrată de tata fără nicio tragere de inimă şi cu o neglijenţă ostentativă, boala mamei, măritişul şi moartea Vilmei, punerea pe picioare a afacerii lui Laci – a fost absorbit de Lajos prin nişte vase capilare invizibile. Când n-a mai avut posibilitatea să pună mâna pe bani, a început să ia din casa veche diverse obiecte – ca „amintire", ne spunea cu o curiozitate puerilă şi cu pasiunea colecţionarului. Mai târziu, îl apăram uneori în faţa lui Endre şi a lui Tibor. „Se joacă – le spuneam când îl acuzau. Are un fel de a fi ceva mai copilăros. Îi place să se joace." În asemenea momente, Endre îşi ieşea din sărite. Copiii se joacă cu bărcuţe din hârtie sau cu bile colorate din sticlă, spunea revoltat; dar Lajos este genul de „copil etern", căruia cel mai mult îi place să se joace cu poliţele. N-a spus-o direct, dar a lăsat să se înţeleagă printre cuvinte că nu consideră aceste poliţe, poliţele lui Lajos, drept nişte jucării tocmai curate şi inocente. Într-adevăr, după ce murise tata au apărut subit nişte poliţe pe care chipurile le semnase pentru Lajos; dar eu niciodată n-am pus la îndoială autenticitatea acestor semnături. Apoi s-a terminat şi acest episod, a pierit, ca de altfel totul, în falimentul general.

Când mi-am dat seama că nu mai am pe nimeni – doar pe Nunu, cu care trăiam într-o alianţă ciudată, asemenea vâscului pe copac, şi niciuna dintre noi nu ştiam cine-i copacul şi cine are rolul de parazit –, Endre şi Tibor s-au străduit să salveze ceva pentru mine din prăpădul general. Era perioada când Tibor a vrut să mă ia de nevastă. M-am bâlbâit, am protestat, dar nu puteam să-i spun motivul real al refuzului. Nu puteam să-i spun că în secret încă îl mai aşteptam pe Lajos, că aşteptam un semn, o veste, poate un miracol. În jurul lui Lajos totul era învăluit în miracol: în niciun caz nu mi se părea imposibil să apară într-o zi, poate puţin teatral, ca un Lohengrin, şi să înceapă să cânte o melodie sublimă. Dar după despărţirea noastră dispăruse atât de miraculos, de parcă şi-ar fi tras pe cap un coif fermecat. Ani la rând n-am mai auzit nimic despre el.

Nu mi-a rămas nimic altceva decât casa şi grădina. Casa era împovărată de o mică ipotecă. Întotdeauna crezusem că sunt o persoană rezistentă, încăpăţânată şi pragmatică. Dar în clipa când am rămas singură, am fost nevoită să constat că până atunci trăisem cu capul în nori – în nişte nori plini de fulgere periculoase –, astfel că abia dacă ştiam ceva adevărat şi sigur despre realitate. Nunu spunea că grădina şi casa sunt suficiente pentru două persoane. Nici azi nu înţeleg cum au fost „suficiente”. E adevărat, grădina e mare, plină cu pomi fructiferi, iar Nunu a eliminat straturile cu flori decorative, romantice, potecile şerpuite, acoperite cu argilă roşie, la fel şi micuţa cascadă şi bucăţile de stâncă pline cu muşchi, folosind fiecare palmă de pământ cu nesaţul şi grija abilă cu care sunt respectate pământul şi grădinile în zonele stâncoase din sud, unde fiecare metru pătrat de argilă e înconjurat de pietre împotriva furtunilor şi a intruşilor. Grădina asta e tot ce mi-a mai rămas. La un moment dat, Endre şi Tibor îmi tot sugerau să dăm cu chirie câteva camere, să deschidem o

mică pensiune. Planul a eşuat mai cu seamă datorită împotrivirii lui Nunu. Nu a invocat niciun motiv, nu a dat explicaţii, dar am simţit din cuvintele ei, dar mai cu seamă din tăcerea ei apăsătoare, că nu este dispusă să primească persoane străine în casă. Nunu întotdeauna „rezolvă" lucrurile altfel decât s-ar aştepta lumea. În opinia oamenilor, două femei solitare şi nevoiaşe pot deschide o croitorie, o pensiune, pot migăli broderii – dar Nunu nu a vrut să audă de aşa ceva. A trecut destul de mult timp până să-mi dea voie să dau lecţii de pian pentru câţiva copii proveniţi din familii cunoscute.

Am trăit cumva... Acum deja ştiu că tot ce ne-a întreţinut a fost casa, grădina, ce ne-a mai rămas după bietul tata, un bătrân aventurier. Numai atât ne-a mai rămas, numai asta ne-a întreţinut. Casa ne-a asigurat un loc de refugiu, un acoperiş; cu mobilele ei vechi, chiar devastată fiind, pentru noi reprezenta căminul. Grădina ne-a asigurat alimentele, nici mai mult, nici mai puţin decât au nevoie naufragiaţii. Nu ştiu cum se face, dar crescuse în jurul nostru pentru că i-am oferit totul, truda şi speranţa noastră, şi uneori arată ca o adevărată moşie, unde poate trăi în linişte cel care şi-a ancorat aici viaţa. Într-o zi, Nunu s-a decis şi a plantat migdali în fundul grădinii, pe un teren nisipos cam de un iugăr[1] jumate. Aceşti migdali s-au aplecat asupra vieţii noastre ca o mână misterioasă care oferă mană cerească pentru cei înfometaţi. Pomii au rodit în fiecare an, roade pe care Nunu le vindea într-un fel enigmatic şi solemn, iar din banii primiţi am trăit cumva, din când în când reuşeam să ne mai achităm şi din datorii, uneori îi mai dădeam şi lui Laci câte ceva. Mult timp n-am înţeles nimic din toate astea; dar Nunu zâmbea discret şi nu scotea o vorbă. Erau zile când stăteam în faţa crângului nostru de migdali şi mă uitam cu o mirare superstiţioasă. Parcă s-ar fi întâmplat o minune în straturile de

nisip, în viaţă. Cineva are grijă de noi! – asta simţeam.

Pădurea de migdali fusese ideea tatei; dar era deja prea bătrân şi obosit ca să-şi concretizeze planurile. Îi spusese lui Nunu odată, în urmă cu mai bine de un deceniu, că bucata din fundul grădinii, terenul acela nisipos, era bun pentru o plantaţie de migdali. Dar tata nu s-a preocupat de şansele oferite de viaţă, în ochii străinilor el fusese cel care risipise modesta avere a familiei. Totuşi, după moartea lui mi-am dat seama că în felul său taciturn, mereu jignit, lăsase totul în ordine, adică tot ce mai putea lăsa: casa nu el a ipotecat-o, ci mama, la rugămintea lui Lajos, el a păstrat grădina pentru noi, el a fost cel care până în ultima clipă s-a opus să ne mutăm. Când am rămas numai cu Nunu, n-am avut altceva de făcut decât să ne adăpostim în refugiul din grădină, în casa pe care tata o construise pentru noi. Am renovat casa, asta datorită lui Endre, care făcuse rost de un împrumut avantajos, girând cu moştenirea. Toate astea s-au întâmplat fără să fi plănuit nimic dinainte, fără să fi avut un scop anume. Pur şi simplu într-o zi am observat că avem un acoperiş deasupra capului, că din când în când îmi pot permite să-mi cumpăr material pentru câte o rochie, că Laci îmi împrumută cărţi pentru citit, iar singurătatea în care ne-am retras cu teamă, după faliment, aşa cum se retrag în scorburi animalele rănite, s-a risipit din jurul nostru: lumea a început să ne viziteze, iar casa, în serile de duminică, răsuna de glasul bărbaţilor care conversau, oamenii ne-au găsit, mie şi lui Nunu, un loc în viaţă, ne-au repartizat în ungherul conştiinţei lor un locşor unde ne puteam trăi zilele de azi pe mâine, în linişte, fără să fim deranjate. Nu era nimic atât de insuportabil şi de deznădăjduit cum îmi imaginasem iniţial. Încetul cu încetul viaţa noastră a început să se umple cu lucruri noi: aveam deja prieteni, da, aveam deja chiar şi duşmani, de exemplu mama lui Tibor şi

nevasta lui Endre, care-şi fereau de noi, cu o gelozie ridicolă şi absurdă, prima, fiul, a doua, bărbatul. Uneori, viaţa asta petrecută în casă şi în grădină părea chiar o viaţă adevărată, care avea un scop, o sarcină, un conţinut interior. Numai că nu avea niciun rost; ar fi putut dura încă decenii, dar nu m-aş fi opus nici dacă mi-ar fi ordonat cineva să-i pun capăt de azi pe mâine. Era o viaţă netedă şi lipsită de pericol. Lajos îmi deschisese apetitul pentru Nietzsche, care-mi propunea să trăim în pericol. Lui însuşi îi era frică de situaţiile periculoase; pornea în aventură, în aventura politică, dar şi în cea sentimentală, cu un elan zgomotos, dar cu arme secrete, cu minciuni defensive formulate în prealabil, cu haine pentru zile friguroase, cu buzunarele burduşite de cosmeticalele pe care le folosea şi de scrisorile scandaloase, păstrate cu grijă, provenite de la rivalii săi. Dar pentru o perioadă viaţa mea fusese într-adevăr „periculoasă” alături de Lajos. Iar când acest pericol trecuse, nu a mai rămas nimic în locul lui; mi-am dat seama că acest pericol fusese singurul şi adevăratul rost al vieţii mele.

VIII

Am intrat în casă, am aranjat daliile în vaze, apoi am ieşit în cerdac şi m-am aşezat lângă oaspeţii mei. În fiecare duminică dimineaţa, Laci vine la noi pentru micul dejun. În asemenea ocazii îi pregătim masa separat, în cerdac, iar dacă vremea nu este prielnică, în camera care fusese odinioară destinată copiilor, pe care acum o folosim drept cameră de zi. Îi punem pe masă vechile ceşti şi argintăria englezească, iar frişca şi-o toarnă în cafea din căniţa de argint primită cu ocazia botezului, în urmă cu cincizeci şi doi de ani, de la o rudă zeloasă, cu gusturi estetice modeste. Pe căniţă era gravat cu litere ornamentale numele fratelui meu mai mare. Stăteau în cerdac, Tibor fuma şi privea cam stingherit grădina. Laci mânca cu poftă, ca în adolescenţă; aceste mese consumate duminicile dimineaţa, la care n-ar fi renunţat pentru nimic în lume, îi evocau parcă frânturi din anii copilăriei.

— I-a scris şi lui Endre, a spus Laci cu gura plină.

— Ce i-a scris? l-am întrebat mirându-mă.

— I-a scris să stea locului, să nu plece nicăieri azi. O să fie nevoie de el.

— De Endre? l-am întrebat râzând.

— Tibor, nu-i aşa că am dreptate? l-a întrebat Laci, pentru că întotdeauna avea nevoie de un martor de încredere; Laci deja nu mai credea nici măcar în propriile sale afirmaţii.

— Aşa-i, e adevărat, a spus Tibor cam indispus. Vrea ceva. Poate – a continuat ceva mai vesel, de parcă ar fi găsit singura rezolvare demnă şi corectă pentru problema în cauză –, poate vrea să-şi achite datoriile.

Am rămas cu toţii duşi pe gânduri. Voiam să am încredere în Lajos, iar acum, când Tibor a rostit această ipoteză, până şi eu am crezut că ar fi posibil aşa ceva. M-a copleşit subit o bucurie sălbatică şi o credinţă fervent㠄 Păi sigur, din moment ce revine acasă după douăzeci de ani! Vine aici unde rămăsese dator fiecăruia cu câte ceva – să spunem lucrurilor pe nume –, fie cu o sumă de bani, fie cu o promisiune, fie cu un jurământ! Vine aici, unde întâlnirea cu fiecare dintre noi o să-l doară, pot să se ivească situaţii jenante, penibile: vine aici şi priveşte în faţă trecutul, îndeplinindu-şi promisiunile. Ce fel de forţă, de speranţă radia din mine în clipa asta? Dintr-odată mi-a pierit teama de această întâlnire. Omul nu se întoarce de la o distanţă de decenii la locul unde a eşuat. A durat mult până s-a pregătit pentru drumul ăsta!, mă gândeam cu compasiune. S-a pregătit mult, şi cine ştie prin ce abisuri şi labirinturi a peregrinat până când a luat decizia asta. M-am trezit dintr-odată. Această speranţă smintită care respinge toate suspiciunile raţionale şi meschine, această lumină ca un răsărit de soare care a întâmpinat în mine sosirea lui Lajos mi-a risipit toate îndoielile. Lajos vine, îi aduce şi pe copii, e deja pe drum, e deja în apropierea mea. Iar noi, cei care-l cunoaştem, care-i ştim slăbiciunile, trebuie să ne pregătim pentru marea socoteală, când Lajos o să-i dea fiecăruia tot ce-i datorează: îşi îndeplineşte vechiul jurământ şi-şi achită poliţele! Nunu apăruse fără zgomot în cadrul uşii, avea mâinile împreunate sub şorţ, asculta conversaţia noastră, apoi a intervenit pe un ton domol:

— Endre a transmis că vine îndată. A spus că Lajos l-a chemat aici în calitate oficială.

Această veste mi-a întărit speranţele. Lajos are nevoie de un notar! Fiecare dintre noi bătea câmpii. Laci ne povestea agitat şi cu lux de amănunte că în oraş se ştie deja despre sosirea lui

Lajos. Noaptea trecută, la cafenea, un croitor i-a vorbit despre o factură veche, pentru confecţionarea unui costum de haine, o factură pe care Lajos n-o achitase nici până astăzi. Un consilier comunal i-a amintit despre băncuţele din beton pe care le comandase în urmă cu cincisprezece ani la insistenţele lui Lajos, achitase şi avansul, dar băncuţele n-au apărut nici până-n ziua de azi. Aceste informaţii nu-mi mai afectau însă amintirile. Trecutul lui Lajos era plin de asemenea fapte şi promisiuni neserioase. Acum, consideram toate astea ca fiind nişte inconştienţe adolescentine, copilăreşti. Între timp trecuse prin câteva perioade grele ale vieţii; Lajos a împlinit deja cincizeci de ani, nu se mai joacă cu cuvintele, îşi asumă trecutul, acum este în drum spre noi. Am intrat să mă îmbrac cu o rochie potrivită evenimentului. Laci continua să vorbească:

— Întotdeauna a cerut câte ceva. Tibor, îţi aminteşti? Când l-ai văzut ultima dată, după cearta aia celebră, când i-ai spus în faţă că este lipsit de caracter, când i-ai înşirat păcatele săvârşite împotriva familiei şi a prietenilor, când l-ai numit ultimul om: a plâns, apoi ne-a îmbrăţişat pe toţi care eram de faţă, iar de la tine a cerut bani, drept amintire în numele despărţirii. O sută sau două? Îţi aminteşti?

— Nu-mi amintesc, a răspuns Tibor jenat, ruşinându-se.

— Ba da! a strigat Laci. Iar când ai refuzat să-i dai, a fugit copleşit de tristeţe, de parcă ar fi alergat spre propria-i moarte. Şi atunci tot aici stăteam, în grădina asta, numai că eram mult mai tineri, şi tot Lajos era în centrul discuţiilor. Apoi s-a întors de la poartă şi cât se poate de calm şi de încet ţi-a cerut o bancnotă de douăzeci – „ceva mărunţiş”, aşa a spus –, pentru că n-are bani de tren! Atunci i-ai dat. N-am mai văzut un asemenea om, a spus Laci înfierbântat, apoi a continuat să mănânce.

— I-am dat, sigur că i-am dat, a spus ruşinat Tibor. De ce să nu-i fi dat? N-am înţeles niciodată de ce să nu dea omul când are de unde? Apoi, legat de Lajos, nu ăsta fusese aspectul cel mai important, a spus dus pe gânduri, privind cu ochii lui miopi spre tavan.

— Banii nu erau importanţi pentru Lajos? a întrebat Laci cu o sinceră nedumerire. De parcă ai spune că sângele nu-i important pentru un lup.

— Tu nu înţelegi, a spus Tibor înroşindu-se. Întotdeauna se înroşeşte când se confruntă cu rolul judecătorului, al omului care emite sentinţe şi le şi respectă; trebuie să spună adevărul, pentru că el, ca judecător, a jurat în acest sens, chiar dacă ştie că acest adevăr nu coincide cu imaginea adevărului în care cred oamenii. Nu înţelegi, a repetat cu încăpăţânare. M-am gândit mult la Lajos. Totul ţine de intenţie. Dar intenţiile lui Lajos n-au fost ticăloase. Ştiu despre un caz... odată, în timpul unui chef, mi-a cerut o sumă mai mare de bani... apoi am aflat întâmplător că dimineaţa a oferit întreaga sumă, fără să se fi atins de ea, unui funcţionar de-al meu ajuns la necaz. Aşteaptă, încă n-am terminat. Fireşte, nu e o faptă eroică atunci când cineva e filantrop cu banii altuia. Dar în acelaşi timp, Lajos avea o nevoie acută de bani, îi expirau poliţele, cum să-ţi spun... adică era vorba de nişte poliţe jenante. Această sumă de bani pe care mi-a cerut-o împrumut având capul plin de aburii alcoolului, a oferit-o a doua zi, complet treaz şi raţional, unei persoane străine, l-ar fi putut ajuta. Înţelegi?

— Nu, a spus Laci cu toată sinceritatea.

— Eu cred că înţeleg, i-a răspuns Tibor; apoi, aşa cum obişnuia, a tăcut cu încăpăţânare, de parcă ar fi regretat ceea ce spusese.

Nunu a mai adăugat:

— Aveţi grijă, pentru că vine după bani. Dar degeaba aveţi voi grijă, Tibor oricum o să-i dea şi acum.

— Nu, eu n-am să-i mai dau, a spus Tibor râzând, accentuându-şi vorbele cu un gest al capului.

Nunu a ridicat din umeri:

— Da' de unde, o să-i dai. La fel ca şi data trecută. Ceva. Douăzeci, încă o dată. Trebuie să-i dai.

— Dar, Nunu, de ce? a întrebat Laci profund mirat şi invidios.

— Pentru că-i mai puternic, a răspuns Nunu cu nepăsare, apoi s-a întors la bucătărie.

În timp ce mă îmbrăcam, stând în faţa oglinzii, a trebuit să mă sprijin de perete; am avut o vedenie. Am văzut trecutul, dar cu aceeaşi mare intensitate cu care un om vede prezentul. Am văzut grădina, aceeaşi grădină unde îl aşteptăm acum pe Lajos – stăm sub frasinul bătrân, suntem cu douăzeci de ani mai tineri, inima ne e plină de disperare şi furie. Prin aer răsună cuvinte dure, vehemente, asemenea unor bondari de toamnă. E sfârşit de septembrie. Aerul e parfumat, plin de aburi. Suntem cu toţii cu douăzeci de ani mai tineri, rude, prieteni şi persoane străine, iar printre noi e Lajos, asemenea unui hoţ prins asupra faptei. E liniştit, priveşte calm, clipeşte nedumerit, din când în când îşi ia ochelarii de la ochi şi-i şterge cu grijă. Stă solitar în mijlocul grupului agitat, e tăcut asemenea celui care ştie că deja a pierdut partida, că iese totul la iveală, iar acum nu mai poate să facă altceva decât să aştepte cu răbdare până i se citeşte sentinţa. Apoi Lajos dispare subit din grup. Noi trăim în continuare, o viaţă mecanică, asemenea unor păpuşi de ceară. Parcă am trăi doar simbolic: adevărata noastră viaţă este lupta, pasiunea care ne copleşeşte faţă de Lajos.

Îl văzusem pe el, în mijlocul vechiului grup, în grădina de odinioară: şi dintr-odată am început să trăim cu toţii cu pasiunea de altădată. Mi-am pus rochia mov. Parcă mi-aş fi pus una dintre vechile măşti, masca vieţii. Simţeam că tot ce este

caracteristic pentru un om – acea forţă şi acel comportament specific – stârneşte în rivalii săi o formă deosebită a existenţei. Îi aparţinem cu toţii, ne-am coalizat împotriva lui, iar acum, pe măsură ce se apropia, trăiam altfel, mai palpitant, mai periculos. Stăteam în mijlocul camerei mele pătrunsă de asemenea sentimente, purtând vechea mască, în faţa oglinzii. Lajos aduce înapoi timpul şi revelaţiile eterne ale vieţii. Ştiam că nu s-a schimbat între timp. Ştiam că Nunu va avea dreptate. Ştiam că nu putem face nimic împotriva lui. Dar în acelaşi timp ştiam că încă nu bănuiesc adevărul despre viaţă, nici despre viaţa mea, nici despre viaţa altora, şi numai prin intermediul lui Lajos îl voi putea afla – da, prin intermediul lui Lajos cel mincinos. Grădina s-a umplut de oaspeţi, cunoştinţe vechi. La un moment dat s-a auzit claxonul unui automobil. M-am liniştit dintr-odată, la modul miraculos; ştiam că Lajos sosise, pentru că nu putea să facă altfel, iar noi îl întâmpinăm, pentru că nu putem să facem altfel, şi că totul este îngrozitor, neplăcut şi inevitabil atât pentru el, cât şi pentru noi.

IX

Dar realitatea, acest minunat duş rece ca gheaţa, mi-a risipit vedenia. Lajos a sosit şi a început ziua, ziua în care ne-a vizitat Lajos, ziua despre care Tibor, Laci şi Endre aveau să povestească apoi ore întregi, până la sfârşitul vieţii, confundându-şi vorbele, corectându-şi amintirile, evocând şi negând imaginile realităţii. Aş dori să povestesc cu maximă fidelitate istoria acestei zile. A trecut destul de mult timp până am înţeles adevăratul rost al vizitei. A început asemenea unui număr din programul unui circ ambulant. Şi s-a terminat – nu, sfârşitul, plecarea, nu le pot compara cu nimic. S-a terminat cât se poate de simplu. Lajos a plecat, am ajuns la sfârşitul zilei aceleia, la un anume fragment al vieţii care s-a încheiat. Am trăit în continuare.

Lajos a sosit cu o întreagă menajerie. Deja automobilul care s-a oprit în faţa casei a atras atenţia oamenilor. Era roşu, surprinzător de mare, asemenea unui autobuz. Primul care a coborât din automobil, cum auzisem ulterior – pentru că pierdusem clipa sosirii, această clipă atât de aşteptată, astfel că pot să recompun imaginea numai din fragmentele povestite exagerat de către Laci şi din corecţiile precaute ale lui Tibor –, deci primul care a coborât a fost un tânăr necunoscut, purta nişte haine ciudate, din piele, iar în braţe un câine cu blana galbenă şi cu o mutră de leu. Câinele, o rasă valoroasă, din Tibet, era nervos şi hotărât să muşte în dreapta şi-n stânga. Apoi au mai coborât o femeie ceva mai în vârstă, fardată în mod exagerat şi îmbrăcată tinereşte, apoi Éva şi Gábor, iar în final, de lângă şofer, Lajos. Sosirea lor îi cam zăpăcise pe cei care-i aşteptau; nu s-a grăbit nimeni să-i întâmpine. Toată lumea stătea în

grădină şi privea înmărmurită automobilul roşu. Lajos a vorbit ceva cu şoferul, apoi a intrat în grădină, s-a uitat de jur împrejur, l-a recunoscut pe Tibor, apoi încă înainte de a-l saluta i-a spus:

— Tibor, dă-mi pentru o clipă o bancnotă de douăzeci. Şoferul vrea să cumpere ulei şi n-am mărunt.

Şi pentru că spusese exact ce se aşteptau în clipa aceea toţi cei de faţă, nimeni nu a comentat nimic şi nu s-a înfuriat; toată lumea stătea parcă vrăjită în grădină, acolo unde-l văzuseră ultima dată, în urmă cu douăzeci de ani, sub acelaşi copac, în aceeaşi lumină; şi pentru că-i salutase cu aceleaşi cuvinte cu care îşi luase rămas-bun odinioară, au înţeles că totul decurge conform unor legi, astfel că nimeni nu a scos niciun cuvânt. Tibor i-a întins în tăcere bancnota. O vreme au stat toţi în picioare, tăcuţi, asemenea unor personaje dintr-o pantomimă. Apoi Lajos i-a dat banii şoferului, s-a întors în grădină şi le-a prezentat gazdelor persoanele cu care sosise. Astfel începuse vizita.

Mai târziu m-am tot gândit dacă fusese sau nu ceva regizat în prealabil, ceva teatral. Cred că da; numai că această teatralitate n-a fost conştientă. Altfel Lajos n-ar putea impresiona; mai devreme sau mai târziu ar fi izgonit de peste tot, ca un scamator, ca un saltimbanc de joasă speţă, care poate că o vreme îşi distrează spectatorii, poate chiar îi şi scandalizează, dar în final ajunge să îi plictisească, iar aceştia îi întorc spatele, pentru că fiecare găselniţă şi fiecare truc devin plictisitoare. Dar lui Lajos nu i-a întors nimeni spatele, pentru că micile sale regii sunt pline de surprize pe care el însuşi le savurează, nu le pregăteşte în prealabil, iar în clipa când explodează poanta ar avea un chef nebun să râdă mirat şi să se aplaude singur. Lajos recita deseori un vers dintr-o dramă shakesperiană, care începe astfel: „Întrega lume e o scenă”. Juca pe această scenă, întotdeauna interpreta personajul

principal şi niciodată nu-şi învăţa pe de rost textul. Acum, în clipa sosirii, se vedea clar cu câtă bucurie regiza, interpreta şi recita. Pe cei doi copii i-a prezentat ca pe nişte orfani, cu nişte gesturi uşor dramatice şi cabotine. Acuzele şi reproşurile erau prezente deja din primele sale cuvinte. Iată-i pe orfani! – astfel i-a prezentat lui Tibor şi lui Laci pe cei doi copii care între timp crescuseră. Gábor era inginer, un tânăr gras, leneş, perfid şi care mai tot timpul clipea din ochi, iar Éva, o domnişoară cu un aer citadin, îmbrăcată foarte modern, într-o rochie tip sport, cu două vulpi la gât, zâmbind puţin sarcastic, ofensat şi expectativ. Iată-i pe orfani! – afirmau totuşi gestul şi privirea lui Lajos când i-a prezentat pe copiii Vilmei, care într-adevăr erau orfani, orfani de mamă, dar mai puternici decât adversităţile destinului: au crescut, iar din negura timpului s-au reîntors la noi arătând excelent. E greu să explic acest lucru. Stăteam stânjeniţi, chiar şi ceva mai târziu, în faţa orfanilor, aţintindu-ne ochii în pământ. Lajos ni-i arăta mereu, din faţă şi din profil, de parcă i-ar fi găsit pe stradă pe copiii ăştia zdrenţăroşi, pe care-i părăsiseră Dumnezeu şi oamenii, iar aici, în casă, careva dintre noi – Tibor sau Nunu sau chiar eu – am fi fost răspunzători de soarta orfanilor. Acuza n-a formulat-o în cuvinte, dar încă din prima clipă folosea acest ton când ni-i tot arăta pe Éva şi pe Gábor. Şi, foarte ciudat, simţeam cu toţii că noi, cei prezenţi în grădină, suntem într-adevăr într-un fel responsabili faţă de cei doi tineri, vizibil bine îngrijiţi, bine îmbrăcaţi, ba mai mult, suspect de maturi şi de iniţiaţi, care căzuseră de pe Lună în viaţa noastră – responsabili în înţelesul concret al cuvântului, de parcă n-am fi împărţit pâinea cea de toate zilele şi sentimentele noastre cu cineva care ar fi avut dreptul şi nevoia de asta. Cei doi orfani aşteptau liniştiţi, cu o privire din care se putea citi că erau deja obişnuiţi cu scenele regizate de Lajos, ştiau că nu pot evita aceste numere, trebuie să

aştepte până se termină programul şi răsună aplauzele furtunoase. Lajos, după o scurtă pauză artificială, când eram deja pătrunşi de conştiinţa păcatului din cauza „orfanilor”, a tuşit scurt, de două ori, conform vechiului său obicei, apoi a început repede să-şi prezinte scamatoriile.

Aceste acrobaţii au durat până la ora prânzului. Lucra febril: se vedea clar că încearcă să ofere totul, de cea mai bună calitate, pur şi simplu tot ce poate să mai ofere, că lucrează din toată inima, cu lacrimi adevărate, cu săruturi fierbinţi, şi că-şi prezintă unele numere din spectacol cu o excepţională memorie; aptitudinile lui i-au fermecat pe toţi. Inclusiv pe Nunu. În primele ore n-am apucat să rostim, efectiv, un cuvânt. Cu respiraţia reţinută admiram prestaţia lui Lajos. A sărutat-o pe Nunu, chiar şi de două ori, pe obrazul drept şi pe cel stâng, apoi a scos din portvizit o scrisoare a unui secretar de stat; înaltul funcţionar îl anunţa pe Lajos, pe dragul lui prieten, că primise scrisoarea în care acesta urgentează cu insistenţă ca Nunu să fie numită diriginta oficiului poştal, şi că se va strădui să-i îndeplinească rugămintea. Am văzut şi eu documentul; era scris pe o hârtie oficială cu antet, era ştampilată, iar în partea de sus, în colţul din stânga, cu litere tipărite în relief se putea citi cuvântul: „Secretar de Stat”. Scrisoarea era reală şi originală; Lajos într-adevăr făcuse ceva în interesul lui Nunu. Numai că nimeni nu scotea o vorbă despre faptul că trecuseră decenii de când Lajos îi promisese lui Nunu că va interveni pentru ea, toată lumea trecea sub tăcere că Nunu se apropia deja de şaptezeci de ani, că renunţase de mult la visele ei de a deveni diriginta poştei, că nu mai era capabilă să facă faţă acestei poziţii, că nimeni nu o mai poate angaja la bătrâneţe într-un loc cu atâtea responsabilităţi, că Lajos întârziase cu această faptă demnă de toată lauda; întârziase mult. Acum nimeni nu se gândea la asta. I-am înconjurat triumfal, pe Lajos şi pe

Nunu, parcă ni se luase o piatră de pe inimă, ne străluceau ochii. Tibor privea mândru în jurul său, iar ochelarii îi luceau a satisfacţie: „Iată, ne-am înşelat! Totuşi Lajos se ţine de cuvânt!” – ne transmitea din priviri. Laci zâmbea încurcat, dar în clipa asta era vizibil şi el mândru de fapta lui Lajos. Nunu plângea. Acolo, acasă, în ţinuturile slovace, timp de treizeci de ani o ajutase cu zel pe diriginta poştei; timp de treizeci de ani sperase în zadar că va fi numită definitiv în acest post, dar când i s-au risipit şi ultimele speranţe s-a mutat la noi, renunţând pentru totdeauna la iluziile ei oficiale. Acum citea impresionată şi cu lacrimi în ochi rândurile care-i evocau numele; secretarul de stat încă nu promisese nimic concret, fluturase doar razele speranţei că se va ocupa cu toată bunăvoinţa de cazul în discuţie, adică de Nunu, şi că „va studia posibilităţile”. Practic, toate astea nu mai aveau niciun rost. Dar Nunu totuşi plângea şi a rostit cu glas domol:

— Mulţumesc, dragul meu Lajos. Poate că deja e târziu. Dar sunt foarte fericită.

— Nu-i târziu, i-a spus Lajos. O să vezi că nu-i târziu.

Rostise cu atâta emfază aceste cuvinte, de parcă s-ar fi tutuit nu numai cu secretarul de stat, dar şi cu Dumnezeu, astfel că putea să rezolve totul, inclusiv problemele legate de bătrâneţe şi de moarte.

Îl ascultam impresionaţi.

Apoi toată lumea a început să bată câmpii, a sosit şi nenea Endre, stătea retras şi puţin încurcat lângă băncuţa de piatră, asemenea unei persoane care nu venise tocmai din proprie iniţiativă, doar la somaţia lui Lajos, „în calitatea sa oficială”. Lajos organiza şi regiza, îşi prezenta numerele individuale şi numerele de grup, improviza mici scenete, scenetele revederii, scenetele impresionante şi bucuroase ale împăcării – toate astea prin jumătăţi de cuvinte, scopul real şi

conţinutul întâlnirii ascunzându-le îndărătul atmosferei teatrale şi stângace a imaginilor artificiale; toată lumea era supusă, zâmbeam încurcaţi, până şi nenea Endre care strângea sub braţ o servietă, n-am aflat niciodată ce conţinea în realitate, pe care o adusese doar simbolic, drept element defensiv, demonstrând şi prin asta că din proprie iniţiativă n-ar fi venit, ci doar îşi îndeplineşte o obligaţie. Se vedea pe toată lumea că se bucură teribil de prezenţa lui Lajos, se bucură că participă la această întâlnire. Nu m-aş fi mirat dacă îndărătul gratiilor care înconjoară grădina s-ar fi adunat un grup mai mare sau mai mic de oameni şi ar fi cântat ceva. Tulburarea generală se revărsase peste noi cu un şuvoi atât de puternic, încât toate detaliile s-au estompat în fluxul acestei stări joviale. Mai târziu, în jurul apusului, când am început să ne trezim, ne uitam miraţi unii la alţii de parcă am fi fost martorii hipnotizaţi ai unei scamatorii prezentate de un fachir indian; fachirul a aruncat o funie în cer, s-a căţărat pe funie şi a dispărut printre nori. Ne uitam spre cer, îl căutam pe boltă, apoi am văzut uimiţi că e deja printre noi, pe pământ şi face chetă.

X

Nunu a servit un mic dejun consistent, oaspeţii s-au aşezat în cerdac, încercau să converseze, să se cunoască şi mâncau nervoşi. Toată lumea simţea că animozităţile sunt ţinute în frâu doar de puterea magică, proprie lui Lajos. Parcă fiecare cuvânt pe care-l rosteau ar fi răsunat ca şi cum ar fi aparţinut unui rol. Şi fiecare oră avea un conţinut artificial; „prima scenă”: servitul mesei, mai târziu, „vizitarea grădinii”. Din când în când Lajos observa, cu un ochi de regizor, semnele de oboseală ale câte unui grup de oaspeţi şi bătând din palme accelera ritmul. Apoi am rămas numai noi doi în grădină. Din cerdac se auzea entuziasmul lui Laci care vorbea cu gura plină, încântat; el fusese primul care se predase de-îndată, uitase de toate îndoielile avute, se alinta în culmea fericirii, în aura atât de cunoscută, în energia emanată de prezenţa lui Lajos. Primele cuvinte pe care mi le-a adresat Lajos au fost următoarele:

— Acum reparăm totul.

Auzindu-l ce-mi spune, am simţit că inima începe să-mi bată într-un ritm alert şi nervos. Nu i-am răspuns. Stăteam faţă în faţă, sub copac, lângă băncuţa de piatră, unde odinioară mă minţise de atâtea ori, şi l-am studiat, în sfârşit, cu toată atenţia.

Avea ceva trist în el. Ceva dintr-un fotograf sau politician îmbătrânit care nu mai ştie nimic despre noile tertipuri şi idei ale prezentului, stăruind ofensat şi cu încăpăţânare cu afacerile de odinioară, cu practicile sale afabile şi impregnate de şarlatanie. Era în el ceva şi dintr-un bătrân dresor de animale, de care nu se mai temeau jivinele. Inclusiv veşmintele de pe el erau

demodate într-un mod ciudat: se încăpăţâna să ţină pasul cu moda, dar parcă o forţă interioară s-ar fi opus dorinţei sale de a fi elegant şi distins, aşa cum ar fi dorit, aşa cum s-ar fi cuvenit conform vederilor sale. Cravata pe care o avea la gât, şi care era cu o nuanţă mai stridentă decât s-ar fi potrivit cu hainele de pe el, cu felul lui de a fi şi cu anotimpul, emana un anume iz de aventură. Era îmbrăcat într-o haină deschisă la culoare, modernă, largă, de călătorie, ceva de genul pe care-l poartă producătorii de filme din străinătate aflaţi în trecere prin diverse locuri din lume, ale căror fotografii pot fi văzute în revistele gen magazin. Tot ce purta era nou, ales cu grijă, adecvat ocaziei; inclusiv pantofii şi pălăria. Şi totul emana un soi de neputinţă. Aveam inima cât un purice. Poate că dacă ar fi venit jerpelit, amărât şi deznădăjduit, n-aş fi simţit această compasiune atât de ieftină: i s-a împlinit soarta, mă gândeam. Dar îngâmfarea asta neruşinată şi lipsită de orice speranţă a generat în mine un sentiment de milă. Îl priveam şi subit mi s-a făcut milă de el.

— Stai jos, Lajos, i-am spus. Ce vrei de la mine?

Eram liniştită şi binevoitoare. Deja nu-mi mai era frică de el. Omul ăsta a eşuat, mă gândeam; acest gând nu mi-a dat niciun fel de satisfacţie, nu simţeam nimic altceva decât milă, o milă profundă şi umilitoare. Parcă aş fi observat că-şi vopsise părul sau făcuse ceva asemănător, oricum, ceva care nu se cuvenea: aş fi avut chef să-l dojenesc pentru trecut, pentru prezent, la modul serios, dar fără să fiu exagerat de severă. Dintr-odată m-am simţit mult mai matură şi mai bătrână; Lajos s-a oprit într-un anume punct al dezvoltării, a îmbătrânit în şarlatania aceea arogantă, proprie juriştilor, care nu este în mod special periculoasă, dar – un aspect poate şi mai trist – nici fermă în mod deosebit. Avea nişte ochi cenuşii, o privire limpede şi ezitantă, la fel ca odinioară, când îl

văzusem ultima dată. Îşi fuma ţigara dintr-un ţigaret lung – mâinile, brăzdate de vene umflate, îi îmbătrâniseră în mod surprinzător, tremurând mai tot timpul –, privindu-mă şi el cu atenţie, obiectiv şi liniştit, asemenea celui care ştie că de data asta este inutilă orice scamatorie, că-i cunosc toate trucurile, că-i ştiu toate secretele meseriei, astfel că indiferent ce o să spună, în final tot va trebui să dea socoteală prin cuvinte sau fără cuvinte, dar de data asta va trebui să spună adevărul... Fireşte, a început cu o minciună:

— Vreau să repar totul, a repetat mecanic.

— Ce vrei să repari?

M-am uitat în ochii lui şi am început să râd. Toate astea nu mai pot fi considerate ca fiind lucruri serioase!, mă gândeam. După un anumit timp, nu se mai poate „repara" nimic între doi oameni; am înţeles acest adevăr deznădăjduit în clipa în care stăteam amândoi pe băncuţa de piatră. Omul trăieşte, îşi tot cârpeşte, îşi repară, îşi construieşte viaţa, apoi uneori şi-o strică; odată cu trecerea timpului îşi dă seama că totul, aşa cum este, alcătuit din greşeli şi din momente întâmplătoare, este irevocabil. Aici, Lajos nu mai putea face nimic. Când cineva apare din negura trecutului şi afirmă pe un ton sentimental că vrea să repare „totul", nu poţi să faci altceva decât să-i compătimeşti intenţia şi să râzi de ea; timpul „a reparat" deja totul, într-un mod special, singurul mod posibil. Astfel că am continuat:

— Lasă, Lajos. Fireşte, ne bucurăm cu toţii că eşti aici... că-i vedem pe copii, că te vedem pe tine. Nu ştim ce planuri ai, dar ne bucurăm că te vedem din nou. Să nu vorbim despre trecut. Nu-i datorezi nimănui nimic.

De-îndată ce am rostit aceste cuvinte, mi-am dat seama că elanul momentului m-a cuprins şi pe mine; că şi eu rostesc asemenea „cuvinte de început" al căror înţeles era mincinos. Doar exagerarea sentimentală şi zăpăceala patetică

puteau să susţină că trecutul deja nu mai există, la fel, că Lajos „nu-i datorează nimănui nimic”. Simţeam amândoi că vocea e falsă şi ne uitam cu ochii aţintiţi în pământ la pietrişul din faţa noastră. Tonul pe care începusem conversaţia era mult prea înalt; înalt, tremurător şi fals. La un moment dat mi-am dat seama că încep să polemizez, nu foarte consecvent, dar cel puţin rostesc cuvinte adevărate, cu o pasiune pe care în zadar voiam să o reprim:

— Probabil că nu numai pentru asta ai venit, am rostit încet, fiindu-mi teamă că din cerdac, unde oaspeţii se uitau din când în când spre noi, oprindu-se din conversaţie, se aude ce vorbim.

— Nu, mi-a răspuns şi a tuşit. Nu numai pentru asta am venit. Eszter, trebuie să mai vorbesc încă o dată cu tine.

— Nu mai am nimic, i-am spus involuntar şi cu îndrăzneală.

— Nu-mi mai trebuie nimic, mi-a răspuns fără să se simtă ofensat. De data asta eu vreau să-ţi dau ceva. Au trecut douăzeci de ani grei, douăzeci de ani! În viaţă nu cred să mai fie alţi douăzeci de ani; poate e ultimul răgaz. Timp de douăzeci de ani totul devine mai clar, mai limpede, mai desluşit. Deja ştiu ce s-a întâmplat, la fel, ştiu şi de ce anume s-a întâmplat aşa.

— Doamne, cât e de dezgustător, am spus cu vocea răguşită. Dezgustător şi ridicol. Stăm aici pe băncuţa asta, doi oameni care odinioară au avut de-a face unul cu celălalt şi vorbim despre viitor. Nu, Lajos, nu există niciun viitor; am impresia că pentru noi doi nu mai există. Să revenim cu picioarele pe pământ. Există ceva despre care tu nu ştii, un fel de demnitate modestă, demnitatea existenţei. Gata cu umilinţele. E o infamie până şi faptul că vorbim despre trecut. Ce vrei? Ce ţi-a mai trecut prin cap? Cine sunt oamenii ăştia străini? Subit îţi faci bagajul, aduni oameni şi animale, apoi îţi faci apariţia aici, cu vechile-ţi vorbe, de parcă ar grăi Domnul din ceruri..., dar

aici te cunoaşte deja lumea. Te cunoaştem, prietene.

Vorbeam calmă, cu o solemnitate ridicolă, rostind fiecare cuvânt cu toată fermitatea, de parcă mi-aş fi cumpănit dinainte spusele. În realitate n-am cumpănit nimic. N-am crezut nicio clipă că aici „se mai poate repara” ceva, nu doream să mă arunc în braţele lui Lajos, dar nici să polemizez cu el. De fapt, ce doream? Aş fi dorit să fiu indiferentă. Este aici, a sosit, inclusiv acest moment face parte din spectacolul bizar al vieţii, vrea ceva, pune la cale ceva, dar apoi pleacă, iar noi vom trăi în continuare, la fel ca şi până acum. Nu mai are putere asupra mea! – asta simţeam şi-l priveam cu superioritate şi siguranţă. Nu mai are putere asupra mea, în viaţa sentimentală trăită până acum. Dar în acelaşi timp îmi dădeam seama că emoţia care mă copleşea semăna cu orice altceva, dar nu cu „indiferenţa”; îmi dădeam seama că vehemenţa cu care-i vorbeam este semnul unei legături, dar care în niciun caz nu mai era romantică, nici pătimaşă, nu era împânzită cu iluzii, nu era înconjurată de lumina visătoare a lunii şi a amintirilor. Vorbeam despre realitate. Parcă ar fi fost presant ca după atâta ceaţă şi obscuritate să ne agăţăm de realitate, astfel că i-am răspuns repede, fără să-mi aleg cuvintele:

— Tu nu poţi să-mi dai nimic. Ai luat totul de aici, ai distrus totul.

A răspuns precum mă aşteptam:

— Este adevărat.

Se uita la mine calm, cu o privire limpede, cenuşie; apoi şi-a ridicat ochii spre cer. Rostise cuvântul cu o anume naivitate copilărească, aproape bucurându-se, de parcă ar fi fost lăudat la un examen. M-am cutremurat. Ce fel de om este? Era atât de liniştit; se uita de jur împrejur prin grădină, evalua casa, cu atenţie, cu obiectivitate, asemenea unui arhitect. Apoi a început să-mi vorbească:

— Mama ta a murit în camera de sus, îndărătul jaluzelelor trase.

— Nu, i-am răspuns uimită, mama a murit în odaia de la parter, în camera de zi, acolo unde obişnuieşte uneori să doarmă Nunu.

— Interesant, mi-a spus. Am şi uitat.

Apoi şi-a aruncat ţigara, s-a ridicat şi s-a apropiat cu paşi domoli de peretele casei, a pipăit cărămizile dând nemulţumit din cap.

— Peretele e puţin umed, mi-a spus distrat, cu dezaprobare.

— Anul trecut am terminat cu renovarea, i-am răspuns uimită, dusă pe gânduri.

S-a reîntors lângă mine şi s-a uitat profund în ochii mei. Am tăcut mult timp. Ne-am privit unul pe celălalt, printre genele întredeschise, cu atenţia mărită, curioşi. Avea faţa serioasă, plină de evlavie.

— O întrebare, Eszter, mi-a spus încet şi cu seriozitate. O singură întrebare.

Mi-am închis ochii; simţeam cum mă cuprind căldura şi ameţeala. Această ameţeală a durat câteva clipe. Mi-am întins mâna, drept apărare. „Acum o să mă întrebe – mă gândeam –, Doamne Dumnezeule, acum o să mă întrebe. Ce anume? Poate că o să mă întrebe de ce s-a întâmplat aşa? Poate că eu am fost laşă? Nu, acum trebuie să răspund!” Am respirat adânc, m-am uitat la el, gata să-i răspund.

— Spune-mi, Eszter, m-a întrebat în şoaptă, cordial, încă nu-i ipotecată casa asta?

XI

Evenimentele acelei zile, cel puţin cele care au urmat acestei întrebări, s-au estompat în conştiinţa mea. În secunda aceea s-a apropiat de noi nenea Endre. Lajos s-a zăpăcit de-a binelea şi a început să mintă cu glas tare. A început cu „do”-ul cel mai înalt, de parcă voia să-şi depăşească teama, cu o jovialitate artificială, cu o superioritate goală, dar toate astea nu l-au impresionat pe nenea Endre. Lajos se adresa cu „dragul şi bătrânul meu prieten”, apoi l-a prins pe Endre de braţ, îi povestea întâmplări hazlii, comportându-se de parcă ar fi fost un distins oaspete drag al casei, unde totul şi toată lumea este ceva mai prejos decât rangul său. Endre îl asculta liniştit. E singurul om din lume de care lui Lajos îi este teamă, care nu se lasă răpus de farmecele acestuia, nu ştiu cum face, dar este indiferent cu toată fiinţa lui faţă de tot ce iradiază din Lajos, faţă de vrăjile despre care acesta este convins că au efect asupra a tot ce-l înconjoară, inclusiv asupra animalelor şi obiectelor. Endre îl asculta cu atenţie pe Lajos, asemenea celui care-i cunoaşte toate secretele scamatoriilor, îi cunoaşte alcătuirea ascunsă a numerelor, care nu se miră dacă Lajos scoate un drapel tricolor din jobenul său, nici dacă subtilizează subit din mijlocul mesei fructiera. Îl asculta deci cu un real interes profesional, fără urmă de duşmănie, cu o atenţie vizibilă. De parcă tot timpul ar fi spus: „Ei, ce mai ştii să produci?” Între unele scene, Lajos îşi lua câte o mică pauză şi se uita discret, cu coada ochiului, la nenea Endre.

Această zbatere probabil că o vedeam doar eu; Tibor şi Laci erau captivaţi de miracolul şi frumuseţea numerelor. Mai târziu, după-amiază, am aflat că şi Éva observase zbuciumul lui Lajos.

De parcă Endre ar fi ştiut un adevăr simplu şi de netăgăduit, cu care oricând îl putea pune la zid pe Lajos. Dar nu l-a ironizat, nici măcar n-a dat semne de antipatie.

— Ei, Lajos, ai sosit? l-a întrebat şi a dat mâna cu el.

Asta a fost totul. Lajos râdea încurcat. Fireşte, s-ar fi purtat mai lejer dacă momentele revenirii n-ar fi avut un martor. Dar, la urma urmei, el îl invitase în „calitatea sa oficială", precum aflasem. Îi trimisese o recomandată expres prin care îl ruga pe Endre să nu plece nicăieri în ziua cu pricina, pentru că voia să discute cu el. Endre a venit, avea invitaţia lui Lajos în buzunar, era gras şi stătea liniştit în mijlocul grădinii, clipea din ochi cu bunăvoinţă şi-l asculta pe Lajos fără să dea semne de superioritate, dar cu o siguranţă zdrobitoare, de parcă i-ar fi fost jenă să uzeze de puterea pe care o avea, ştiind că este suficientă o singură privire, era suficient să-şi ridice degetul arătător şi Lajos se potolea, o ştergea tiptil şi se termina cu numerele. Totuşi, se părea că Lajos nu se putea dispensa de acest martor incomod. Asemenea celui care după un zbucium lung se hotărăşte să privească realitatea în faţă – pentru Lajos, Endre a reprezentat întotdeauna realitatea, judecătorul şi martorul care nu poate fi ocolit, acel ceva care rămâne îngrozitor de rezistent în faţa farmecelor sale –, spunând: „Să rezolvăm şi treaba asta." Deci astfel se uita Lajos la Endre, ajuns în pragul bătrâneţii.

Endre îmbătrânise doar de trei-patru ani. Tot ce fusese grav şi greoi în caracterul şi în felul său de a fi, acea opoziţie enigmatică faţă de lume, care nu-i lăsa pe oameni să se apropie de el, aceea demnitate preoţească şi supravegherea mută care îl caracterizaseră şi în tinereţe îngreunaseră de câţiva ani încoace, inclusiv pentru persoanele străine, comunicarea cu el. Nu se poate spune că era ursuz, numai că în compania lui, omul întotdeauna avea

impresia că Endre ştie ceva despre lume care contravine legii, dar reţine pentru sine această informaţie. Bunătatea lui era greoaie, timidă şi stângace.

Şi acum îl privea pe Lajos de parcă ar fi ştiut totul, dar nici prin cap nu i-ar fi trecut să-l judece sau să-l ierte. Acel „ei, Lajos", cu care l-a salutat după douăzeci de ani, nu fusese tocmai respectuos, nici îngâmfat sau sever, totuşi am văzut că Lajos devine şovăitor, se uită nervos în jurul său, e agitat, îşi şterge mereu fruntea cu batista. În atmosfera asta au conversat despre politică sau despre recoltă, cred. Apoi Endre a ridicat din umeri, de parcă văzuse şi auzise destule, şi s-a aşezat pe băncuţa de piatră, împreunându-şi mâinile peste burtă, cu un gest bătrânesc. În ziua aceea, până după-masa târziu, când a redactat documentul prin care l-am împuternicit pe Lajos cu vânzarea casei, n-a mai schimbat niciun cuvânt cu oaspetele nostru.

Fireşte, ştiam cu toţii că Lajos pregăteşte un atentat împotriva vieţii mele, mai exact, împotriva vieţii lui Nunu şi a liniştii din ultimii mei ani de viaţă. Casa era încă adăpostul nostru, puţin ruinată de trecerea timpului, dar încă un adăpost sigur şi solid, fiind ultimul nostru avut de valoare pe care încă nu ni-l luase Lajos, iar acum venise după el. În secunda în care primisem telegrama trimisă de Lajos ştiam că vine să ne ia casa; omul nu pune în cuvinte asemenea lucruri, dar le ştie totuşi. Până în ultima secundă m-am tot autoamăgit. Ştia şi Endre, ştia şi Tibor. Mai târziu ne-am mirat cu toţii cât de neputincioşi şi de neajutoraţi am fost când ne-am predat în faţa lui Lajos – dar ne-am consolat cu faptul că în viaţă nu există rezolvări doar pe jumătate valabile, ceva care începuse odinioară, în urmă cu peste un deceniu şi jumătate, acum, în sfârşit, trebuia finalizat. Inclusiv Lajos ştia treaba asta. A constatat că pereţii casei sunt cam umezi, apoi a vorbit dintr-odată despre altceva, asemenea

celui care rezolvase deja esenţa problemei, iar detaliile nu mai merită amintite. Tibor şi Laci se tot învârteau curioşi în jurul lui. Ceva mai târziu, înainte de prânz, a sosit un individ, croitorul de odinioară al lui Lajos, şi ploconindu-se jenat i-a înmânat o factură neachitată de douăzeci şi cinci de ani. Lajos l-a îmbrăţişat şi l-a trimis la plimbare. Domnii degustau pelin, conversau gălăgios şi râdeau de anecdotele lui Lajos. Ne-am aşezat la masă într-o dispoziţie excelentă.

XII

Singurul lucru pe care nu-l înţelegeam era prezenţa femeii străine. Era bătrână şi nu suficient de frumoasă ca să fie iubita lui Lajos. A trecut ceva timp până când am înţeles, în sfârşit, că tânărul îmbrăcat în haină de piele, cel care coborâse primul din automobilul roşu mormăind formulele politicoase de prezentare, după care n-a mai vorbit cu nimeni nimic – fiind preocupat de educaţia câinelui cu mutră de leu –, era fiul femeii ăsteia. În toate acestea era ceva neconvenţional. Tânărul era blond, blond deschis, un soi de blond-argintiu; era spân, culoarea genelor abia se deosebea de albul feţei, şi tot timpul clipea. Avea părul creţ, asemenea părului bogat al unui bătrân african. Mai târziu şi-a pus nişte ochelari bleumarin şi a dispărut complet îndărătul lentilelor închise la culoare. Abia spre seară am aflat că acest tânăr este logodnicul Évei; iar femeia, o femeie cu un anume rang, care din când în când folosea în conversaţie cuvinte franţuzeşti pronunţate greşit, era de ani de zile menajera lui Lajos. În zăpăceala primelor ore n-am prea înţeles aceste lucruri.

Femeia, căreia copiii îi spuneau Olga, era mai degrabă stingheră şi tristă – în orele care au urmat prezentărilor de rigoare stătea liniştită la masă, se juca cu umbreluţa de soare şi se holba la farfuria din faţa ei. Este o aventurieră, m-am gândit în prima clipă. Dar mai târziu am observat că este o aventurieră obosită şi indispusă; o persoană care nu mai crede cu adevărat în aventură, care ar renunţa cu dragă inimă la orice angajament şi s-ar îndeletnici cu o ocupaţie liniştită, croşetatul sau artele decorative. Uneori, printr-un zâmbet amar ne arăta dantura-i îngălbenită, masculină. Când am ajuns, în sfârşit, să stau faţă în faţă cu ea, m-am

blocat, n-am ştiu ce să-i spun. Ne măsurăm din priviri una pe cealaltă, la început zâmbind, apoi fără să mai zâmbim, cu nişte priviri dure şi cu o suspiciune făţişă. Rochia ei, păru-i blond, vopsit, emanau un nor de parfum dulceag.

— Dragă Eszter, mi-a spus.

Iar eu i-am răspuns cu glas tare şi răspicat:

— Doamnă.

Apoi am râs. În orele dinaintea prânzului, casa parcă plutea prin aer, asemenea mirajelor multicolore. Se trânteau uşi, Lajos a scos dintr-o cutie o broască ţestoasă şi ne-a arătat că animalul percepe muzica, se mişcă atunci când cineva fluieră, îşi întinde gâtu-i dezgustător şi sâsâie în semn de răspuns. Adusese cu el reptila în vizită, drept ciudăţenie, drept recuzită, drept una dintre dovezile sale incomparabile, drept un triumf al aptitudinilor sale de dresor. Broasca ţestoasă a avut un succes enorm. Toată lumea, inclusiv Endre, stătea însufleţită în jurul ei, cu o curiozitate greu de învins.

Apoi Lajos a împărţit cadouri: lui Laci un ceas de mână cu brăţară, lui Nunu, două volume rare, legate în piele, de poezie în limba franceză – volumele erau cu dedicaţie, fără să-l intereseze că Nunu nu ştia o iotă de franceză –, lui Tibor şi lui Endre ţigări de foi, o marcă excelentă, din străinătate, iar mie, o eşarfă mov, dintr-o mătase fină şi grea. Toată lumea era copleşită de emoţia care ajunsese la maxim. Între timp, în faţa gardului s-au adunat câteva persoane străine care se uitau la noi, motiv pentru care am intrat în casă. Înăuntru plutea aroma bucatelor calde şi condimentate, acea aromă de sărbătoare care conţine ceva etern şi care nu poate fi uitat, ceva din emoţia primară a vieţii, ceva din graba gazdelor, din aranjatul mesei, din trântitul uşilor, din zornăitul farfuriilor, din conversaţia înăbuşită a oaspeţilor, din frânturi de ţipete, ceva din acel fortissimo al muzicii şi al trupului, din faptul că viaţa e frumoasă şi solemnă!

Asta vedeam şi simţeam oriunde îmi roteam privirea. Femeia străină s-a aşezat într-un colţ şi vorbea monoton.

Mi-a povestit că-l cunoscuse pe Lajos în urmă cu opt ani, când îşi părăsise bărbatul. Fiul ei era funcţionar; nu mi-a precizat unde, nici cu ce se ocupa exact. Până atunci, eu nu văzusem de aproape asemenea oameni, cum erau femeia asta şi fiul ei. Uneori priveam dusă pe gânduri prin reviste fotografiile care prezentau noua generaţie de tineri, sau o anume parte a acesteia, acel soi de oameni care poartă haine cu umeri laţi şi dansează după-amiezele prin foaierele marilor hoteluri, sau conduc avioane, sau gonesc pe motociclete, cu câte o femeie tânără stând în ataş, căreia fusta i-a alunecat deasupra genunchilor. Ştiu, există şi un alt gen de tineret, cel adevărat. Acesta este doar o caricatură, amintirea căreia trăieşte în mine – un gen străin şi alarmant, despre care nu ştiu nimic precis, doar faptul că eu nu mai am de-a face cu acest soi de oameni. Dincolo de neliniştea şi dezorientarea pe care le resimt în prezenţa lor, ştiu că există pe lume un gen de om la care nu am acces, un tip care apare în filmele muzicale sau în cele cu automobile, care a depăşit puţin limitele contractului pe care eu şi părinţii mei l-am încheiat cu societatea. Exista ceva în acest tânăr care nu se potrivea pe scena cotidianului; poate e un erou de roman, mă gândeam, dar în cazul acesta mai degrabă ar putea să fie eroul unui roman poliţist. Vorbea puţin, iar când vorbea se uita în tavan şi pronunţa cuvintele aproape silabisind, conferindu-le un accent de muzicalitate. Era şi el trist, la fel ca mama lui; amândoi emanau o mâhnire sălbatică. Nu simţisem niciodată până atunci că oamenii pot să fie atât de străini, străini la modul strident şi jignitor. Nu fuma şi nu s-a atins de băutură. La încheietura mâinii stângi avea o brăţară subţire din aur, din când în când îşi ridica subit mâna cu o rapiditate fulgerătoare, de parcă ar fi vrut să

lovească pe cineva, şi cu un gest instinctual îşi trăgea mai sus brăţara pe braţ. Am aflat că recent împlinise treizeci de ani, la fel, că este secretar undeva, într-un birou al unui partid politic, dar când şi-a luat de la ochi ochelarii cu lentilele bleumarin şi a privit cu nişte ochi apoşi obiectele şi persoanele din încăpere, arăta mai bătrân chiar decât Lajos.

De ce eşti preocupată de ei? mă gândeam. Dar am constatat că-i ţinea sub observaţie pe cei din jurul său. Nici măcar numele lui nu-mi plăcea, se numea Béla, un nume neutru şi banal. La auzul numelor se declanşează întotdeauna în mine un anume sentiment, o reacţie de aprobare sau dezaprobare. Acest sentiment este instinctiv şi nedrept. La urma urmei, asemenea sentimente instinctive decid relaţiile noastre cu lumea, simpatia şi ura. N-am avut ocazia să mă ocup prea mult de el, mama lui mă acaparase complet înainte de a ne aşeza la masă. Fără să o fi întrebat, mi-a povestit întreaga ei viaţă. Istoria vieţii ei era un singur act de acuzare, un strigăt adresat puterilor dumnezeieşti şi terestre pentru a-i face dreptate, un act de acuzare împotriva femeilor şi bărbaţilor, rudelor şi amanţilor, copiilor şi soţilor. Acuzaţiile şi le-a lansat printr-o avalanşă de propoziţii scurte şi repezite, de parcă ar fi spus lecţia, un text învăţat pe dinafară. Toată lumea o înşelase, toată lumea săvârşise împotriva ei câte un atentat, iar în final toată lumea o părăsise; în mare cam asta am înţeles din rechizitoriul pe care l-a expus. Uneori mă treceau fiorii; de parcă mi-ar fi vorbit o persoană nebună. Apoi a început subit să-mi vorbească despre Lajos; pe un ton confidenţial şi cinic. N-am suportat acest ton. Mă simţeam umilită că Lajos venise la mine în compania unor persoane cinice; la urma urmei, omul are un anume rang. M-am ridicat; strângeam la piept eşarfa mov, cadoul primit de la Lajos:

— Nu ne cunoaştem, i-am spus. Aş prefera să nu vorbim despre asta.

— O, mi-a răspuns calm şi cu indiferenţă, o să avem destul timp să vorbim şi despre asta. O să ne cunoaştem, draga mea Eszter.

Îşi aprinse o ţigară, suflă prelung privindu-mă atât de calm prin norul de fum, de parcă ar fi rezolvat şi decis totul, de parcă ar fi ştiut ceva despre care eu încă nu ştiam, astfel că n-aveam altceva de făcut decât să mă supun.

XIII

Aici trebuie să consemnez trei conversaţii. În după-masa zilei respective nu s-a întâmplat nimic altceva decât că Éva, Lajos, iar în final Endre, invitat în calitatea sa „oficială”, au venit pe rând la mine în cameră. După ce terminasem cu prânzul, oaspeţii s-au dus care-ncotro. Lajos s-a culcat cu o naturaleţe de parcă ar fi fost la el acasă şi nu voia să renunţe la obiceiurile sale. Gábor şi străinii s-au dus cu automobilul să viziteze împrejurimile, ruinele cetăţii şi biserica; s-au întors doar după apusul soarelui. Imediat după prânz, Éva a venit în camera mea. Ne-am oprit în dreptul ferestrei, i-am prins capul între mâini şi am privit-o prelung. Mi-a susţinut privirea cu calm, cu nişte ochi limpezi, albaştri.

— Eszter, trebuie să ne ajuţi, mi-a spus în final. Numai tu ne poţi ajuta.

Avea o voce dulce, melodioasă, de parcă ar fi fost vocea unei eleve. Îmi ajungea până la umeri. Am îmbrăţişat-o, dar am simţit că scena era prea sentimentală, astfel că m-am bucurat când cu o uşoară reţinere s-a desprins din braţele mele, s-a îndreptat spre scrin, şi-a aprins o ţigară, a tuşit încet de câteva ori şi, asemenea unei persoane care scapă dintr-o situaţie nu tocmai plăcută, a început să privească puţin stânjenită obiectele şi fotografiile înrămate, aranjate frumos deasupra. Acesta reprezenta pentru mine un loc sacru, la fel ca altarul în casele chinezilor, în faţa căruia aceştia se închină, manifestându-şi astfel respectul faţă de strămoşi. De aici mă privea un şir lung de persoane, toţi cei pe care fi iubisem, care însemnaseră ceva pentru mine. Am păşit lângă ea şi eram atentă la felul cum îşi plimba privirile.

— Asta-i mama, mi-a spus încet, cu seninătate. Ce frumoasă e. Cred că în fotografia asta era mai tânără decât sunt eu acum.

Din fotografie ne privea Vilma de pe vremea când avea optsprezece ani: puţin durdulie, îmbrăcată după moda vremii, într-o rochie albă, din dantelă, încălţată cu nişte botine negre, cu carâmbul înalt, avea părul despletit, cârlionţat, pieptănat pe frunte, şi ţinea în mâini un buchet de flori şi un evantai. Era solemnă, emoţionată şi lipsită de naturaleţe. Numai privirea interogativă, întunecoasă a ochilor trădau ceva din acea Vilma care avea să devină mai târziu, supărăcioasă şi pătimaşă.

— Îţi mai aminteşti de ea? am întrebat-o şi am simţit că aveam vocea nesigură.

— Vag, mi-a răspuns. La un moment dat intră cineva în camera întunecoasă, se apleacă asupra mea şi mă învăluie cu un parfum cald, atât de cunoscut. Asta e tot ce-mi mai amintesc. Aveam trei ani când a murit.

— Trei şi jumătate, i-am spus puţin încurcată.

— Da. Adevărul e că numai tu eşti prezentă în amintirile mele. Mereu îmi aranjezi rochia sau părul, mereu umbli prin cameră, întotdeauna ai ceva de făcut. Apoi dispari şi tu. Eszter, de ce ai plecat?

— Taci, i-am spus. Taci, Éva, tu încă nu poţi să-nţelegi.

— Încă?..., a întrebat şi a început să râdă cu vocea ei melodioasă, tărăgănată şi intenţionat teatrală, al cărei colorit conferea cuvintelor o importanţă deosebită. Eszter, tu încă mai joci rolul unei mămici? Draga de tine, mi-a spus veselă, cu superioritate şi compătimire. Acum ea apelase la un gest de femeie matură, m-a prins de umeri, m-a condus la sofa şi m-a aşezat.

Ne uitam una la cealaltă ca două femei care se cunosc sau tocmai îşi iscodesc secretele. Subit m-a cuprins o emoţie fierbinte. Fiica Vilmei! mă

gândeam. Fiica lui Lajos şi a Vilmei. Simţeam că roşesc, că gelozia izvorăşte din profunzimi, că fervoarea şi puterea acesteia mă înspăimântă, că vocea geloziei începe să urle în mine. Nu voiam să sufoc vocea asta care ţipa în fiinţa mea. Ar putea să fie fiica ta! asta-mi spunea vocea. Ar putea să fie fiica ta, rostul vieţii tale. De ce a revenit? Mi-am aplecat capul şi mi-am îngropat tulburată faţa între palme. Clipa fusese mai puternică decât ruşinea pe care am simţit-o datorită acestui gest. Ştiam că acum îmi trădez secretul în faţa cuiva, că mă priveşte cineva, că-mi urmăreşte fără milă ruşinea şi zbuciumul. Iar această tânără femeie care ar fi putut să fie fiica mea nu mi-a dat dezlegare, nu m-a salvat din această situaţie jalnică. După un timp, care mi s-a părut o veşnicie, i-am auzit din nou vocea-i matură, ciudată, conştientă şi nepăsătoare.

— N-ar fi trebuit să pleci, Eszter. Fireşte, nu ţi-a fost uşor cu tata. Dar ar fi trebuit să ştii că numai tu erai în stare să-l ajuţi. Apoi, mai eram şi noi, Gábor şi eu. Şi pe noi ne-ai lăsat în plata Domnului. Ca doi copii aruncaţi în stradă. De ce ai făcut asta?

În timp ce tăceam, ea continua calmă:

— Ai făcut-o din răzbunare. De ce mă priveşti aşa? Ai fost rea şi te-ai răzbunat. Ai fost singura femeie care avea putere asupra tatei. Ai fost singura femeie pe care tata a iubit-o. Nu, Eszter, treaba asta o ştiu şi eu cel puţin la fel de bine cum o ştie şi tata, cum o ştii şi tu. Ce s-a întâmplat între voi? M-am gândit mult la lucrurile astea. Am avut timp să mă gândesc de-a lungul unei copilării prelungite. Această copilărie nu a fost senină în mod special. Cunoşti detaliile? Ţi le povestesc cu dragă inimă. Iată motivul pentru care am venit, să ţi le povestesc. Iar în final să-ţi cer ajutorul. Cred că e de datoria ta să ne ajuţi.

— Cu tot, i-am spus, vă ajut cu tot ce am.

Mi-am îndreptat spatele. Clipa cea grea trecuse.

— Ascultă-mă, Éva, i-am spus, de data asta cu o voce calmă, liniştită. Tatăl tău este un om deosebit, foarte talentat. Dar tot ce vorbim noi acum probabil că s-a cam şters de mult din memoria lui. Trebuie să ştii, tatăl tău uită repede. Să nu crezi că-l acuz. Nu-i vina lui. Aşa îi este firea...

— Ştiu, mi-a răspuns. Tata nu-şi aminteşte realitatea. E poet.

— Da, i-am răspuns ceva mai liniştită. Poate că-i poet. Realitatea se estompează în memoria lui. Din cauza asta nu trebuie să dăm crezare la tot ce spune... îşi aminteşte greşit. Perioada despre care-mi vorbeşti a fost partea cea mai grea, uneori dureros de insuportabilă şi complicată din viaţa mea. Spui răzbunare! Ce fel de cuvânt e ăsta? Cine te-a învăţat să-l rosteşti? Tu nu ştii nimic. Tot ce ţi-a povestit tatăl tău despre perioada asta e doar o iluzie, o iluzie difuză. Dar eu îmi amintesc realitatea. Realitatea este alta. Nu-i datorez nimănui explicaţii.

— Dar eu am citit scrisorile, mi-a spus cu obiectivitate.

Acum eu am fost cea care am tăcut. Ne priveam una pe cealaltă.

— Ce fel de scrisori? am întrebat mirată.

— Scrisorile, Eszter, mi-a spus cu însufleţire. Scrisorile pe care ţi le scrisese tata în perioada aceea. Ştii, când venea aici, în casa asta, când se ocupa de tine, când te implora să lăsaţi totul baltă şi să fugiţi împreună, pentru că nu mai poate, nu se mai poate controla, n-o mai suportă pe Vilma care-i mai puternică decât el şi care te urăşte... pentru că mama te-a urât, Eszter... De ce? Pentru că erai mai tânără? Sau mai frumoasă, mai adevărată? La întrebările astea numai tu ai putea să răspunzi.

— Ce tot vorbeşti, Éva? am strigat şi i-am scuturat braţul. Ce fel de scrisori? Ce-i cu fantezia

asta?

Şi-a eliberat braţul din mâinile mele, şi-a trecut degetele-i fine, de copil, peste frunte, apoi m-a privit cu nişte ochi mari, miraţi:

— De ce minţi? m-a întrebat cu o voce metalică şi glacială.

— N-am minţit niciodată, i-am răspuns.

A ridicat din umeri.

— Am citit scrisorile, mi-a spus şi şi-a încrucişat braţele, asemenea unui judecător de instrucţie. Erau în dulap, în dulapul cu lenjeria mamei, acolo unde le-ai ascuns... ştii, în cutia aceea din lemn de trandafir... Le-am descoperit în urmă cu trei ani.

Simţeam cum mi se scurge sângele din creier, cum devin albă ca varul.

— Povesteşte-mi, te rog, am rugat-o. Poţi să crezi ce vrei, poţi să crezi că mint. Dar povesteşte-mi, spune-mi totul despre aceste scrisori.

— Nu înţeleg, mi-a spus vioaie, cu o voce mirată. Vorbesc despre cele trei scrisori pe care ţi le-a scris tata când era logodnicul mamei, când te implora să-l eliberezi din această robie sentimentală, pentru că numai pe tine te iubeşte. Ultima scrisoare fusese datată în seara dinaintea nunţii. Am comparat datele. Este scrisoarea în care-ţi scria că nu poate să-ţi spună direct tot ce simte, e prea slab pentru aşa ceva, îi este ruşine din cauza mamei. Cred că niciodată în viaţa lui tata n-a scris o scrisoare atât de sinceră. Îţi scria că este un om rănit şi nenorocit, că numai în tine are încredere, numai tu poţi să-i redai echilibrul şi încrederea în sine. Te ruga să fugiţi, să nu te intereseze nimeni şi nimic, să plecaţi în străinătate, că era dispus să-şi pună întregul destin în mâinile tale. Este o scrisoare disperată. Eszter, e imposibil să nu-ţi aminteşti. Nu-i aşa că-i imposibil, Eszter? Probabil că dintr-un motiv anume nu vrei să vorbeşti cu mine despre scrisoarea asta... poate că te doare, din cauza mamei, poate că ţi-e ruşine de

mine. Când am citit aceste scrisori am înţeles totul, de câţiva ani mă uit cu alţi ochi la tata. Deja e suficient dacă un bărbat doreşte din tot sufletul să fie puternic şi bun doar o singură dată în viaţă, o singură dată. Faptul că n-a reuşit n-a depins de el. De ce nu i-ai răspuns?

— Ce ar fi trebuit să-i răspund? am întrebat-o cu o voce indiferentă şi obiectivă, de parcă aş fi recunoscut că am minţit, de parcă într-adevăr aş fi ştiut despre existenţa acestor scrisori.

— Să răspunzi?... Doamne Dumnezeule! În tot cazul s-ar fi cuvenit să-i răspunzi. La astfel de scrisori se cuvine să se răspundă. În viaţă doar o singură dată primim o astfel de scrisoare. Scria că aşteaptă răspunsul tău până a doua zi dimineaţa. Dacă nu-i răspunzi, o să ştie că n-ai putere să-i accepţi propunerea... în cazul acesta nici el nu poate să facă altceva decât să rămână aici şi să se însoare cu mama. Despre toate astea n-a putut să-ţi vorbească. Îi era teamă că n-ai să-l crezi pentru că înainte te minţise de prea multe ori. Eu n-am de unde să ştiu ce s-a întâmplat între voi... nu am dreptul să te întreb. Dar tu n-ai răspuns la scrisoarea lui, apoi totul a intrat pe un făgaş cumplit, a devenit îngrozitor, Eszter, nu te supăra... dar acum, când totul s-a terminat, cred că şi tu ai o parte de vină pentru cele întâmplate.

— Când a scris tatăl tău aceste scrisori?

— Cu o săptămână înainte de nuntă.

— Pe ce adresă?

— Cum pe ce adresă? Aici, pe adresa casei. Pe vremea aia trăiai aici, împreună cu mama.

— Ai găsit scrisorile într-o cutie din lemn de trandafir?

— Da. Într-o cutie. În dulapul cu lenjeria mamei.

— Avea cineva cheie la dulapul acesta?

— Numai tu. Şi tata.

Ce aş fi putut să răspund? Mi-am luat mâna de pe braţul ei, m-am ridicat, am mers în faţa

scrinului, am ridicat de aici fotografia Vilmei şi am privit-o prelung. De mult timp nu mai ţinusem în mâini fotografia asta. Am cercetat cu atenţie ochii şi fruntea atât de cunoscute şi totuşi înspăimântător de străine pentru mine, apoi am înţeles dintr-odată totul.

XIV

Vilma, sora mea mai mare, mă urâse. Éva avea dreptate: între noi plutea o anume ură primară, o anume înverşunare anonimă, întunecată, al cărei rost s-a pierdut pe parcursul anilor. Motivul urii dintre noi nu se putea preciza ca un act de acuzare – pentru că şi eu o urasem, dar nu eram curioasă să aflu motivul acestei înverşunări! –, nu se putea spune cu exactitate care faptă anume a ei mă supărase, că la un moment dat ne spusesem una alteia cutare sau cutare lucru ce devenise apoi motiv de încăierare. Întotdeauna fusese mai puternică, inclusiv în ura resimţită faţă de mine. Dacă ar fi întrebat-o cineva de ce mă ura cu atâta îndârjire, ar fi putut înşira fel de fel de acuze şi argumente; dar toate astea nu explicau acest sentiment. Iar pretextele le-am uitat deja. A rămas doar înverşunarea, un sentiment fierbinte şi dens care acoperise cu revărsările sale pline de nămol toate regiunile umane, iar după moartea Vilmei, în locul legăturilor de rudenie rămăseseră doar nişte de terenuri aride, inundabile.

Am apropiat fotografia de ochii mei miopi şi am privit-o cu atenţie. Cât de puternici sunt morţii! mă gândeam neputincioasă. În clipa aceea Vilma trăia din nou, în acea variantă enigmatică a existenţei cum numai morţii se pot amesteca uneori în viaţa noastră, morţii despre care ştim că sunt în pământ, adânc, în cătuşele chimice ale pieirii. Dar într-o zi apar printre noi şi acţionează. Poate că azi e ziua Vilmei, ziua de azi!, mă gândeam. Şi mi-am amintit de după-amiaza aceea când agoniza, când recunoştea doar pentru câteva clipe tot ce era în jur, când plângeam lângă patul ei şi aşteptam să-mi adreseze un cuvânt, cuvântul de adio, al împăcării, al iertării, şi între timp ştiam că

nici în pragul morţii nu o pot ierta, că nici în tulburarea morţii nu mă poate ierta. Mi-am acoperit faţa cu mâinile şi plângeam. Atunci mi-a spus: „O să te mai gândeşti la mine!” Deja delira. M-a iertat! mă gândeam plină de speranţă. Dar în secret simţeam: „Mă ameninţă.” Apoi a murit. După înmormântare am rămas luni de zile în casă. Copiii nu puteau fi lăsaţi singuri, Lajos plecase în străinătate, a lipsit câteva luni. Am trăit în locuinţa goală şi aşteptam ceva.

Dar niciodată nu deschisesem dulapul Vilmei, acel dulap unde Éva a găsit ulterior scrisorile. Dacă m-ar întreba cineva de ce, probabil că aş rosti nişte cuvinte goale, dintr-un spirit de cavalerism: nu am dreptul să tulbur secretele morţilor. În realitate fusesem o laşă, îmi era teamă de conţinutul dulapului, îmi era teamă de amintirea Vilmei. Pentru că atunci când murise, punând astfel punct unilateral unui etern şi vehement dialog, controversei dintre noi două, parcă ar fi aşternut subit un văl deosebit al interdicţiei peste tot şi peste toate, peste tot ce fusese în viaţa noastră amintire comună, ţel comun şi pasiune comună. După înmormântare, Lajos plecase în străinătate, iar eu am rămas cu copiii într-o locuinţă unde nimic nu mai era al meu, dar parcă totul fusese luat de la mine, unde toate obiectele ar fi fost însemnate cu pecetea unui executor enigmatic – pe vremea aceea simţeam numai prezenţa unui executor enigmatic, cel adevărat, cel de toate zilele, cel real, venise mai târziu, aducându-mi toate facturile privind datoriile lui Lajos! –, unde încercam să conduc menajul, dar nu îndrăzneam să mă ating în adevăratul sens al cuvântului de nimic, de fapt aveam grijă de copii, dar mult mai timid decât o bonă angajată. În locuinţa asta totul era vrăjmaş, totul era sub pecetea interdicţiei, totul era impregnat de acea enigmatică ostilitate care definea profund semnificaţia acelui „al meu”, „al tău”. Aici nu mai

era nimic al meu. Vilma a dus cu sine tot ce mi-ar fi plăcut, a distrus totul, a interzis tot ce mi-aş fi dorit. Ne domina cu samavolnicia şi puterea morţilor. O vreme am rezistat. Îl aşteptam pe Lajos, aşteptam un miracol.

Îmi scria rar din călătoriile sale prin diverse ţări străine, de cele mai multe ori doar câte o ilustrată. Pe vreme aceea juca din nou teatru; pentru el era vorba de „marea clipă", de clipa fatală, pe care se cuvenea s-o interpreteze cu gesturi largi, teatrale, într-un costum perfect. Costumul era doliul, iar gestul larg, călătoria în străinătate. Pornise la drum ca şi când n-ar mai fi suportat marea durere, se refugia din calea amintirilor.

În realitate, cred că se distra de minune în marile oraşe ale lumii; îşi strângea relaţiile din domeniul afacerilor, „se îngropa în muncă", cum obişnuia să spună; foarte rar poate că într-adevăr intra în câte un muzeu sau o bibliotecă, dar mai degrabă îşi petrecea timpul prin cafenele şi restaurante, unde ţesea plasa unor relaţii afectuoase. Lajos este un suflet suplu, mă gândeam. Dar în lunile în care l-am tot aşteptat am înţeles că nu se poate trăi cu el, din fiinţa lui, din faptele sale lipseşte tocmai liantul fără de care nu se pot construi relaţiile umane. Lacrimile sale erau adevărate, dar aceste lacrimi nu dizolvau nici amintirile, nici durerea; Lajos era pregătit întotdeauna şi cu toate forţele sale, fie pentru bucurie, fie pentru tristeţe, dar în realitate nu simţea nimic. Toată fiinţa lui conţinea ceva inuman. Când a revenit, după patru luni, nu îl mai aşteptam; plecasem acasă cu câteva zile înainte de sosirea lui, pe copii îi lăsasem în grija unei femei de încredere, iar lui Lajos îi scrisesem o scrisoare în care-l anunţam că nu doresc să îndeplinesc acest rol artificial de mamă, că nu vreau să ştiu despre problemele lui, nu vreau să-l mai văd. N-am primit niciun răspuns la scrisoarea asta. În primele

săptămâni, în primii ani, da, aşteptasem scrisoarea lui; apoi, mai târziu, am înţeles că nu poate să-mi răspundă, lumea în care trăisem noi doi s-a descompus în elementele sale. În final, n-am mai aşteptat nimic.

Acum, când Éva îmi vorbea despre nişte scrisori necunoscute mie, luându-mă la rost pe un ton vehement, mi-am amintit dintr-odată de cutia din lemn de trandafir. Această cutie fusese într-adevăr a mea; mi-o făcuse cadou Lajos când am împlinit şaisprezece ani, dar Vilma, la un moment dat, m-a rugat insistent să i-o dau ei. Nu i-am dat-o cu dragă inimă. Pe vremea aceea încă nu-l cunoşteam bine pe Lajos, nu-i cunoşteam adevărata fire, nu ştiam ce sentimente am faţă de el. Vilma mă tot implora să-i dau ei cutia, iar în final i-am dat-o ezitând, dar fără să opun prea multă rezistenţă; probabil că mă plictisisem de insistenţele ei. În general, Vilma cerea totul de la mine, tot ce primeam: haine, cărţi, partituri muzicale, tot ce observa că era important pentru mine sau că mi-ar fi fost drag. Aşa-mi ceruse şi cutia din lemn de trandafir. O vreme m-am opus, apoi am obosit şi i-am dat-o; pur şi simplu fusesem nevoită să cedez pentru că era mai puternică. Mai târziu, când am început să intuiesc câte ceva despre Lajos şi despre mine, despre adevărata relaţie dintre noi, i-am cerut disperată înapoi cutia; dar Vilma m-a minţit, mi-a spus că se pierduse pe undeva. Această cutie fusese singurul dar primit de la Lajos, era traforată, avea incrustaţii din lemn de trandafir, răspândea o aromă de condimente şi un miros puţin sufocant, şi era căptuşită cu o mătase purpurie. Inelul nu l-am considerat niciodată ca fiind un cadou adevărat. Cutia dispăruse din viaţa mea. A reapărut acum, după decenii, în poveştile Évei, conţinea ceva ciudat, cele trei scrisori ale lui Lajos în care mă implora să fugim din faţa nunţii lui, să-l salvez. Am pus înapoi fotografia pe tăblia dulapului.

— Ce vreţi de la mine? am întrebat şi m-am rezemat de scrin.

XV

— Ascultă, Eszter, mi-a răspuns tulburată şi şi-a aprins din nou o ţigară. O să-ţi spună tata. Cred că are dreptate. Cred că-ţi dai seama că de când ne-ai părăsit s-au întâmplat multe lucruri; s-au întâmplat multe lucruri şi nu întotdeauna tocmai plăcute. Nu-mi amintesc cum au fost primii ani. Apoi am mers la şcoală şi a început o viaţă agitată. În fiecare an ne mutam în altă parte, schimbam domiciliul, şcoala, bonele. O, Doamne, bonele astea... cred că ştii că tata nu-i foarte pretenţios. Dar cele mai multe dintre ele ne-au părăsit, au fugit, au fost unele care ne-au furat câteva obiecte de mobilier, sau noi am fugit din faţa lor, lăsând totul baltă, mobile şi cămin în locuinţe închiriate. Într-o perioadă, pe vremea aceea aveam în jur de doisprezece ani, ne-am dus veacul în camere de hotel. A fost o viaţă foarte interesantă. Ospătarul-şef ne îmbrăca, liftierul ne ajuta să ne scriem temele pentru acasă, tata era plecat, lipsea cu zilele, cameristele ne educau şi aveau grijă de noi. Uneori, în aceste camere de hotel mâncam zile la rând homari, apoi erau zile când abia dacă aveam o coajă de pâine. Lui tata îi plac foarte mult homarii. Aşa am crescut. Alţi copii beau lapte şi mănâncă alimente hrănitoare... Dar de cele mai multe ori ne distram de minune. Abia mai târziu, când lui tata a început să-i meargă ceva mai bine şi ne-am întors din nou la viaţa burgheză, am închiriat o locuinţă, am angajat o menajeră, tata a intrat în ceva afaceri, dar eu încă din copilărie tremuram din cauza afacerilor lui – în asemenea împrejurări, uneori regretam perioada hotelurilor, pentru că şi în „viaţa burgheză” trăiam asemenea unei familii în deşert. Doar ştii, tata nu este obişnuit cu viaţa de oraş. Nu protesta, îl cunosc mai bine. Tata nu este legat de

obiecte, uneori am impresia că pentru el n-are nicio importanţă dacă seara are sau nu un acoperiş deasupra capului. Poartă în el ceva din omul pescar şi vânător: dimineaţa urcă pe cal – întotdeauna a avut automobil, chiar şi în cele mai grele perioade, şi de cele mai multe ori conducea el însuşi –, apoi porneşte în pustietatea aceea deosebită sau în pădure, care pentru el este oraşul, adulmecă, stă la pândă, împuşcă uneori câte un cerb, îl aduce acasă, îl prăjeşte şi oferă fiecăruia câte o bucată; apoi nu-l mai interesează nimic zile sau săptămâni la rând, până când nu se termină prada... De fapt asta iubim noi în tata; asta iubeşti şi tu în el, Eszter. Tata e în stare să renunţe la un pian sau la o slujbă bună ca la o pereche de mânuşi ponosite; nu respectă obiectele şi valorile, doar ştii bine. Noi, femeile, nu înţelegem treaba asta... Eu deja am învăţat multe lucruri de la tata, dar n-am să fiu niciodată în stare să-mi însuşesc adevăratul lui secret, această lejeritate, această libertate interioară. În realitate nu-l interesează nimic, doar pericolul; acel pericol deosebit, viaţa... Dumnezeu ştie, Dumnezeu înţelege asta... Iată pericolul de care are el nevoie: viaţa trăită printre oameni, viaţa trăită fără nicio convenţie, da, să poată zdrobi din curiozitate toate convenţiile, apoi să le arunce amuzat. Tu n-ai înţeles asta când...? Vreau să spun, n-ai simţit asta? Eu deja din copilărie am simţit că suntem în permanenţă nişte corturari, un trib aflat în trecere, că uneori străbatem regiuni periculoase, alteori regiuni blânde, tata merge în faţă, ţine în mâini arcul şi tolba cu săgeţi, iscodeşte, aleargă la telefon, trage cu urechea, este atent la semnalele deosebite, apoi devine subit vioi, o vioiciune superbă, este extrem de vigilent, încordat şi pregătit pentru orice... undeva, elefanţii se apropie de izvor, iar tata îşi ridică din tufiş arcul. Râzi de mine?

— Nu, i-am spus cu gâtlejul uscat. Continuă, povesteşte mai departe. Nu râd de tine.

— Ştii, bărbaţii..., mi-a spus pe un ton afectat şi didactic, oftând încet.

Am zâmbit. Apoi am redevenit dintr-odată serioasă. A trebuit să observ că Éva, fiica Vilmei, această copilă cu care comunic de parcă ar fi o persoană matură, o femeie iniţiată, ştie ceva despre bărbaţi, în tot cazul ceva mai mult şi mai exact decât mine, care i-aş putea fi mamă. Mi-a fost ruşine că am zâmbit.

— Da, da, mi-a spus şi m-a privit nevinovată cu nişte ochi mari, albaştri, serioşi. Bărbaţii. Există şi asemenea bărbaţi. Care nu sunt legaţi de familie, de obiecte, de avere. Probabil că ăştia au fost odinioară vânători sau pescari. Uneori, tata călătorea luni de zile. În asemenea ocazii noi ne mutam în tot felul de instituţii caritabile, printre călugăriţe care se străduiau speriate şi binevoitoare să ne spele, de parcă am fi fost găsiţi pe marginea drumului, de parcă părul nostru ar fi fost plin de toate lianele junglei, de parcă până atunci am fi mâncat fructe din arborele de pâine, împreună cu maimuţele. Cu toate astea am avut o copilărie palpitantă, bogată în evenimente... De altfel, nu mă plâng. O, să nu cumva să crezi că mă plâng din cauza tatei. Eu l-am iubit şi-l iubesc; cel mai drag îmi era atunci când după luni de zile revenea din câte o călătorie plină de aventuri, puţin zbârlit, complet devastat, de parcă s-ar fi luptat cu jivinele. Atunci, pentru o vreme, era foarte bun cu noi. Duminicile, înainte de masă, ne ducea la muzeu, apoi la cofetărie şi la cinematograf. Ne controla caietele cu teme, îşi punea monoclul la ochi, ne educa şi ne dojenea cât se poate de serios... Era foarte amuzant: tata în calitate de pedagog, îţi poţi imagina!

— Da, i-am răspuns. Bietul de el.

Dar nu ştiam exact pe cine anume compătimeam mai tare, pe ei, pe copii, sau mai degrabă pe Lajos, iar Éva nu m-a întrebat. Era

vizibil absorbită de năvala amintirilor ei. Mi-a spus cu o voce amicală şi indiferentă:

— La urma urmei, nici n-am trăit chiar atât de rău. Până-n ziua în care a apărut femeia asta.

— Cine e? am întrebat-o străduindu-mă să am o voce liniştită şi nepăsătoare.

A ridicat din umeri:

— Destinul, mi-a spus ironică, făcând o grimasă. Ştii, genul acela de femeie care apare în clipa potrivită. În ultima clipă...

— Ce fel de clipă? am întrebat cu gura uscată.

— În clipa în care tata a început să îmbătrânească. În clipa în care vânătorul observă că nu mai vede destul de bine şi că-i tremură mâna. Într-o zi, tata s-a speriat.

— De ce s-a speriat?

— De faptul că îmbătrâneşte. De sine însuşi. Eszter, nu există nimic mai trist pe lume decât atunci când un om de soiul tatei îmbătrâneşte. Atunci îl poate răpune oricine.

— Ce i-a făcut?

Vorbeam încet, în şoaptă, asemenea unor complici.

— Are putere asupra lui.

Apoi a continuat:

— Îi datorăm nişte bani. Ai auzit că mă mărit cu el?

— Cu fiul ei?

— Da.

— Îl iubeşti?

— Nu.

— De ce te măriţi cu el?

— Trebuie să-l salvez pe tata.

— Ce ştie despre el?

— Ceva grav. Îl are la mână cu nişte poliţe.

— Iubeşti pe altcineva?

Tăcea dusă pe gânduri. Îşi privea unghiile vopsite cu ojă roz. Apoi mi-a răspuns încet, cu înţelepciune, cu maturitate:

— Pe tata îl iubesc. Doar două persoane îl iubesc pe lumea asta: tu, Eszter, şi eu. Gábor nu contează, el este altfel.

— Nu vrei să te măriţi cu el?

— Gábor e mult mai potolit, mi-a spus ocolind răspunsul. Parcă s-ar îngropa într-un fel de muţenie. Nu vrea să audă nimic, de parcă n-ar vedea tot ce se petrece în jurul nostru. El se apără în felul ăsta.

— Există cineva, am întrebat-o şi m-am apropiat de ea, pe care-l iubeşti, iar dacă s-ar rezolva lucrurile... cumva... nu-i simplu... eu sunt deja săracă, Éva, trebuie să ştii treaba asta, Nunu, Laci şi eu suntem deja foarte săraci... Dar poate că ştiu pe cineva care şi-ar putea oferi ajutorul.

— O, tu ne-ai putea ajuta, mi-a spus parcă în treacăt, din nou pe tonul acela glacial, sigură de sine.

Dar deja nu se mai uita în ochii mei. Stătea cu spatele la fereastră, nu-i vedeam faţa. După masa de prânz cerul s-a înnorat, pe cer, deasupra grădinii, prin faţa ferestrei alunecau norii lunii septembrie, groşi, cenuşii. În cameră s-a lăsat semiîntunericul. Am mers la fereastră şi am închis unul din obloane, de parcă mi-ar fi fost teamă că în liniştea aceasta gravă ne-ar auzi cineva din grădina care aştepta ploaia.

— Trebuie să-mi povesteşti, i-am spus şi am simţit acea bătaie ciudată a inimii pe care n-o mai simţisem de mult, din noaptea în care murise mama. Dacă există într-adevăr cineva pe care-l iubeşti, dacă într-adevăr vrei să te refugiezi... tu şi tatăl tău... Dacă te pot ajuta cu bani... Trebuie să-mi spui acum.

— Cred, Eszter, mi-a răspuns cu privirea aţintită în pământ, cu vocea unei eleve nevinovate, cu bani, adică numai cu bani deja nu ne mai poţi ajuta. E nevoie şi de persoana ta. Dar tata nu ştie despre asta, mi-a spus repede, puţin speriată.

— Despre ce?

— Despre asta... Despre ce ţi-am povestit.

— Ce vrei să faci? am întrebat-o impacientată, cu voce tare.

— Vreau să-l salvez pe tata, mi-a spus monoton.

— De ăştia?

— Da.

— Şi pe tine?

— Dacă-i posibil.

— Nu-l iubeşti?

— Nu.

— Vrei să pleci?

— Da.

— Unde?

— În străinătate. Departe.

— Te aşteaptă cineva?

— Da.

— Da, am spus şi eu liniştită, apoi m-am aşezat obosită pe marginea patului. Mi-am apăsat mâna în dreptul inimii. Simţeam din nou acea ameţeală care mă cuprinde mereu când ies din acel univers imaterial al aşteptării şi contemplaţiei, dintre umbre, şi mă întâlnesc cu realitatea. Cât de simplă este realitatea! Éva iubeşte pe cineva, vrea să plece la el, vrea să trăiască o viaţă cinstită şi sinceră. Iar eu trebuie să o ajut. Da, cu tot ce am. Am întrebat-o aproape cu nesaţ:

— Éva, ce pot să fac?

— O să-ţi spună tata, mi-a răspuns de parcă i-ar fi fost ruşine să pronunţe aceste cuvinte. Are deja un plan gata făcut... cred că amândoi au deja un plan. O să ţi-l spună, Eszter. Asta-i treaba lor şi a ta. Dar mă poţi ajuta şi pe mine personal, dacă vrei. Există în casa asta ceva care-mi aparţine. Aşa ştiu, că-mi aparţine... Iartă-mă, vezi, am roşit. Mi-e foarte greu să vorbesc despre asta.

— Nu înţeleg, i-am spus şi simţeam că am mâinile reci. La ce te gândeşti?

— Eszter, eu am nevoie de bani, mi-a răspuns pe un ton răguşit, aspru, aproape ofensiv. Am

nevoie de bani ca să pot pleca.

— Da, firește, i-am spus nedumerită. Bani... Precis că am să fac rost de ceva. Cred că şi Nunu... Poate vorbesc cu Tibor. Dar Éva, i-am spus revenindu-mi, dezamăgită şi neputincioasă, mi-e teamă că tot ce voi putea aduna va fi o sumă foarte mică.

— Eu n-am nevoie de banii tăi, mi-a spus impasibilă şi trufaşă. Mie nu-mi trebuie nimic ce nu-i al meu. Îmi trebuie numai ce mi-a lăsat mama.

S-a uitat subit în ochii mei cu o privire arzătoare, de parcă îmi cerea socoteală:

— Tata mi-a spus că tu îmi păstrezi moştenirea. Mie numai atât mi-a rămas de la mama. Eszter, dă-mi înapoi inelul. Acum, în secunda asta. Inelul, înţelegi?

— Da, inelul, i-am spus.

Éva stătea atât de agresivă în faţa mea, încât m-am retras doi paşi. Întâmplător, m-am oprit în faţa dulapului unde păstram inelul fals. Ar fi trebuit doar să întind mâna, să deschid sertarul şi să-i dau inelul pe care fiica Vilmei mi-l cerea pe tonul ăsta, tremurând de ură. Stăteam neputincioasă, cu mâinile împreunate peste piept, ferm hotărâtă că voi păstra secretul josniciei lui Lajos:

— Când a vorbit tatăl tău despre inel? am întrebat-o.

— Săptămâna trecută, mi-a răspuns ridicând din umeri. Când am aflat că vom veni aici.

— Ţi-a vorbit inclusiv despre valoarea inelului?

— Da. La un moment dat l-a dus la verificat. Odinioară, cu ani în urmă, după moartea mamei... Inelul a fost evaluat înainte să ţi-l fi dat ţie.

— Şi cât valorează? am întrebat-o calmă.

— Mult, mi-a spus cu acea răguşeală ciudată în voce. Mii. Poate chiar zeci de mii.

— Da, i-am răspuns.

Apoi mirându-mă de vocea mea calmă şi aproape trufaşă, i-am spus:

— Copila mea draga, inelul ăsta n-ai să-l primeşti.

— Nu-l mai ai? m-a întrebat măsurându-mă din cap până-n picioare. Apoi a continuat, ceva mai încet: nu mai există sau nu vrei să mi-l dai?

— La întrebarea asta nu-ţi răspund, i-am spus şi m-am uitat în depărtare. În secunda aceea am simţit că între timp Lajos intrase în cameră, fără zgomot, cum obişnuia întotdeauna, cu paşii lui domoli, teatrali, stând undeva în apropierea noastră.

— Éva, du-te de aici, am auzit vocea lui Lajos. Am ceva de vorbit cu Eszter.

Nu m-am uitat îndărăt. A trecut mult timp până când Éva – cu o privire întunecată, suspicioasă, care în clipa respectivă îmi amintea în mod deosebit de privirea Vilmei – s-a îndreptat încet spre prag, şi-a întors capul spre noi, apoi a ridicat din umeri ieşind furioasă din încăpere, cu paşi repezi. Dar uşa a închis-o după sine deja mai încet, de parcă n-ar fi fost sigură de sine. O vreme am mai stat în cameră, dar nu ne-am văzut unul pe celălalt. Apoi m-am întors şi – pentru prima dată după mai bine de un deceniu şi jumătate – am rămas singură, faţă în faţă cu Lajos.

XVI

Mă privea cu un zâmbet modest, ciudat. De parcă mi-ar fi spus: „Ei vezi, nici n-a fost atât de greu!” Nu m-ar fi mirat dacă în clipa aceea şi-ar fi frecat mâinile cu gestul unui negustor mulţumit, care după încheierea unei afaceri foarte reuşite ar fi rămas singur cu membrii familiei sale, gândindu-se cu însufleţire la noi şi noi planuri, la afaceri mult mai prospere, mult mai promiţătoare. Pe chipul lui, nici urmă de jenă sau de ruşine. Era vesel şi senin ca un copil.

— Eszter, am dormit excelent, mi-a spus satisfăcut. Asemenea celui care ajunge acasă, în sfârşit.

Văzând că nu-i răspund, m-a prins de braţ, m-a condus la un fotoliu şi m-a aşezat cu politeţe.

— În sfârşit, acum te pot privi, mi-a spus cu gingăşie. Nu te-ai schimbat. Timpul s-a oprit în casa asta.

Nu-l deranja tăcerea mea. Umbla de-a lungul şi de-a latul odăii, se uita la fotografii, din când în când îşi mângâia părul rar, cărunt, cu nişte gesturi răsuflate, teatrale. Se mişca lejer prin camera mea, asemenea unei persoane care adineaori – în urmă cu decenii – ar fi plecat pentru scurt timp, pentru că tocmai îl chemaseră undeva, dar acum s-a reîntors şi continua puţin distrat, mai degrabă de dragul convenienţelor, o conversaţie. A ridicat de pe masă un pahar vechi, din sticlă de Veneţia, privindu-l cu desfătare.

— L-ai primit de la tatăl tău, de ziua ta, nu-i aşa? Îmi amintesc, mi-a spus pe un ton amical.

— Când ai vândut inelul? l-am întrebat.

— Inelul?

S-a uitat spre tavan, avea o expresie mirată şi foarte concentrată. Buzele i se mişcau în tăcere, de

parcă ar fi numărat ceva.

— Nu-mi mai amintesc, a spus afectuos.

— Vezi-ţi de treabă, Lajos, am încercat să-l încurajez, încearcă să-ţi aminteşti. O să reuşeşti.

— Inelul, inelul, a repetat cu drăgălăşenie în timp ce-şi întorcea în dreapta şi-n stânga capul, asemenea unei persoane care ar fi vrut să facă faţă cu mare plăcere unui capriciu, unei curiozităţi capricioase, lipsite de importanţă, chiar aşa, când am vândut inelul? Cu câteva săptămâni înainte de moartea Vilmei, cel puţin aşa cred. Ştii, atunci aveam nevoie de mulţi bani... Medicii, viaţa de zi cu zi... Da, cred că în anul acela s-a întâmplat.

Mă privea zâmbind, senin, cu nişte ochi strălucitori.

— Dar Eszter, spune-mi, de ce te interesează pe tine inelul acesta?

— Apoi mi-ai dat mie imitaţia. Îţi aminteşti? l-am întrebat apropiindu-mă de el.

— Ţi-am dat ţie imitaţia? a întrebat mecanic şi s-a retras involuntar un pas îndărăt. Poate. Vorbeşti serios? Ţi-am dat-o ţie?

Continua să zâmbească, dar deja ceva mai vag. Am mers la dulap, am tras sertarul şi cu un gest ferm am scos inelul.

— Nici acum nu-ţi aminteşti? l-am întrebat şi i-am întins bijuteria.

— Ba da, mi-a răspuns încet. Acum îmi amintesc.

— Inelul l-ai vândut, i-am spus, fără să-mi dau seama că vorbeam şi eu încet, aşa cum vorbeşte un om despre lucrurile de care trebuie să se ruşineze profund, să le ţină în secret în faţa tuturor, până şi în faţa lui Dumnezeu, iar când am venit acasă după înmormântarea Vilmei mi l-ai oferit cu un gest generos, drept moştenirea Vilmei, drept singurul obiect de valoare al familiei, un obiect care mi se cuvenea numai mie. M-am şi mirat puţin. Chiar am şi protestat, îţi aminteşti? Apoi l-am acceptat şi am promis că o să-l păstrez,

că o să-l primească Éva când creşte şi o să aibă nevoie de el. Nici acum nu-ţi aminteşti?

— Deci aşa, asta ai promis? m-a întrebat distrat. Atunci ar trebui să-i dai acum inelul, din moment ce ţi l-a cerut, mi-a spus peste umăr, apoi a început să se plimbe şi şi-a aprins o ţigară.

— Săptămâna trecută i-ai spus Évei că păstrez inelul pentru ea. Éva are nevoie de bani, vrea să vândă bijuteria. În clipa în care o să vrea să-l valorifice o să iasă la iveală că inelul e fals. Fireşte, numai eu aş putea fi cea care l-am falsificat. Asta ai făcut, i-am spus răguşită.

— De ce? m-a întrebat simplu şi profund mirat. De ce numai tu? Ar fi putut să fie şi altcineva. De exemplu, Vilma.

Am tăcut amândoi.

— Unde sunt limitele tale, Lajos? l-am întrebat.

A clipit de câteva ori, privea scrumul din capătul ţigării.

— Ce fel de întrebare e asta? Ce înseamnă limită? m-a întrebat indecis.

— Ce înseamnă limită? am repetat întrebarea. Cred că fiecare om îşi are limitele sale interioare, în care există o măsură pentru rău şi una pentru bine. Pur şi simplu pentru tot ce poate să existe între oameni. Dar tu nu ai limite.

— Astea sunt doar vorbe, mi-a spus plictisit, făcând un gest a lehamite. Limite, posibilităţi. Bun şi rău. Astea sunt doar vorbe, Eszter. Te-ai gândit vreodată că cea mai mare parte a acţiunilor noastre nu sunt raţionale, nici oportune? Omul comite ceva chiar şi atunci când fapta sa nu-i aduce niciun avantaj, nici măcar bucurie. Dacă-ţi analizezi viaţa trăită până acum, îţi dai seama că ai făcut multe lucruri doar aşa, pur şi simplu, pentru că ai avut posibilitatea să faci astfel.

— Asta-i prea complicat pentru mine, i-am spus încet.

— Da’ de unde complicat. E doar incomod, Eszter. La sfârşitul vieţii omul oboseşte îngrozitor din cauza a tot ce este oportun. Întotdeauna mi-au plăcut faptele care n-au nicio explicaţie.

— Dar inelul..., am început iar pe un ton încăpăţânat.

— Inelul, inelul! mi-a spus iritat. Nu-mi veni acum cu inelul! I-am spus Évei că tu păstrezi inelul? Poate. De ce i-am spus asta? Pentru că aşa se cerea în momentul respectiv, asta a trebuit să spun, aşa a fost cel mai simplu, cel mai raţional. Tu-mi aminteşti de inel, Laci îmi tot vorbeşte despre nişte poliţe... ce vreţi de la mine? Totul s-a dus pe apa sâmbetei, nu mai există. Viaţa nimiceşte totul. Omul nu poate trăi dacă-i acuzat în permanenţă. Cine este atât de nevinovat, cine este atât de puternic în forul său interior cum spui tu, încât are dreptul să-i acuze o viaţă întreagă pe ceilalţi? Până şi legea ştie ce înseamnă prescrierea bunurilor. Numai voi nu vreţi să ştiţi ce înseamnă asta.

— Nu crezi că eşti nedrept? l-am întrebat pe un ton mai scăzut.

— Poate, mi-a răspuns şi el pe acelaşi ton. Limite! Limite interioare! Vorbim de aşa ceva când viaţa e nelimitată. Înţelege odată. Poate că i-am spus ceva Évei, poate că am greşit, ieri sau în urmă cu decenii, cu bani, sau cu inele, sau cu vorbe. Niciodată nu mi-am regizat dinainte faptele. La urma urmei, omul e vinovat numai pentru ceea ce plănuieşte, ceea ce vrea să facă. Omul e responsabil doar pentru intenţiile sale... Faptele, ce sunt astea? Întotdeauna o surpriză arbitrară. Omul stă şi priveşte cum acţionează. Dar intenţia, Eszter, intenţia este cea păcătoasă. Intenţiile mele au fost întotdeauna curate, mi-a spus cu satisfacţie.

— Da, i-am răspuns ezitând. Poate că intenţiile ţi-au fost curate.

— Ştiu, mi-a spus domol şi puţin ofensat, ştiu că nu sunt făcut pentru lumea asta. Ce vreţi de la

mine? Să mă schimb la peste cincizeci de ani? Am vrut să fac în aşa fel încât să fie bine pentru toată lumea. Dar posibilităţile binelui sunt limitate în lumea asta. Viaţa trebuie înfrumuseţată, altfel este insuportabilă. Din cauza asta i-am spus Évei despre inel. În secunda respectivă, posibilitatea asta a liniştit-o. Din cauza asta i-am spus lui Laci în urmă cu peste un deceniu şi jumătate că o să-mi achit împrumutul, deşi ştiam că n-o să-l plătesc niciodată, din cauza asta am spus oamenilor multe lucruri, iar în clipa în care am rostit vorbe de încurajare sau plăcute, deja ştiam că n-o să mă ţin de cuvânt, n-o să mă ţin de promisiuni. Din cauza asta i-am spus inclusiv Vilmei că o iubesc.

— De ce i-ai spus? l-am întrebat mirându-mă de vocea mea calmă şi indiferentă.

— Pentru că asta şi-a dorit să audă, mi-a răspuns lejer. Pentru că şi-a riscat viaţa să-i spun aşa ceva. Şi pentru că tu nu m-ai oprit să-i spun asta.

— Eu? l-am întrebat răguşită şi tulburată, o tulburare ciudată care-mi sugruma gâtul. Ce aş fi putut să fac?

— Totul, Eszter, mi-a spus atât de nevinovat, cu o voce de copil, vocea lui cea veche, vocea tinereţii. Totul. De ce nu mi-ai răspuns la scrisori? De ce nu mi-ai spus nimic nici mai târziu, când ar fi fost deja posibil? De ce ai uitat acolo scrisorile când ai plecat de la noi? Éva le-a găsit.

S-a apropiat foarte tare de mine, aplecându-se deasupra mea.

— Tu ai văzut aceste scrisori? l-am întrebat.

— Dacă le-am văzut... ? Eszter, nu înţeleg. Acele scrisori eu le-am scris.

Am simţit în vocea lui că pentru prima dată, poate pentru prima dată în viaţă, nu minte.

XVII

— Acum lasă-mă să-ţi povestesc ceva, mi-a spus rezemându-se de scrin, apoi şi-a aprins o ţigară, aruncând distrat chibritul în tăviţa cu cărţile de vizită. Ceva s-a întâmplat între noi, ceva care nu se mai poate rezolva prin tăcere. Omul tace o viaţă întreagă despre tot ce a fost mai important pentru el. Uneori moare în această tăcere. Dar uneori are ocazia să vorbească..., iar în asemenea situaţii nu se poate, nu-i permis să tacă în continuare. Cred că o astfel de tăcere a fost şi păcatul originar, despre care vorbeşte Biblia. În viaţă există o anume minciună primordială; trece mult timp până când omul îşi dă seama de acest lucru. Nu vrei să te aşezi? Aşază-te, Eszter, ascultă-mă. Nu, iartă-mă, de data asta eu aş dori să fiu cel care acuz şi judec. Până acum întotdeauna tu ai fost cea care a emis judecăţi. Te rog, aşază-te.

Îmi vorbea politicos, deşi pe un ton aproape dictatorial.

— Uite aşa, mi-a spus şi mi-a adus un fotoliu. Eszter, timp de douăzeci de ani noi doi am vorbit mereu despre altceva. Problema nu-i chiar atât de simplă. Tu-mi citeşti lista păcatelor mele – tu şi alţii –, iar aceste păcate sunt, din nefericire, reale. Îmi vorbiţi despre inele şi minciuni, despre promisiuni pe care nu le-am onorat, despre poliţe pe care nu le-am achitat. Dar există şi altceva. Exista ceva şi mai rău. E inutil să le ştii pe toate... nu vreau să mă dezvinovăţesc..., dar aceste detalii nu mai sunt hotărâtoare pentru soarta mea. Am fost întotdeauna un om slab. Aş fi dorit să fac ceva pe lumea asta, şi cred că n-am fost tocmai lipsit de talent. Dar intenţia, talentul, toate astea sunt prea puţin. Acum ştiu deja că nu e suficient doar atât. Pentru creaţie e nevoie şi de altceva... o forţă sau o

disciplină deosebită, sau amândouă la un loc, cred că asta este ceea ce oamenii numesc, în general, caracter... Mie îmi lipseşte această calitate sau însuşire. E o surzenie deosebită. De parcă ai cunoaşte exact muzica, ai cânta melodia, dar nu auzi sunetele. Când te-am cunoscut, nu ştiam să definesc atât de exact acest fenomen aşa cum îl definesc acum, când îţi vorbesc despre el..., la fel, nu ştiam nici faptul că pentru mine tu reprezinţi caracterul. Înţelegi?

— Nu, i-am răspuns sincer.

Nu ştiu cum se face, dar nu eram mirată de cuvintele lui, ci de tonul pe care mi le rostea, de felul cum îmi vorbea. Pe tonul ăsta nu mi se adresase încă niciodată. Vorbea asemenea unui om care... nu, aproape că-i imposibil să caracterizez acest ton. Vorbea asemenea unui om care vede ceva, un adevăr sau o descoperire, e pe calea cea bună, încă nu poate spune adevărul, dar se apropie deja de fantasmă şi cu o încordare spasmodică îşi împărtăşeşte lumii întregi impresiile. Vorbea asemenea unui om care simte ceva. Nu eram obişnuită ca Lajos să vorbească pe un asemenea ton. Îl ascultam cu atenţie, în tăcere.

— Deşi e foarte simplu, mi-a spus. O să înţelegi îndată. Tu ai fost, tu ai fi putut deveni pentru mine ceea ce-mi lipsea: caracterul meu. Omul ştie treburile astea. Omul care n-are caracter, sau care n-are un caracter perfect, este oarecum infirm din punct de vedere moral. Exista asemenea oameni. E ca şi cum ar fi vorba despre o fiinţă perfectă, doar că-i lipseşte o mână sau un picior. Aceşti oameni primesc membre artificiale şi sunt dintr-odată capabili să muncească, devin utili societăţii. Nu te supăra pentru comparaţie, dar un asemenea membru artificial ai fi putut să devii tu pentru mine... Un membru artificial moral. Sper că nu te-am jignit! mi-a spus cu afecţiune şi s-a aplecat spre mine.

— Nu, i-am răspuns, numai că nu cred în asta, Lajos. Caracterul nu poate fi înlocuit. Moralitatea nu se poate transplanta de la un om la altul. Astea sunt teorii. Nu te supăra!

— Nu e numai teorie. Moralitatea nu este o calitate moştenită, ci obţinută de-a lungul vieţii. Omul se naşte imoral. Moralitatea jivinelor, moralitatea copiilor diferă de moralitatea unui judecător de şaizeci de ani de la Curtea de Casaţie din Viena sau din Amsterdam. Omul învaţă de-a lungul vieţii moralitatea, la fel cum învaţă bunele maniere şi erudiţia.

Vorbea pe un ton flecar, de expert.

— Există persoane predispuse pentru moralitate, da, există genii ale moralităţii, la fel cum există mari muzicieni şi poeţi. Eszter, şi tu eşti un geniu al moralităţii, nu, nu protesta! Am simţit treaba asta din prima clipă. În probleme de moralitate eu sunt surd, aproape analfabet. Din cauza asta m-am refugiat la tine, cred că mai degrabă din cauza asta.

— Nu cred, i-am răspuns cu încăpăţânare. Dar, Lajos, chiar dacă ar fi aşa, nu poţi să ai pretenţia ca o persoană să dădăcească o viaţă întreagă fiinţe care au probleme cu moralitatea. O femeie nu poate să fie o viaţă întreagă o dădacă.

— O femeie, o femeie, mi-a spus şi a dat din mână a lehamite. Despre tine e vorba, Eszter. Despre tine e vorba, a spus repede, cu politeţe.

— O femeie, i-am răspuns şi simţeam cum îmi inundă sângele faţa. Ştiu că-i vorba despre mine. M-am săturat ca o viaţă întreagă să fiu modelul unui ideal mincinos. Aş vrea să ştii asta, în sfârşit. Acum nu mai are niciun rost să-ţi spun toate astea..., dar poate că ai dreptate, omul nu poate să tacă o viaţă întreagă. Lajos, eu nu cred în teoriile tale, dar cred în realitate. Realitatea este că m-ai înşelat; odinioară, în limbaj romantic s-ar fi spus: „te-ai jucat cu mine.” Tu eşti un cartofor ciudat... cineva care în loc de cărţi se joacă cu

pasiuni şi cu oameni. În jocul tău, eu fusesem una dintre dame. Apoi te-ai ridicat şi te-ai dus mai departe... de ce? Pentru că te-ai plictisit. N-ai făcut nimic altceva decât că ai plecat pentru că te-ai plictisit. Ăsta-i adevărul. Ăsta-i adevărul oribil şi imoral. O femeie poate fi aruncată, asemenea unei cutii de chibrituri, pentru că întâmplător cineva e pasional, pentru că aşa ii este firea, pentru că nu se poate ancora lângă o femeie, sau pentru că vrea să parvină cu orice preţ, pentru că totul şi toată lumea reprezintă pentru, el doar un instrument. Pot să înţeleg... E ticăloşie, dar conţine ceva uman. Dar să arunci pe cineva doar din distracţie... e mai mult decât ticăloşie. Aşa ceva nu se poate ierta, pentru că-i inuman. Acum înţelegi?

— Dar eu te-am chemat, Eszter, mi-a spus foarte încet. Nu-ţi aminteşti? Da, am fost slab. Dar în ultima clipă m-am trezit, mi-am dat seama că numai tu mă poţi ajuta, te-am chemat, te-am implorat. Nu-ţi aminteşti de scrisorile mele?

— Nu ştiu despre existenţa nici unei scrisori, i-am spus speriindu-mă de propria-mi voce ascuţită care nu fusese niciodată astfel, aproape cârâitoare. Totul e minciună. Scrisorile sunt o minciună, la fel ca şi inelul, la fel ca tot ce mi-ai spus sau mi-ai promis. Nu ştiu despre existenţa scrisorilor, nu cred în niciun fel de scrisori. Adineaori am aflat de la Éva că descoperise astfel de scrisori... în cutia din lemn de trandafir... de unde să ştiu ce este adevărat din toată povestea asta? Nu am încredere în tine! Nici în Éva nu am încredere! Nici în trecut nu mai am încredere! Totul este minciună, complot, o piesă de teatru cu recuzita de rigoare, cu scrisori şi jurăminte vechi care n-au existat niciodată. Eu nu mai merg la teatru, Lajos. De peste un deceniu şi jumătate nu mai merg la teatru, nu mai merg nicăieri. Eu cunosc realitatea, înţelegi? Realitatea! Uită-te la mine! Asta-i realitatea! Uită-te în ochii mei! Sunt bătrână. Viaţa s-a terminat, aşa cum spuneai

adineaori, atât de impresionant şi de teatral. Da, s-a terminat, tu eşti de vină că am trăit astfel, atât de gol, atât de mincinos, că am rămas aici, singură, asemenea unei domnişoare bătrâne care şi-a economisit sentimentele, iar în final ţine un câine şi o pisică. Tu ştii bine că eu n-am economisit niciodată nimic, n-am ţinut nici câine, nici pisică... Eu am ţinut oameni.

— Da, mi-a spus spăşit, cu o voce obiectivă, aplecându-şi capul. Asta-i foarte periculos.

— Periculos, am repetat şi eu, involuntar şi încet, apoi am tăcut. Niciodată nu vorbisem atât de mult, cu atâta pasiune, nu eram obişnuită cu propoziţii atât de lungi. Parcă mi se oprise respiraţia. Atunci să lăsăm totul baltă, am continuat totuşi. Subit, am devenit slabă. Nu voiam să plâng; mi-am încrucişat braţele peste piept, mi-a îndreptat spatele şi probabil că devenisem foarte palidă, pentru că Lajos m-a întrebat:

— Vrei un pahar cu apă? Să chem pe cineva?

— Nu chema pe nimeni, i-am spus. N-are importanţă. Se pare că stau deja rău cu sănătatea. Ascultă-mă, Lajos, atâta vreme cât omul se îndoieşte de vorbele sau de sentimentele celuilalt, îşi mai poate zidi viaţa sau o relaţie pe un teren moale. Terenul ăsta poate fi „o mlaştină” cum se spune, sau „nisipuri mişcătoare”. Eşti conştient că într-o zi se va prăbuşi tot ce ai zidit... dar în întreprinderea asta există o anume realitate, ceva uman şi fatal. Dar persoana pe care a bătut-o soarta să se bizuie pe tine, tu fiind cel pe care a început să zidească, are un destin mai rău decât orice altceva pe lumea asta, pentru că într-o zi trebuie să-şi dea seama că a zidit totul în aer, în nimic. Un alt om minte pentru că aşa-i stă în fire, sau aşa-i dictează interesele, sau de dragul clipei. Dar tu minţi aşa cum cad picăturile de ploaie; tu ştii să minţi cu lacrimi, ştii să minţi cu faptele tale. Cred că ţi-e foarte greu. Uneori cred că într-adevăr eşti un geniu... Geniul minciunii. Te uiţi în ochii mei sau

mă atingi şi-ţi curg lacrimile, simt cum îţi tremură mâinile, dar între timp ştiu că minţi, întotdeauna ai minţit, începând din prima clipă. Toată viaţa ţi-a fost o minciună. Nici în moartea ta nu cred, inclusiv moartea ta va fi o minciună. Da, eşti un geniu.

— Poftim, mi-a spus calm. Pentru orice eventualitate, ţi-am adus scrisorile. La urma urmei, ţie ţi le-am scris. Sunt aici.

Cu un gest simplu, vizibil complezent, a scos din buzunarul hainei cele trei scrisori şi mi le-a înmânat.

XVIII

În clipa aceea nu m-a interesat în mod deosebit conţinutul scrisorilor; cunoşteam talentul epistolar al lui Lajos. Dar am cercetat cu atenţie plicurile. Toate cele trei erau adresate pe numele meu, am recunoscut scrisul lui Lajos, iar ştampila poştei dovedea că aceste scrisori fuseseră într-adevăr expediate pe adresa mea, cu douăzeci şi doi de ani în urmă, cu o săptămână înainte de nunta lui Lajos şi a Vilmei. Dar eu n-am primit niciodată aceste scrisori. Cineva, le-a ascuns. La urma urmei, furtul nu, implică prea multe complicaţii: cu o curiozitate ieşită din comun, întotdeauna Vilma era cea care prelua scrisorile de la poştaş, şi tot ea păstra şi cheia de la cutia poştală. M-am uitat încă o dată la cele trei plicuri, apoi le-am aruncat pe scrin, lângă fotografia Vilmei.

— Nu vrei să le citeşti? m-a întrebat Lajos.

— Nu, i-am răspuns. Ce rost are? Te cred că scrisorile conţin tot ce mi-ai spus. Nu mai contează. Tu ştii să minţi şi cu faptele, i-am spus aproape bucurându-mă de cuvinte, asemenea celui care descoperă ceva.

— Niciodată n-ai primit scrisorile astea? m-a întrebat Lajos calm, ca şi când nu l-ar fi interesat în mod deosebit acuzaţiile mele.

— Niciodată.

— Cine mi-a furat scrisorile?

— Cine le-a furat? Vilma. Cine altcineva? Cine altcineva ar fi avut interesul?

— Fireşte, mi-a spus. Numai ea.

A mers lângă dulap, s-a uitat cu atenţie la timbre şi la ştampila poştei de pe plicuri, apoi s-a aplecat spre fotografia Vilmei, între două degete de la o mână ţinea ţigara aprinsă, a tras din ea şi a suflat rotocoale opace de fum, zâmbind jovial, iscoditor. Privea dus pe gânduri fotografia, de parcă nici n-aş fi fost în încăpere, îşi clătina prelung capul, apoi a fluierat încet, un gen de fluierătură de apreciere, cum se obişnuieşte între doi tâlhari, când unul dintre ei laudă treaba dusă la bun sfârşit de celălalt. Stătea proţăpit pe picioare, una dintre mâini şi-o înfundase în buzunar, în cealaltă ţinea ţigara aprinsă, avea o privire satisfăcută, de expert.

— A fost o treabă pe cinste, a spus şi s-a întors spre mine, oprindu-se la o distanţă de un pas, dar atunci ce mai vrei? Care-s păcatele mele? Datoriile? Marea mea neglijenţă? În ce am minţit? În detalii. Dar a fost o clipă – a arătat spre scrisori – când n-am minţit, când mi-am întins mâna pentru că ameţeam, la fel cum ameţeşte în timp ce dansează pe frânghie un saltimbanc care face echilibristică. Atunci nu m-ai ajutat. Nimeni nu mi-a întins mâna. Prin urmare am dansat în continuare, aşa cum s-a putut, pentru că nimeni n-are chef să se prăbuşească la treizeci şi ceva de ani... Ştii că nu sunt în mod deosebit un sentimental, da, aşa cum spun, nici pasional nu sunt. Pe mine m-a interesat viaţa... posibilitatea… cum ai spus şi tu adineaori, joaca... Nu sunt, niciodată n-am fost genul de bărbat care să pună totul la bătaie pentru o femeie sau pentru o pasiune

sentimentală... Acum pot să-ţi mărturisesc, nici în cazul tău n-a fost altfel, n-a fost vorba despre o pasiune irezistibilă. Vezi, nu vreau să te fac să plângi, n-am nevoie să văd cum te înmoi. Ar fi chiar ridicol. N-am venit să cer. Am venit să pretind. Acum înţelegi?... m-a întrebat încet, cu seriozitate şi prietenie.

— Să pretinzi? am întrebat în şoaptă. Foarte interesant. Atunci, pretinde.

— Da, a spus. O să încerc. Fireşte, după lege, nu pot să pretind nimic de la tine. Dar mai există şi o altfel de lege. Poate că nu ştii încă, dar a sosit momentul când trebuie să afli că pe lângă legea virtuţii există şi o altă lege, care-i la fel de strictă, la fel de valabilă... cum să-ţi spun... Bănuieşti deja? În general, oamenii nu suportă să realizeze acest lucru. Trebuie să afli că relaţiile dintre oameni se bazează nu numai pe cuvânt, pe jurăminte şi pe promisiuni, nici măcar sentimentele şi simpatiile nu decid adevăratele relaţii. Există şi altceva, o lege mai dură şi mai severă care stabileşte: cutare sau cutare om are de-a face, are legătură, cu celălalt... Asemenea complicilor. Această lege a stabilit că eu am de-a face cu tine. Eu am ştiut de existenţa acestei legi. Chiar şi în urmă cu peste douăzeci de ani. Am ştiut de îndată ce te-am cunoscut. N-are niciun rost să fac pe modestul acum: Eszter, cred că dintre noi doi eu sunt cel care are un caracter mai puternic. Fireşte, nu sunt un om „de caracter” în înţelesul în care este caracterul explicat în manualele de morală. Totuşi eu, cel care mă clatin mereu, infidelul, dezertorul, eu sunt cel care am reuşit în adâncul sufletului şi cu toată voinţa de care dispun să rămân fidel faţă de cealaltă lege, care nu-i consemnată în cărţi sau pe tabla de legi, deşi asta-i legea adevărată. E o lege dură... Fii atentă la mine. Legea lumii îţi atrage atenţia că fiecare început are şi un sfârşit, că trebuie să finalizezi tot ce ai început cândva. Nu-i o bucurie prea mare. Nimic

nu soseşte la timp, viaţa nu-ţi oferă nimic când eşti pregătit să primeşti. Multă vreme doare această dezordine, această întârziere. Avem impresia că cineva se joacă, se distrează cu noi. Apoi, într-o zi, ne dăm seama că totul fusese frumos ordonat după un sistem magnific... doi oameni nu se pot întâlni nici măcar cu o zi mai devreme, ci numai atunci când devin copţi pentru această întâlnire... Copţi nu neapărat din punctul de vedere al aptitudinilor sau capriciilor, ci în forul lor interior, conform unei porunci dictate de o anume lege a astrologiei din faţa căreia nu te poţi eschiva, la fel cum se întâlnesc corpurile cereşti în spaţiul şi-n timpul infinit, cu o exactitate maximă, în aceeaşi secundă, care reprezintă secunda lor în infinitatea spaţiului şi a timpului. Nu cred în întâlnirile întâmplătoare. Sunt bărbat, am cunoscut multe femei... iartă-mă, dar trebuie să-ţi vorbesc despre asta... am cunoscut femei frumoase şi înflăcărate, am cunoscut şi dintre cele în care parcă ar fi luat foc respiraţia diavolului, am cunoscut eroine care s-au târât până în Siberia, prin zăpadă, pentru un bărbat, am cunoscut femei generoase care au reuşit să mă ajute, risipind pentru un timp singurătatea cumplită a vieţii. Da, le-am cunoscut pe toate, a spus încet, mai degrabă sieşi, asemenea cuiva care-şi aminteşte de trecut.

Când am văzut că-şi prelungeşte tăcerea, i-am spus cu o voce forţată:

— Îmi pare bine că ai venit totuşi într-o bună zi, ai venit şi-mi vorbeşti despre cunoştinţele tale.

Dar am regretat îndată tot ce-am spus, vorbele astea nu mi se potriveau, la fel cum nu se potriveau cu tot ce-mi povestise adineaori Lajos. Mă privea calm, aprobând distrat din cap:

— Ce să fac dacă întotdeauna pe tine te-am aşteptat, mi-a spus încet, aproape cu gingăşie, fără să-şi accentueze în mod special spusele, elegant şi modest. Ce să fac, a repetat ceva mai tare, iar tu ce poţi să faci acum cu această declaraţie întârziată,

care la vârsta noastră nu mai are nici consistenţă, nici morală. Nici măcar nu se cuvine să spun aşa ceva. Se cuvine, nu se cuvine, cât de puţin contează bunele maniere când trebuie să vorbim despre realitate! Vezi, Eszter, revederea este într-un mod enigmatic aproape mai emoţionantă decât prima întâlnire... Deja de mult ştiu treaba asta. Să revezi persoana pe care ai iubit-o seamănă cu o reîntoarcere pe furiş la „locul faptei”, mânat fiind de o forţă irezistibilă, aşa cum se povesteşte în romanele poliţiste, nu-i aşa? Toată viaţa te-am iubit numai pe tine, e adevărat, fără o pasiune exigentă şi inconsecvent, ştiu... Apoi s-a întâmplat ceva, dar nu numai cu scrisorile s-a petrecut accidentul, cu scrisorile pe care le furase Vilma. Nu asta a tras în balanţă. Tu ai fost cea care n-ai vrut cu adevărat această dragoste. Nu te apăra! Nu-i suficient să iubeşti pe cineva. Trebuie să-l iubeşti cu foarte mult curaj. Trebuie să-l iubeşti în aşa fel, încât această iubire să nu fie afectată nici de ticăloşie, nici de intenţia acesteia, şi de nicio lege, nici de legea umană, nici de legea divină. Noi nu ne-am iubit cu tot curajul... asta a fost marea problemă. E vina ta, pentru că-n dragoste curajul bărbatului e ridicol. Dragostea e treaba voastră... a femeilor. Numai în asta sunteţi cineva. Aici ai eşuat, şi împreună cu tine a eşuat tot ce ar fi putut să fie, tot ce a fost obligaţie, datorie, rostul vieţii. Nu-i adevărat că bărbaţii sunt responsabili pentru o dragoste. Femeia este cea care trebuie să iubească eroic. Dar tu ai comis cea mai mare greşeală pe care o poate face o femeie, te-ai supărat, ai dezertat. Acum mă crezi?

— Ce mai contează asta? l-am întrebat. Ce mai contează dacă-ţi dau crezare, dacă recunosc sau dacă mă resemnez? Acum ce mai contează asta? am continuat să-l întreb pe o voce atât de străină, de parcă ar fi vorbit altcineva, din camera de alături.

— Din cauza asta sunt aici, mi-a spus ceva mai încet pentru că în încăpere începea să pătrundă amurgul, astfel că involuntar vorbeam şi noi mai încet, de parcă odată cu apariţia amurgului s-ar fi estompat totul, până şi vorbele pe care ni le adresam unul celuilalt. Voiam să ştii şi tu că nu se poate termina nimic în mod arbitrar, nu se poate întrerupe înainte de termen, între oameni... Nu se poate! mi-a spus râzând satisfăcut. Parcă şi-ar fi frecat mâinile de bucurie, asemenea celui care în timpul unui joc de cărţi observă cu surprindere şi bucurie că a câştigat partida pe care o crezuse deja pierdută. Tu chiar şi acum ai de-a face cu mine, acum, când timpul şi distanţa au distrus deja totul, tot ce odinioară construisem între noi. Acum înţelegi? Tu eşti responsabilă pentru tot ce mi s-a întâmplat în viaţă, la fel cum şi eu sunt responsabil pentru tine... desigur, în felul meu... da, în felul unui bărbat. Treaba asta trebuia s-o afli într-o zi. Trebuie să vii cu mine, cu noi. O ducem şi pe Nunu. Ascultă-mă, Eszter, de data asta trebuie să crezi în mine. Ce interes aş mai avea să spun altceva decât adevărul, adevărul final, ucigător de adevărat?... Timpul arde totul din noi, toate minciunile. Ceea ce rămâne, e adevărul. Rămâne faptul că ai de-a face cu mine, în zadar ai evadat, în zadar am fost şi sunt aşa cum sunt... Da, nici eu nu cred că omul se poate schimba... Ai de-a face cu mine chiar dacă ştii că nu m-am schimbat, că sunt cel vechi, cel periculos, în care nimeni nu mai are încredere. Nu poţi nega treaba asta. Ridică-ţi capul şi uită-te-n ochii mei... De ce-ţi pleci capul? Stai, aprind lampa... Încă nu aveţi curent electric?... Iată, se-ntunecă de-a binelea.

S-a dus la fereastră, a privit spre grădină, apoi a închis obloanele. Dar n-a aprins lampa de pe masă. M-a întrebat doar:

— De ce nu te uiţi la mine?

Când a văzut că nu-i răspund, mi-a spus din depărtare şi din semiîntuneric:

— Din moment ce crezi că ai dreptate, de ce nu te uiţi la mine? Nu am niciun fel de putere asupra ta. Nu am drepturi. Şi totuşi nu poţi să faci nimic împotriva mea. Mă poţi alunga, dar nu poţi să faci nimic împotriva mea. Mă poţi acuza, dar între timp ştii că tu eşti singura persoană în faţa căreia sunt nevinovat. Şi totuşi, eu sunt acela care am revenit... Tu mai crezi în cuvinte cum ar fi, de exemplu, mândria? Nu există mândrie între doi oameni pe care destinul i-a unit definitiv. Vei veni cu noi. Vom rezolva totul. Ce o să facem? O să trăim. Poate viaţa ne-a mai rezervat ceva. O să trăim în linişte. Lumea a uitat deja de mine. O să trăieşti cu mine, cu noi. Nici nu se poate altfel, mi-a spus cu voce tare, iritat, asemenea celui care a înţeles definitiv ceva foarte simplu, mai clar decât lumina zilei, fiindu-i jenă să mai vorbească despre asta. Nu-ţi cer nimic altceva decât un singur lucru: să rămâi fidelă o dată, o singură dată, ultima dată în viaţă, poruncii care reprezintă rostul şi esenţa vieţii tale.

Abia dacă mai vedeam în întunericul care inundase camera.

— M-ai înţeles? m-a întrebat liniştit, din depărtare, de parcă ar fi vorbit din trecut.

— Da, i-am spus involuntar, de parcă aş fi vorbit în somn.

În clipele acelea am început să simt amorţeala ciudată pe care probabil că o simte un somnambul când porneşte în plimbarea-i periculoasă; înţelegeam tot ce se întâmpla în jurul meu, înţelegeam importanţa faptelor mele, semnificaţia cuvintelor pe care le rosteam, vedeam clar oamenii din jurul meu, la fel şi tot ce acoperă în ei vălul manierelor şi al obişnuinţelor; în acelaşi timp ştiam că acţionez atât de înţelept şi ferm în transă – puţin în vis, puţin în transă. Eram calmă, aproape veselă. Mă simţeam uşoară şi lipsită de gânduri. Într-adevăr, în clipa aceea am înţeles un lucru: prin cuvintele lui Lajos a răzbătut până la mine ceva

care era mai puternic, mai raţional şi mai autoritar decât tot ce spusese împotriva mea sau în favoarea planului său. Bineînţeles că nu i-am crezut niciun cuvânt... dar mă amuza această îndoială. În timp ce Lajos vorbea, eu am înţeles ceva, dar n-aş fi putut exprima în cuvinte rostul acestui adevăr simplu şi liniştitor. Fireşte, Lajos minţea şi de data asta... nu ştiam exact unde şi în ce anume, dar minţea. Poate că nu minţea prin cuvinte şi sentimente, doar prin fiinţa sa, prin faptul că el, Lajos, nici de data asta nu putea fi altfel decât fusese odinioară. Dintr-odată mi-am dat seama că încep să râd; nu era un râs „ironic", ci sincer şi vesel. Lajos n-a înţeles de ce râd.

— De ce râzi? m-a întrebat bănuitor.

— Pur şi simplu, i-am răspuns. Poţi continua.

— Eşti de acord?

— Da, i-am spus. Cu ce să fiu de acord? O, da, fireşte, sunt de acord, i-am spus repede.

— Bine, mi-a răspuns. Deci... Fii atentă, Eszter, ar fi o greşeală să crezi că s-ar putea întâmplă ceva împotriva ta sau în detrimentul tău. Vom rezolva totul simplu şi cinstit. Vei veni cu mine. La fel şi Nunu... poate că nu chiar acum, dendată... ceva mai târziu. Éva se mărită. Trebuie răscumpărată, a rostit încet, cu complicitate. La fel şi eu… Încă nu poţi să înţelegi... Dar ai încredere fa mine? m-a întrebat încet şi nesigur.

— Spune mai departe, i-am răspuns la fel de încet, pe un ton confidenţial, de parcă ar fi fost vorba de o conspiraţie. Fireşte că am încredere în tine.

— Numai asta are importanţă, a murmurat mulţumit. Să nu crezi, a continuat ceva mai tare, că voi abuza de încrederea ta. Nu vreau să decizi când eşti doar cu mine, între patru ochi. Merg să-l chem pe Endre. E prietenul familiei. Este notar, o persoană oficială. Să fie şi el de faţă când semnezi, mi-a spus cu generozitate.

— Ce anume? am întrebat şoptit, cu vocea complicelui care acceptase deja afacerea, iar acum îl interesează doar detaliile.

— Textul ăsta, mi-a spus. Acest act care ne dă posibilitatea să rezolvăm totul şi să vii cu noi, să trăieşti acolo...

— Cu tine? l-am întrebat.

— Cu noi, mi-a spus cu o undă de incertitudine. Cu noi... În apropierea noastră.

— Stai o clipă, i-am spus. Înainte să-l chemi pe Endre... Şi înainte să semnez... Poate îmi spui şi mie mai clar despre ce-i vorba... Tu vrei să las totul aici şi să merg cu tine. Asta am înţeles. Apoi, ce va fi? Unde voi trăi în apropierea ta...?

— Noi ne-am gândit, mi-a spus încet, cumpătat şi la modul general, că-n apropierea noastră. Din păcate, locuinţa noastră nu-i corespunzătoare... Dar în apropiere există un cămin unde trăiesc doamne rămase singure... E foarte aproape. Ne putem întâlni des, mi-a spus binevoitor, pe un ton de încurajare.

— Un fel de azil al săracilor, nu-i aşa?..., am întrebat calmă.

— Azil al săracilor! a repetat ofensat. Ce cuvânt! Ţi-am spus că un cămin, unde locuiesc adevărate doamne... Cum eşti şi tu, cum e şi Nunu.

— Cum sunt eu, cum e şi Nunu, am spus.

A mai aşteptat o vreme. Apoi a mers lângă masă, a căutat o cutie cu chibrituri şi, nesigur, cu nişte gesturi şovăitoare, a aprins lampa de petrol.

— Gândeşte-te, mi-a spus. Gândeşte-te, Eszter. Îl trimit pe Endre. Cumpăneşte bine treburile. Şi citeşte textul înainte de a-l semna. Citeşte-l cu atenţie.

A scos din buzunarul interior al hainei o foaie de hârtie împăturită în patru, apoi cu un gest discret a aşezat-o pe masă. M-a privit încă o dată, prelung, cu un zâmbet de încurajare, binevoitor, şi-a aplecat puţin capul, apoi a ieşit din cameră cu nişte paşi repezi, tinereşti.

XIX

Când a intrat Endre peste câteva minute în camera mea, eu deja semnasem acel contract prin care-l împuterniceam pe Lajos să vândă casa şi grădina. Era un contract în toată regula, plin de cuvinte juridice, un text bombastic, profesional, la fel ca şi textul testamentelor sau cel al contractelor de căsătorie. Lajos numea acest act „contract bilateral”. Una dintre părţile contractante eram eu, cealaltă parte, Lajos, care în schimbul casei şi al grădinii se obliga să aibă grijă „în condiţii demne, până la capătul vieţii” de mine şi de Nunu. Condiţiile acestei „griji” nu erau detaliate.

— Lajos mi-a povestit totul, mi-a spus Endre când ne-am aşezat faţă în faţă, la masa rotundă. Eszter, mă simt obligat să-ţi atrag atenţia că Lajos este o canalie.

— Da, i-am spus.

— Mă simt obligat să-ţi atrag atenţia că planul lui Lajos, intenţia cu care a dat buzna la voi sunt periculoase, chiar dacă respectă condiţiile contractului. Dragă Eszter, dumneata şi Nunu, deşi modest, aţi trăit liniştite aici, asta mulţumită lui Nunu şi grădinii, poate că pentru un străin planurile lui Lajos par a fi pline de sentimente... Dar eu nu am încredere în sentimentele lui Lajos. Îl cunosc bine, îl cunosc de douăzeci şi cinci de ani. Un astfel de om, un astfel de caracter nu se schimbă.

— Nu, i-am spus, şi el recunoaşte că nu se mai poate schimba.

— Şi el aşa spune? m-a întrebat Endre. Îşi scosese ochelarii şi mă privea încurcat, cu ochii lui miopi, clipind des. E totuna ce spune el. Acum a fost sincer? Foarte sincer? Nu are importanţă. Am mai văzut eu astfel de scene sincere interpretate de

Lajos. În urmă cu douăzeci de ani, Eszter, dacă-ţi aminteşti... Am tăcut douăzeci de ani. Dar acum a sosit clipa când trebuie să-ţi spun. În urmă cu douăzeci de ani, când bătrânul Gábor, tatăl dumitale, dragă Eszter... iartă-mă, mi-a fost un bun prieten, ca un frate... deci, în urmă cu douăzeci de ani, când tatăl dumitale a murit, iar mie, prietenului şi notarului mi-a revenit sarcina amară să rezolv problemele succesiunii, am descoperit că Lajos falsificase poliţe pe numele bătrânului. Ştiai despre asta?

— Vag, i-am spus. S-a tot vorbit despre asta... Dar nu s-a putut dovedi nimic.

— Tocmai asta-i, s-a putut dovedi, mi-a spus în timp ce-şi ştergea ochelarii; niciodată nu-l mai văzusem atât de tulburat. În documentele succesiunii am găsit dovada că Lajos a falsificat poliţele. Dacă atunci n-am fi rezolvat problemele... casa asta şi grădina n-ar mai exista, dragă Eszter. Acum pot să-ţi mărturisesc. N-a fost uşor... E suficient dacă-ţi spun că atunci am participat la o astfel de scenă de sinceritate din partea lui Lajos. Îmi amintesc perfect, o astfel de scenă îţi rămâne pentru totdeauna în memorie. Repet, Lajos este o canalie. Eu am fost singurul asupra căruia n-au avut efect scamatoriile lui. Ştie şi el asta, ştie bine... Îi este teamă de mine. Acum, când dă buzna în casa asta, când după toate semnele vrea să jefuiască tot ce a mai rămas, vrea să fure liniştea vieţii voastre, această insulă modestă unde te-ai retras cu Nunu după naufragiu, e datoria mea să-ţi atrag atenţia. E adevărat, acum Lajos lucrează cu mai multă precauţie. Fără poliţe. Se pare că din nou i se strânge laţul în jurul gâtului, n-are altă variantă decât să revină aici şi să jefuiască tot ce a mai rămas... Dacă-i faci cadou casa şi grădina, mai târziu, în mod oficial nu mai poţi să întreprinzi nimic împotriva lui. Nimeni nu poate să facă nimic împotriva lui. Doar eu... dacă vrei.

— Endre, dumneata ce poţi să faci? l-am întrebat mirată.

Şi-a aplecat capul, privindu-şi pantofii diformi, cu butoni.

— Păi, eu..., mi-a răspuns foarte încurcat, ruşinându-se parcă. Trebuie să ştii că la vremea respectivă am fost destul de inconştient şi l-am salvat pe Lajos. L-am salvat de la închisoare. Cum anume? Deja nu mai are importanţă. Poliţele trebuiau plătite, altfel dumneata şi Nunu n-aţi fi putut rămâne aici, în casa asta... De fapt, nu Lajos a fost cel pe care am vrut să-l salvez. În concluzie, am rezolvat problema poliţelor. Iar voi aţi rămas aici, în pace şi linişte. Iar pe Lajos l-am lăsat să fugă. Dar am păstrat poliţele şi toate dovezile actului criminal. Toate astea ţin de domeniul trecutului, s-au perimat deja din punctul de vedere al legii. Dar Lajos ştie că am putere asupra lui, chiar dacă legea l-a eliberat din ghearele sale. Dragă Eszter, te rog, a continuat pe un ton aproape solemn şi s-a ridicat în picioare, împuterniceşte-mă să vorbesc cu Lajos şi să-i dau înapoi asta... Vreau să zic, contractul... şi să-i evacuez de aici pe vizitatorii ăştia. Dacă vreau eu, vor pleca. Crede-mă, mi-a spus calm.

— Cred, i-am răspuns.

— Atunci..., mi-a spus decis şi a început să se îndrepte spre uşă.

— Cred, i-am repetat cu respiraţia întretăiată; simţeam că Endre nu poate să înţeleagă treaba asta, nu se poate consola, niciodată nu va putea să înţeleagă cu adevărat. Mii de mulţumiri... Abia acum înţeleg şi nici nu ştiu dacă voi putea vreodată să-ţi mulţumesc cum se cuvine. Asta înseamnă că tot ce este aici, tot ce a rămas după ce a murit tata ţi se datorează dumitale, dragul meu Endre? Dacă n-ai fi existat dumneata, atunci deja în urmă cu douăzeci de ani... atunci nu ar mai fi existat casa asta, grădina, nu ar mai fi existat nimic. Şi totul ar

fi fost altfel, inclusiv viaţa mea... Aş fi trăit în altă parte, printre străini... Aşa este?

— Nu tocmai, mi-a spus încurcat. N-am fost numai eu... Probabil că acum pot să-ţi mărturisesc. Tibor mi-a interzis la vremea respectivă. Şi el a dat o mână de ajutor. Şi-a oferit cu plăcere ajutorul, în calitatea sa de prieten al bătrânului Gábor. Simţeam că-i suntem datori cu asta, mi-a spus jenat, încet şi vizibil încurcat.

— O, Tibor..., am rostit nervoasă şi am început să râd. Iată cum ajunge omul să trăiască, am adăugat repede, fără să ştie nimic. Nu ştie că i s-a întâmplat ceva foarte rău, la fel cum nu ştie că în acelaşi timp i s-a întâmplat şi ceva foarte bun. Nu cred că am cuvinte să îţi mulţumesc. Dar e cu atât mai greu...

— Să-l trimitem de aici pe Lajos?..., m-a întrebat cu seriozitate.

— Să-l trimitem de aici pe Lajos..., am repetat mecanic. Da, acum va fi greu. Fireşte, nu peste mult timp el va pleca de aici, împreună cu copiii şi cu străinii ăştia... Probabil că se şi pregătesc deja, iniţial voiau să pornească înainte de lăsarea serii. Lajos pleacă de aici. Dar casa şi grădina..., da, toate i le-am dat lui. Am semnat deja acest contract..., iar pe dumneata, dragul meu Endre, te rog să vorbeşti cu el să aibă grijă de Nunu. E singurul lucru pe care trebuie să mi-l promită. Nu, promisiunea lui fireşte că nu are nicio valoare, ai dreptate... Problema ar trebui rezolvată cumva juridic... printr-un act oficial, un act care să fie valabil... O parte din suma primită în urma vânzării să fie depusă pe numele lui Nunu. Biata de ea, deja nu mai are nevoie de prea mulţi bani. Se poate rezolva treaba asta?...

— Da, mi-a spus. Totul se poate rezolva. Dar, Eszter, cu dumneata ce va fi?

— Chiar aşa, cu mine ce va fi, am repetat. Tocmai despre asta este vorba. Lajos mi-a propus să plec de aici şi să trăiesc în apropierea lui... Nu

cu el... Despre asta nu mi-a vorbit foarte exact. Dar cred că nici nu are importanţă, i-am spus repede când am văzut că mă priveşte încruntat şi că ar dori să mă întrerupă. Endre, aş dori să-ţi explic în primul rând dumitale, dar şi lui Tibor, inclusiv lui Laci, care aţi fost atât de buni cu noi... Nunu n-are nevoie de explicaţii, ea înţelege... ea e singura care probabil că în final înţelege că totul a trebuit să se petreacă astfel, atât în urmă cu douăzeci de ani, cât şi azi. Ea probabil că înţelege. Cred că numai femeile pot să înţeleagă cu adevărat astfel de situaţii, femei care nu mai sunt tinere şi nu mai aşteaptă nimic de la viaţă... Cum e Nunu, cum sunt eu.

— Nu înţeleg, mi-a spus indispus.

— Nici nu vreau să înţelegi, i-am spus şi aş fi vrut să-i prind mâna sau să-i ating măcar cu vârful degetelor faţa-i bătrână, îngândurată, acoperită cu barbă, această faţă tristă şi înţeleaptă, faţa unui bărbat care niciodată nu şi-a impus prezenţa pe lângă mine, dar datorită căruia douăzeci de ani din viaţa mea i-am trăit în condiţii rezonabile şi demne. Endre, dumneata eşti bărbat, un bărbat adevărat şi distins care este nevoit să gândească tot timpul consecvent, aşa cum prevăd în mod înţelept legea, obiceiurile sau raţiunea. Dar noi, femeile, nu putem să fim întotdeauna atât de înţelepte, nu putem gândi mereu consecvent... acum înţeleg deja că nu asta-i treaba noastră. Dacă în urmă cu douăzeci de ani aş fi fost într-adevăr înţeleaptă şi sinceră, aş fi fugit într-o noapte din casa asta, aş fi fugit cu Lajos, cu logodnicul surorii mele mai mari, cu falsificatorul de poliţe, cu mincinosul notoriu, cu pleava umanităţii, cum ar spune Nunu, căreia îi plac exprimările mai înflorite. Asta ar fi trebuit să fac dacă în urmă cu douăzeci de ani aş fi fost curajoasă, înţeleaptă şi sinceră... Ce s-ar fi întâmplat? Nu ştiu. Probabil că nimic bun sau plăcut în mod special. Dar cel puţin m-aş fi supus unei porunci sau legi care-i mai puternică decât

sunt legile lumii şi ale raţiunii... Acum înţelegi? Pentru că eu am înţeles deja... Am înţeles atât de profund, încât le ofer casa asta, lui Lajos şi Évei, pentru că mă simt datoare faţă de ei... Mă simt datoare cu tot ce mi-a mai rămas... Apoi lucrurile or să se întâmple într-un fel sau altul.

— Pleci de aici? m-a întrebat încet.

— Nu ştiu, i-am răspuns şi subit m-am simţit foarte obosită. Încă nu ştiu foarte exact ce se va întâmpla cu mine. Pentru orice eventualitate, am să te rog să-i dai lui Lajos actul acesta... da, am semnat deja contractul..., iar pe dumneata, Endre, te rog să introduci o clauză severă şi oficială, ca suma aceea minimă de care are nevoie Nunu să nu fie tocată de Lajos. Îmi promiţi?

Endre nu mi-a răspuns la întrebare. A luat contractul, l-a prins între două degete, de parcă ar fi fost un obiect murdar şi dubios.

— Deci, aşa, mi-a spus încet. Desigur, despre asta n-am ştiut.

I-am prins pentru o fracţiune de secundă mâna, dar m-am răzgândit rapid şi i-am lăsat-o:

— Iartă-mă, i-am spus, dar timp de douăzeci de ani nimeni nu m-a întrebat despre asta. Nici dumneata, nici Tibor... Şi poate că nici eu n-am ştiut atât de exact, cu o exactitate atât de cumplită cum am aflat azi după-masă. Endre, Lajos are dreptate, Lajos, cel care susţine că-n viaţă există o anume ordine invizibilă, iar dacă omul începe un lucru, trebuie să-l şi termine în final... Aşa cum poate... Prin urmare, noi acum am terminat, i-am spus şi m-am ridicat de la masă.

— Da, mi-a răspuns cu capul plecat, ţinând în mână contractul. Cred că-i inutil să-ţi spun... dacă te răzgândeşti, acum sau mai târziu... Noi suntem aici întotdeauna, Tibor şi eu.

— Chiar că-i inutil să-mi spui asta, i-am răspuns încercând să zâmbesc.

XX

Cam pe la miezul nopţii am auzit paşii lui Nunu; urca încet pe scara de lemn putrezită, care scârţâia din toate încheieturile, se oprea tot la a treia treaptă şi tuşea. La fel ca şi în noaptea precedentă, s-a oprit şi de data asta în prag ţinând în mână o lumânare aprinsă; era îmbrăcată în singura ei rochie ei neagră, de sărbătoare, pe care nu avusese timp să şi-o dezbrace.

— Nu dormi, mi-a spus şi s-a aşezat lângă mine, pe marginea patului, după ce a pus capătul de lumânare pe masă. Ştii că au luat până şi compoturile?

— Nu, i-am răspuns în timp ce m-am ridicat în capul oaselor şi am început să râd.

— Dar numai pe cele de piersici, a adăugat cu obiectivitate. Toate cele douăzeci de borcane. Mi le-a cerut Éva. Au luat şi florile, daliile care mai rămăseseră în grădină. Nicio problemă. Oricum, în câteva zile s-ar fi ofilit.

— Cine a luat florile? am întrebat-o.

— Femeia.

A tuşit înfundat, şi-a încrucişat braţele peste piept, avea spatele drept, era calmă şi sigură de ea, ca întotdeauna, în orice moment al vieţii. I-am prins mâinile osoase, nici calde, nici reci.

— Lasă-i, Nunu, lasă-i să ia totul, i-am spus.

— Desigur, mi-a răspuns. Lasă-i să ia totul, copila mea. Dacă nu s-a putut altfel.

— N-am reuşit să cobor la cină, am mai adăugat şi i-am strâns mâna în semn de iertare. Nu te supăra. Nu s-au mirat?

— Nu. Mai degrabă au tăcut. Cred că nu s-au mirat.

Priveam amândouă flacăra capătului de lumânare. Îmi era frig.

— Draga mea Nunu, te rog să tragi jaluzelele, am rugat-o. Iar acolo, pe scrin, sunt trei scrisori. Adu-le aici, draga mea.

Umbla încet prin cameră, iar umbra ei se proiecta uneori uriaşă pe pereţi. A închis fereastra, a tras jaluzelele, mi-a adus scrisorile, m-a învelit şi s-a aşezat înapoi pe marginea patului, cu braţele încrucişate la piept, puţin solemnă în rochia ei de sărbătoare, de parcă ar fi asistat la o festivitate stranie, uşor grotescă a vieţii... festivitate diferită de cele obişnuite, care nu e nici nuntă, nici înmormântare nu e. Stătea neclintită, în tăcere.

— Tu înţelegi, Nunu? am întrebat-o.

— Înţeleg, înţeleg, copila mea, mi-a spus şi m-a îmbrăţişat.

Stăteam aşa, îmbrăţişate, aşteptam ca lumânarea să ardă până la capăt, sau să se oprească vijelia care de pe la miezul nopţii vuia în jurul casei şi smulgea crengile umede ale copacilor, sau să se facă dimineaţă, nu mai ştiu nici eu ce mai aşteptam. Tremuram de frig.

— Eşti obosită, mi-a spus şi mi-a tras plapuma până sub bărbie.

— Da, i-am răspuns, Sunt foarte obosita. Ştii, a fost prea mult. Aş dori să dorm. Draga mea Nunu, te rog citeşte-mi aceste trei scrisori.

Şi-a căutat în buzunarul şorţului ochelarii cu ramă din sârmă şi s-a uitat cu atenţie la scrisori.

— Lajos le-a scris, mi-a spus.

— I-ai recunoscut scrisul?

— Da. Acum le-ai primit?

— Acum.

— Când le-a scris?

— În urmă cu peste douăzeci de ani.

— Poşta-i de vină că numai acum le-ai primit...? m-a întrebat curioasă şi cu o urmă de teamă în glas.

— Nu, nu poşta, i-am răspuns zâmbind.

— Cine-i de vină?

— Vilma.

— Le-a furat...?

— Da.

— Da, a repetat oftând. Odihnească-se-n pace. N-am iubit-o niciodată.

Şi-a aranjat ochelarii, s-a dus lângă masă, s-a aplecat deasupra lumânării, apoi cu o voce puţin tărăgănată, ca o elevă, a început să citească încet una dintre scrisori:

— „Draga şi unica mea iubită, citea, viaţa se joacă minunat cu noi. Singura mea speranţă e că te-am întâlnit pe tine pentru totdeauna...”

A întrerupt lectura, şi-a ridicat ochelarii pe frunte şi cu nişte ochi sclipitori, impresionată şi încântată s-a întors spre mine:

— Ce scrisori minunate ştia să scrie!

— Da, i-am răspuns. Citeşte mai departe. Întotdeauna a scris scrisori minunate.

Dar vijelia, vijelia de sfârşit de septembrie care până atunci vuise perfid în jurul casei, acum a deschis canatul ferestrei, a fâlfâit perdelele şi, parcă aducând o veste de undeva, a atins şi a dislocat din locul lor toate obiectele din cameră. Apoi a stins şi flacăra lumânării. Îmi mai amintesc de acest lucru. La fel, ca prin ceaţă, şi de faptul ca Nunu a închis mai târziu fereastra, iar eu am adormit.

Notes

[←1]

Veche unitate de măsură pentru suprafeţe agrare, folosită în Ungaria, egală cu 0,5775 hectare. (N. tr.)

Table of Contents

Notes

Table of Contents

Notes 108